

ΠΑΝΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ
ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΔΙΕΘΝΩΝ, ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ & ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΠΜΣ ΔΙΕΘΝΩΝ, ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ & ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗ «ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΔΙΚΑΙΟ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΗ»

Διπλωματική Εργασία:

" Ευρωπαϊκή Ένωση - Ιράν : δύο ετερόκλητοι εταίροι σε αναζήτηση
ισορροπίας"

Επιβλέπων:

Καθηγητής κ. Χρυσόχου Δημήτρης

Φοιτήτρια:

Παναγιώτα Γρηγοροπούλου του Χρήστου (ΑΜ 1213ΜΟ41)

Αθήνα, 2015

*Ευχαριστώ πολύ για την πολύτιμη καθοδήγηση και συμβολή του
στην εκπόνηση της εργασίας μου
του επιβλέποντα καθηγητή κ. Χρυσόχου Δημήτρη.*

Περιεχόμενα

Συντομογραφίες.....	vi
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	1
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ	
Η ΓΕΩΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΘΕΣΗ ΤΟΥ ΙΡΑΝ	
ΙΣΤΟΡΙΑ, ΘΡΗΣΚΕΙΑ, ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ, ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ	4
<i>Η στρατηγική θέση του Ιράν.....</i>	<i>5</i>
<i>Ιστορία της Ισλαμικής Δημοκρατίας του Ιράν</i>	<i>6</i>
<i>Πολίτευμα και όργανα.....</i>	<i>12</i>
<i>Οικονομικοί πόροι.....</i>	<i>14</i>
<i>Το Ιράν του 21^{ου} αιώνα.....</i>	<i>15</i>
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ	
ΙΡΑΝ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΩΣΗ.....	17
<i>Οι σχέσεις Ευρωπαϊκής Ένωσης - Ιράν κατά την ψυχροπολεμική περίοδο, μετά τις τρομοκρατικές επιθέσεις της 11ης Σεπτεμβρίου, σήμερα</i>	<i>18</i>
<i>Ειδικότεροι τομείς συνεργασίας Ευρωπαϊκής Ένωσης - Ιράν.....</i>	<i>21</i>
<i>Εμπόριο.....</i>	<i>21</i>
<i>Ανώτερη εκπαίδευση.....</i>	<i>23</i>
<i>Έλεγχος ναρκωτικών</i>	<i>24</i>
<i>Συνεργασία για την ανάπτυξη και την ανθρωπιστική βοήθεια</i>	<i>24</i>
<i>Το Ιράν και τα ανθρώπινα δικαιώματα.....</i>	<i>26</i>
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ	
ΤΟ ΠΥΡΗΝΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΤΟΥ ΙΡΑΝ ΚΑΙ Η ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗ ΤΩΝ ΣΧΕΣΕΩΝ ΜΕ ΤΗΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΩΣΗ	32
<i>Εισαγωγή</i>	<i>33</i>
<i>Η ανάμειξη της Ευρωπαϊκής Ένωσης.....</i>	<i>36</i>
<i>Ο Κριτικός Διάλογος (Critical Dialogue): 1992-1997.....</i>	<i>37</i>
<i>Ο Ολοκληρωμένος Διάλογος: 2000-2004.....</i>	<i>41</i>
<i>Ορόσημα της πυρηνικής διπλωματίας: 2004-2015</i>	<i>44</i>
<i>Η συμφωνία των Παρισίων του 2004.....</i>	<i>44</i>
<i>Η προσφορά του 2005 από την Ε.Ε.3.....</i>	<i>47</i>
<i>Οι προτάσεις του 2006 και 2008</i>	<i>52</i>
<i>Η συμφωνία του 2009 στη Γενεύη και οι συνομιλίες στην Κωνσταντινούπολη .56</i>	
<i>Η Συμφωνία της Γενεύης το 2013</i>	<i>59</i>
<i>Η ολοκλήρωση της πρώτης φάσης του Κοινού Σχεδίου Δράσης – Συμφωνία της Βιέννης.....</i>	<i>64</i>

<i>Η ισορροπία στις σχέσεις Ε.Ε.-Η.Π.Α. στο θέμα του Ιράν</i>	<i>65</i>
<i>Η σημερινή πολιτική κατάσταση στο Ιράν και το μέλλον των πυρηνικών συνομιλιών....</i>	<i>67</i>
<i>Σύντομη αποτίμηση: η ανάγκη για ένα πιο τολμηρό διπλωματικό όραμα</i>	<i>69</i>
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ	
ΟΙ ΚΥΡΩΣΕΙΣ ΚΑΤΑ ΤΟΥ ΙΡΑΝ	71
ΚΑΙ ΟΙ ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΕΣ ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΤΟΥΣ.....	71
<i>Η θεωρία των κυρώσεων.....</i>	<i>72</i>
<i>Τα μειονεκτήματα των κυρώσεων.....</i>	<i>73</i>
<i>Οι κυρώσεις στα πλαίσια της Ε.Ε.....</i>	<i>74</i>
<i>Η νομική βάση για την επιβολή κυρώσεων</i>	<i>75</i>
<i>Η διαδικασία λήψης αποφάσεων</i>	<i>77</i>
<i>Ειδικότερα οι κυρώσεις στο Ιράν</i>	<i>79</i>
<i>Κυρώσεις Συμβουλίου Ασφαλείας των Ηνωμένων Εθνών</i>	<i>79</i>
<i>Κυρώσεις Ευρωπαϊκής Ένωσης και άλλων κρατών</i>	<i>81</i>
<i>Ανθρωπιστικές επιπτώσεις των κυρώσεων</i>	<i>83</i>
<i>Αποτελεσματικότητα κυρώσεων</i>	<i>87</i>
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΕΜΠΤΟ	
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ - ΚΡΙΤΙΚΗ	90
<i>Εισαγωγή</i>	<i>91</i>
<i>Τελικά διαπραγματεύσεις από αναγκαιότητα; Σύγχρονοι λόγοι για τις διαπραγματεύσεις.....</i>	<i>91</i>
<i>Τα επιτεύγματα της Ε.Ε.....</i>	<i>92</i>
<i>Τα ελλείμματα της Ευρώπης.....</i>	<i>95</i>
<i>Αποτελεί τελικά η Ε.Ε. έναν διεθνή δρώντα;.....</i>	<i>97</i>
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	101
ΙΣΤΟΣΕΛΙΔΕΣ	108

ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ

C.A.Rs.	Central Asian Republics (Δημοκρατίες Κεντρικής Ασίας)
C.F.S.P.	Common Security and Foreign Policy
E.C.H.O.	European Commission's Humanitarian Aid Office (Υπηρεσία Ανθρωπιστικής Βοήθειας της Ευρωπαϊκής Επιτροπής)
E.E.	Ευρωπαϊκή Ένωση
E.I.D.H.R.	The European Instrument for Democracy and Human Rights (Ευρωπαϊκό Μέσο για την Δημοκρατία και τα Ανθρώπινα Δικαιώματα)
H.E.U.	High Enrichment Uranium (Ουράνιο Υψηλού Εμπλουτισμού)
I.L.S.A.	Iran Libya Sanctions Act
I.R.G.C.	Islamic Revolutionary Guard Corps (Σώμα Επαναστατικών Ισλαμικών Φρουρών ή Φρουρών της Επανάστασης)
L.E.U.	Low Enrichment Uranium (Ουράνιο Χαμηλού Εμπλουτισμού)
N.P.T.	Non-Proliferation Treaty (of Nuclear Weapons) (Συνθήκη Μη Διασποράς Πυρηνικών Όπλων)
P.D.A.	Political Dialogue Agreement (Συμφωνία Πολιτικού Διαλόγου)
P.W.R.	Pressurized Water Reactors (Αντιδραστήρες Υψηλής Πίεσης)
T.R.R.	Tehran Research Reactor
U.N.H.C.R.	Office of the United Nations High Commissioner for Refugees (Υπατη Αρμοστεία των Ηνωμένων Εθνών για τους Πρόσφυγες)
W.T.O.	World Trade Organization (Παγκόσμιος Οργανισμός Εμπορίου - Π.Ο.Ε.)
Δ.Ο.Α.Ε.	Διεθνής Οργανισμός Ατομικής Ενέργειας
E.K.	Ευρωπαϊκή Κοινότητα
E.O.K.	Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα
Κ.Ε.Π.Π.Α.	Κοινή Εξωτερική Πολιτική και Πολιτική Ασφάλειας
Ο.Η.Ε.	Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών
Ο.Μ.Κ.	Όπλα Μαζικής Καταστροφής
Ο.Π.Ε.Κ.	Οργανισμός Πετρελαιοεξαγωγικών Χωρών
Σ.Α.Η.Ε.	Συμβούλιο Ασφαλείας Ηνωμένων Εθνών
Σ.Ε.Ε.	Συνθήκη για την Ε.Ε.
Σ.Ε.Σ.	Συμφωνία Εμπορίου και Συνεργασίας
Σ.Λ.Ε.Ε.	Συνθήκη για την Λειτουργία της Ε.Ε.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ιστορικά, η Ε.Ε. αντιμετώπιζε την Ισλαμική Δημοκρατία του Ιράν ως έναν σημαντικό περιφερειακό παίκτη και ως έναν δυνητικά ενδιαφέροντα εταίρο όσον αφορά το εμπόριο, την ενέργεια, την έρευνα, τον πολιτισμό και πολλούς άλλους τομείς. Μέχρι το τέλος της δεκαετίας του 1990, το Ιράν και η Ε.Ε. είχαν έρθει και πάλι πιο κοντά, μετά τον κλονισμό των σχέσεών τους σε συνέχεια της Ισλαμικής Επανάστασης του 1979 στο Ιράν. Έτσι οι Ιρανοί και οι Ευρωπαίοι απεσταλμένοι έκαναν συναντήσεις δύο φορές το χρόνο για πολιτικές και εμπορικές διαβουλεύσεις και μια φάση διαβουλεύσεων υψηλού επιπέδου πραγματοποιούνταν προς όφελος και των δύο πλευρών.

Το 2001, μετά τις επιθέσεις της 11ης Σεπτεμβρίου και αφού μια μεταρρυθμιστική κυβέρνηση κέρδισε τις εκλογές στο Ιράν, η Ε.Ε. αποφάσισε την αναβάθμιση των διμερών της σχέσεων με το Ιράν. Το Συμβούλιο Υπουργών της Ε.Ε. υιοθέτησε οδηγίες διαπραγμάτευσης για μια συνολική συμφωνία εμπορίου και συνεργασίας και μια πολιτική συμφωνία μεταξύ της Ε.Ε. και του Ιράν. Για την Ε.Ε. η αναβάθμιση των σχέσεων συνδέοταν με τις εξελίξεις σε τέσσερις τομείς: τη στάση του Ιράν σχετικά με την ισραηλινο-παλαιστινιακή ειρηνευτική διαδικασία, την κατάσταση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων σε αυτό, τη στήριξη του Ιράν σε τρομοκρατικά κινήματα και τη μη διάδοση των όπλων μαζικής καταστροφής, συμπεριλαμβανομένων των πυρηνικών.¹

Η Ε.Ε. ήταν έτοιμη να εμβαθύνει σταδιακά τις σχέσεις της με το Ιράν, στο πλαίσιο των βελτιώσεων σε αυτούς τους τέσσερις τομείς και να προχωρήσει σε σύσφιξη αυτών, με απελευθέρωση του εμπορίου και εκμετάλλευση των δυνατοτήτων και ευκαιριών συνεργασίας σε τομείς όπως οι μεταφορές, η εκπαίδευση και πολλά άλλα. Η αναβάθμιση των σχέσεων θα περιελάμβανε επίσης το άνοιγμα Διπλωματικής Αντιπροσωπείας της Ε.Ε. στο Ιράν. Κατά την περίοδο 2002-2003, ωστόσο, οι σχέσεις Ε.Ε.-Ιράν επιδεινώθηκαν εξαιτίας της αποκάλυψης του ιρανικού πυρηνικού προγράμματος, ενώ από τον Αύγουστο του 2005, οι διαπραγματεύσεις για τη σύναψη συμφωνίας εμπορίου και συνεργασίας διακόπηκαν.

¹ http://eeas.europa.eu/delegations/iran/eu_iran/index_en.htm, 15-4-2015

Επιπροσθέτως οι ανησυχίες της διεθνούς κοινότητας σχετικά με τις πυρηνικές δραστηριότητες του Ιράν οδήγησαν σε μια σειρά από ψηφίσματα του Συμβουλίου Ασφαλείας των Ηνωμένων Εθνών για την επιβολή κυρώσεων. Σε αυτό επιβλήθηκαν οικονομικές κυρώσεις από πλήθος χωρών συμπεριλαμβανομένων των Η.Π.Α., του Καναδά, της Ελβετίας, της Ιαπωνίας και της Αυστραλίας, οι οποίες με το πέρασμα των χρόνων γίνονταν αυστηρότερες. Η Ε.Ε. εφάρμοσε αυτές τις κυρώσεις και υιοθέτησε πρόσθετες, εντείνοντας τα λεγόμενα «ολοκληρωμένα περιοριστικά μέτρα» από το 2007, με ποικίλες επιπτώσεις στην ευημερία του ιρανικού λαού. Έτσι η Ε.Ε. έχει εγκρίνει περιορισμούς κατά της Κεντρικής Τράπεζας της χώρας, παράλληλα με ένα εμπάργκο πετρελαίου, εμπορικούς περιορισμούς για το φυσικό αέριο και τα μέταλλα, καθώς και άλλα μέτρα που δυσχεραίνουν τις επιχειρηματικές συμφωνίες μεταξύ της Ευρώπης και του Ιράν. Επιπλέον από το 2009 και έπειτα, ιδίως μετά την επιδείνωση της κατάστασης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στο Ιράν μετά τις προεδρικές εκλογές του 2009, η Ε.Ε. υιοθέτησε περαιτέρω περιοριστικά μέτρα κατά Ιρανών, οι οποίοι θεωρήθηκαν υπεύθυνοι για σοβαρές παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

Εντούτοις, οι ως άνω κυρώσεις προκάλεσαν πολλές αντιδράσεις, καθώς όπως σημειώνουν πολλοί συγγραφείς, η χρήση τους καταλήγει να τιμωρεί κατά κύριο λόγο τους πολίτες που ζουν υπό καθεστώτα κυρώσεων, με τους αυταρχικούς ηγέτες πολλές φορές να ξεφεύγουν ανεπηρέαστοι. Έχει μάλιστα αποδειχθεί ότι επηρεάζουν κατά κύριο λόγο ευάλωτες ομάδες της κοινωνίας όπως τα παιδιά, τις γυναίκες, τους ηλικιωμένους κλπ και μπορεί να επηρεάσουν αρνητικά ακόμη και γειτονικές χώρες.² Αν και μερικές φορές χρησιμοποιούνται με το σκεπτικό ότι με αυτές αποφεύγονται οι απάνθρωπες συνέπειες του πολέμου, οι ανθρωπιστικές συνέπειες των κυρώσεων μπορεί μερικές φορές να είναι τόσο καταστροφικές όσο μια στρατιωτική εισβολή, αν όχι περισσότερο.

Η παρούσα διπλωματική εργασία βασίστηκε στην ανασκόπηση της βιβλιογραφίας μέσα από έρευνα των δημοσιεύσεων στον τομέα αλλά και άρθρων και γνωμών που έχουν διατυπωθεί από ένα ευρύ φάσμα συγγραφέων και θα επιχειρήσει

² Moret E. (2014), Humanitarian impacts of economic sanctions on Iran and Syria, European Security, σελ. 2

να παρουσιάσει την γεωστρατηγική θέση και σημασία του Ιράν (κεφάλαιο πρώτο) και την εξέλιξη των σχέσεων Ε.Ε.-Ιράν κατά τις προηγούμενες δεκαετίες, εστιάζοντας σε τομείς όπως το εμπόριο, τα ανθρώπινα δικαιώματα και η συνεργασία σε πρακτικό επίπεδο -σχέδια συνεργασίας σχετικά με την ανώτατη εκπαίδευση, τον έλεγχο των ναρκωτικών, την παροχή ανθρωπιστικής και αναπτυξιακής βοήθειας (κεφάλαιο δεύτερο). Θα παρουσιαστούν οι εντάσεις στις διπλωματικές τους σχέσεις και οι συνεχείς δυσχέρειες για την προσέγγιση δύο διαφορετικών πολιτισμών και κουλτούρας υπό το φως του ιρανικού πυρηνικού προγράμματος (κεφάλαιο τρίτο). Ιδιαίτερη έμφαση θα δοθεί στις κυρώσεις που έχουν επιβληθεί στο Ιράν από την Ε.Ε. και τις δραματικές επιπτώσεις στην καθημερινή ζωή των ιρανών πολιτών (κεφάλαιο τέταρτο). Τέλος θα επιχειρηθεί αξιολόγηση του ρόλου και της αποτελεσματικότητας της Ε.Ε. ως διεθνούς δρώντα, ιδίως μετά τον Νοέμβριο του 2013, οπότε η Ύπατη Εκπρόσωπος της Ε.Ε., Catherine Ashton, μαζί με τους Υπουργούς Εξωτερικών της Ε3 + 3 (Κίνα, Γαλλία, Γερμανία, Ρωσία, Ηνωμένο Βασίλειο και Ηνωμένες Πολιτείες), ολοκλήρωσε με επιτυχία μια συνάντηση κατά την οποία επιτεύχθηκε συμφωνία με το Ιράν (γνωστή ως Κοινό Σχέδιο Δράσης), η οποία αποτελεί ένα πρώτο βήμα προς την κατεύθυνση μιας ολοκληρωμένης και επαληθεύσιμης διπλωματικής λύσης σχετικά με το πυρηνικό πρόγραμμα του Ιράν (κεφάλαιο πέμπτο). Αυτό που ήδη διαπιστώνεται, σε πρώτη φάση, είναι ότι υπάρχουν μεγάλες δυνατότητες για αναβάθμιση των σχέσεων μεταξύ του Ιράν και της Ε.Ε. με την οικοδόμηση ενός κλίματος εμπιστοσύνης και μιας ατμόσφαιρας κατάλληλης για περαιτέρω και πιο ολοκληρωμένες διαπραγματεύσεις.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ

Η ΓΕΩΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΘΕΣΗ ΤΟΥ ΙΡΑΝ

ΙΣΤΟΡΙΑ, ΘΡΗΣΚΕΙΑ, ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ, ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ

Η στρατηγική θέση του Ιράν

Το Ιράν, αποτελεί έναν αρχαίο πολιτισμό, στο σταυροδρόμι της Νότιας Ασίας και της Μέσης Ανατολής, που συνδέει ταυτόχρονα τις Δημοκρατίες της Κεντρικής Ασίας και την περιοχή του Καυκάσου στην Αραβική Θάλασσα. Ιστορικά και διαχρονικά, έχει επηρεάσει τους γείτονές του, ανεξάρτητα από το ποιός ήταν στην διακυβέρνηση αυτού.

Γεωγραφικά, το Ιράν ελέγχει ουσιαστικά την διέλευση στα στενά του Περσικού Κόλπου, ο οποίος είναι ο μεγαλύτερος ενεργειακός κόμβος στον κόσμο. Απλωμένο σε 1.648.000 km² γης, είναι το 18ο μεγαλύτερο κράτος στον κόσμο από άποψη έκτασης, μεγαλύτερο από οποιαδήποτε άλλη χώρα με την οποία μοιράζεται χερσαία σύνορα, συμπεριλαμβανομένης της Τουρκίας και του Πακιστάν, ασκώντας επιρροή σε όλους τους γείτονές του. Ελέγχει την χερσαία πρόσβαση μεταξύ των ταχέως αναπτυσσόμενων οικονομιών της Νότιας Ασίας και των πλούσιων σε ενεργειακά αποθέματα κρατών της Μέσης Ανατολής. Μπορεί να προσφέρει στα πρώην σοβιετικά κράτη στον Καύκασο μια πολύ συντομότερη πρόσβαση στα λιμάνια του Ινδικού Ωκεανού και θα μπορούσε να παράσχει στο Τουρκμενιστάν και μέσα από αυτό σε άλλες Δημοκρατίες της Κεντρικής Ασίας (C.A.Rs.) πρόσβαση στην περιοχή του Ινδικού Ωκεανού, χωρίς να διέρχονται μέσα από το Αφγανιστάν ή το Πακιστάν.

Το Ιράν βρίσκεται μεταξύ των πρόσφατα εμπόλεμων περιοχών του Αφγανιστάν και του Ιράκ. Αν και δεν είναι τόσο ορεινό όπως το Αφγανιστάν, δεν είναι τόσο εύκολο να καταλειφθεί όπως το Ιράκ, λόγω της παρουσίας των δύο τρομερών οροσειρών -Ελμπούρζ και Ζάγρος- οι οποίες παρέχουν αποτελεσματική άμυνα. Επιπλέον, ένα μεγάλο μέρος του Ιράν αποτελείται από ερήμους και έλη, τα οποία εμποδίζουν την γρήγορη κίνηση των ξένων δυνάμεων σε όλη του την τεράστια έκταση. Ομοίως, η εκτεταμένη ακτογραμμή του τόσο κατά μήκος της Αραβικής Θάλασσας όσο και της Κασπίας Θάλασσας του επιτρέπει να μην απομονώνεται και αποκλείεται όπως το Ιράκ. Αυτά με τη σειρά τους εξασφαλίζουν ότι είναι ευκολότερο για το Ιράν να παρακάμπτει τυχόν οικονομικές κυρώσεις που μπορεί να επιβάλλονται από την διεθνή κοινότητα.³

³ Bansal A. (2012), Iran: Its Strategic Importance, Strategic Analysis, Vol. 36 issue 6, σελ. 848

Ιστορία της Ισλαμικής Δημοκρατίας του Ιράν

"Το Ιράν βιώνει μια εντυπωσιακή ιστορική συνέχεια σε έναν εδαφικό πυρήνα σχεδόν αναλλοίωτο. Σταυροδρόμι λαών, θρησκειών και γλωσσών, νομαδικών και μη φυλών, η περσική πολιτεία, χάριν μιας παράδοσης διοικητικής αυτονομίας αλλά και της απουσίας οποιασδήποτε πολιτικής «ιρανοποίησης», διατήρησε την πολυπολυτισμικότητά της, σχεδόν, αναλλοίωτη. Έτσι το 50% του πληθυσμού αυτοπροσδιορίζεται με μια διαφορετική ταυτότητα από την κυρίαρχη περσική και σχεδόν το 55% αν και μιλά περσικά αναγνωρίζει μια άλλη γλώσσα ως μητρική του. Μέσα σε αυτό το πλαίσιο το 24% του πληθυσμού μιλά τουρκικά, ενώ άλλες σημαντικές γλώσσες είναι: Λόρι (που ομιλείται από το 9,8%), Κασπίας (8,1%), Κουρδική (6,7%), Αραβική (3,5%) και Μπαλούχι (2,4%)." ⁴

Η περσική γλώσσα, επίσης, χρησιμοποιείται σε μεγάλα τμήματα της Ασίας, με πάνω από 110 εκατομμύρια ανθρώπους σε όλο τον κόσμο να την μιλούν. Για πέντε αιώνες, πριν από τη βρετανική κυριαρχία, η περσική γλώσσα αποτελούσε την δεύτερη γλώσσα στο μεγαλύτερο μέρος της Νότιας Ασίας και ήταν η γλώσσα της ελίτ σε πολλά πριγκιπάτα και το μέσο πρόσβασης στην τριτοβάθμια εκπαίδευση. Ανακηρύχτηκε μάλιστα, ως επίσημη γλώσσα από πολλούς μουσουλμάνους άρχοντες, συμπεριλαμβανομένων των Μογγόλων.⁵

"Εθνοτικά η μεγαλύτερη και πιο διακριτή μειονότητα είναι οι Αζέροι (25%) και ακολουθούν οι Κούρδοι, οι Μπαλούχοι, οι Τουρκομάνοι και οι Άραβες. Αντίστοιχη αν και φθίνουσα υπήρξε η διατήρηση της ιδιαίτερης ταυτότητας αρκετών νομαδικών φυλών (περσικής ή μη καταγωγής), όπως αυτές των Κασκάλι, Μπαχτιάρι, Λούρ και Σαχσεβάν. Θρησκευτικά η συντριπτική πλειοψηφία του πληθυσμού, δηλαδή το 90% είναι Σίιτες, καθιστώντας έτσι την θρησκεία μια ισχυρή συνεκτική παράμετρο. Όμως οι θρησκευτικές μειονότητες υφίστανται, με κυριότερη αυτή των Σουνιτών (8%), ενώ ακολουθούν αυτές των Μπαχαϊστών και των Χριστιανών, χωρίς

⁴ Βαλλιανάτος Σ. (2014), Η διαμόρφωση της περσικής ταυτότητας, του ιρανικού κράτους και του θεοκρατικού πολιτεύματος στον συλλογικό τόμο: Ιράν: Πολιτική, Οικονομία, Διεθνείς και Περιφερειακές Σχέσεις, Ινστιτούτο Διεθνών Οικονομικών Σχέσεων, εκδόσεις Παπαζήση, σελ. 36-37

⁵ Bansal A. (2012), Iran: Its Strategic Importance, Strategic Analysis, Vol. 36 issue 6, σελ. 849

να απουσιάζουν μικρές κοινότητες Εβραίων και Ζωροαστριστών."⁶ "Ο συνεκτικός ιστός που διατήρησε τις διαφορετικές αυτές ομάδες πιστές στην ιδέα της Περσίας (Iran Zaman) ήταν η παρουσία μίας ευρέως αποδεκτής ισχυρής περσικής κουλτούρας, που θεμελιώθηκε πάνω στην προ-ισλαμική ιστορία της Περσίας και στο σιιτικό Ισλάμ."⁷

"Το πρώτο σημαντικό σημείο αναφοράς της περσικής ταυτότητας είναι η δυναστεία των Αχαιμενιδών (από το 559 π.Χ.), ενώ ο όρος Ιράν, παράφραση του Αρεία φυλή, αποδίδει και την καταγωγή τους από τα ινδοευρωπαϊκά φύλα, που μετανάστευσαν από την Κεντρική Ασία στην περιοχή αυτή πριν το 1.000 π.Χ."⁸

"Η αυτοκρατορία των Αχαιμενιδών (648-330 π.Χ.) ιδρύθηκε από τον Αχαιμένα. Ο γιος του Αχαιμένα, ο Θιέσπης, οδήγησε τους νομάδες Πέρσες να εγκατασταθούν στο νότιο Ιράν γύρω στο 650 π.Χ. και συγκρότησε το πρώτο οργανωμένο Περσικό κράτος. Ο Κύρος ο Μέγας δημιούργησε τη μεγάλη Περσική αυτοκρατορία κατακτώντας τη Μηδεία, τη Λυδία και τη Βαβυλώνα. Ο γιος του Κύρου, Καμβύσης Β', προσέθεσε και την Αίγυπτο. Η Αυτοκρατορία έφτασε στο απόγειό της με τον Δαρείο Α', ο οποίος κατέλαβε την κοιλάδα του Ινδού ποταμού και την Θράκη και, καταδιώκοντας τους Σκύθες, πέρασε ακόμα και το Δούναβη. Η εισβολή του Δαρείου στην Ελλάδα ανακόπηκε στη Μάχη του Μαραθώνα. Ο γιος του Δαρείου, ο Ξέρξης Α', επανέλαβε την προσπάθεια, αλλά ηττήθηκε στη Ναυμαχία της Σαλαμίνας το 480 π.Χ. και αποκρούστηκε οριστικά στη Μάχη των Πλαταιών το επόμενο έτος."⁹

"Η αυτοκρατορία των Αχαιμενιδών καταλύθηκε από τον Μέγα Αλέξανδρο, ο οποίος σάρωσε κυριολεκτικά την Περσική Αυτοκρατορία. Το ελληνικό στοιχείο που έφερε μαζί του ο νέος αυτοκράτορας και οι διάδοχοί του, αναμείχθηκε με τα τοπικά στοιχεία, δημιουργώντας τον Ελληνιστικό πολιτισμό (300-250 π.Χ.). Ακολούθησαν οι δυναστείες των Πάρθων (250 π.Χ.-226 μ.Χ.) και των Σασσανιδών (226-651 μ.Χ.),

⁶ Βαλλιανάτος Σ. (2014), Η διαμόρφωση της περσικής ταυτότητας, του ιρανικού κράτους και του θεοκρατικού πολιτεύματος στον συλλογικό τόμο: Ιράν: Πολιτική, Οικονομία, Διεθνείς και Περιφερειακές Σχέσεις, Ινστιτούτο Διεθνών Οικονομικών Σχέσεων, εκδόσεις Παπαζήση, σελ. 37

⁷ *ibid*, σελ. 38

⁸ *ibid*, σελ. 39

⁹ Αθανασιάδης Δ. (2006), Διεθνής Επιχειρηματική Δραστηριότητα στις Χώρες του Περσικού Κόλπου, διπλωματική εργασία, Τμήμα MBA Πανεπιστημίου Μακεδονίας, Κεφάλαιο 4

που δεν ηττήθηκαν από τη ρωμαϊκή αυτοκρατορία και εξουσίασαν την Περσία μέχρι και τον εξισλαμισμό της. Το 651, στη μάχη της al-Qādisiyyah οι Άραβες κατέκτησαν την Περσία, την εξισλάμισαν και καθιέρωσαν το Σιτικό Ισλάμ ως επίσημη θρησκεία. Μέχρι τότε, ο Ζωροαστρισμός ήταν η εθνική θρησκεία των Περσών. Το 13ο αιώνα, ο Μογγόλος Τζένγκις Χαν κατέκτησε το Ιράν, και οι μογγολικές δυναστείες το κυβέρνησαν για περίπου δύο αιώνες. Ακολούθησαν οι δυναστείες των Σαφαβίδων (Safavid:1502-1736), των Ζαντ (Zand:1750-1795) και των Χαζάρων (Qajarid:1795-1925)."¹⁰

Η Ρώσικη και η Βρετανική αυτοκρατορία άσκησαν μεγάλη πολιτική επιρροή στην Τεχεράνη κάτω από τη δυναστεία των Χαζάρων.¹¹ Η δυσαρέσκεια της παρείσφρησης των ξένων συμφερόντων οδήγησε στη Συνταγματική Επανάσταση του 1906 ενάντια στο Σάχη, στο σχηματισμό Κοινοβουλίου, στη σύνταξη ενός περιορισμένου συντάγματος και τον ορισμό του σιτισμού ως επίσημης θρησκείας του κράτους. Παρ'όλα αυτά η Επανάσταση απέτυχε να ισχυροποιήσει το κράτος. Η ανεξαρτησία της Περσίας, μετά το 1907, ήταν κενό γράμμα, καθώς οι δυτικές δυνάμεις την διαίρεσαν σε ζώνες επιρροής, με την Τεχεράνη ως ουδέτερο έδαφος και τον Σάχη εξαρτημένο από αυτές. Το 1908 ανακαλύφθηκαν στο Ιράν τα πρώτα κοιτάσματα πετρελαίου.

"Το 1921, ο Reza Khan Pahlavi, ένας ιρανός ανώτερος υπάλληλος της περσικής ταξιαρχίας των Κοζάκων (Cossack),¹² οργάνωσε ένα πραξικόπημα ενάντια στην αποδυναμωμένη δυναστεία των Χαζάρων και πήρε τον έλεγχο της χώρας. Το 1925 έγινε Σάχης (Shah) και κυβέρνησε το Ιράν για σχεδόν 16 έτη εγκαθιδρύοντας μια νέα δυναστεία, αυτή των Pahlavi. Κατά τη διάρκεια του Δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου, τον Αύγουστο του 1941, η Ε.Σ.Σ.Δ. εισέβαλε στη χώρα για να αποτρέψει ένα φιλογερμανικό πραξικόπημα, καθώς η γεωγραφική θέση του Ιράν ήταν ζωτικής

¹⁰ *ibid*, Κεφάλαιο 4

¹¹ Ανίσχυροι πολιτικά και στρατιωτικά, οι Χαζάροι υποχρεούνται να παραχωρήσουν στους δυτικούς δικαιώματα εκμετάλλευσης διαφόρων τομέων και υπηρεσιών, ενώ τις πρώτες ύλες και τα ελάχιστα προϊόντα που παράγουν τα εξάγουν προς την Δύση και αντίστοιχα εισάγουν πληθώρα δυτικών προϊόντων, ανταγωνιστικών των εγχώριων, τα οποία χαίρουν προστασίας από οποιαδήποτε φορολογική επιβάρυνση.

¹² Στρατιωτική μονάδα, στα πρότυπα της αντίστοιχης τσαρικής, ιδιαίτερα εκπαιδευμένη και αποτελεσματική, την ευθύνη της οποίας ανέλαβαν μετά το 1917 οι Βρετανοί, ενισχύοντας έτσι τις υπομίες των Ιρανών για την ευθύνη τους στο πραξικόπημα αυτό.

σημασίας στην γραμμή ανεφοδιασμού των Συμμάχων. Μετά από απαίτηση των συμμάχων (Ηνωμένο Βασίλειο-Σοβιετική Ένωση), ο Σάχης Reza οδηγήθηκε σε παραίτηση. Ο γιος του, Mohammad Reza Pahlavi, έγινε Σάχης και κυβέρνησε έως το 1979. Το 1951, ο εθνικιστής και παντοδύναμος Πρωθυπουργός Mohammed Mossadeq ανάγκασε το Κοινοβούλιο να εθνικοποιήσει την βρετανικών συμφερόντων Αγγλο-Ιρανική Εταιρεία Πετρελαίου (Anglo-Iranian Oil Company). Ο Mossadeq ήρθε σε ρήξη με τον Σάχη. Ο τελευταίος με τη στήριξη των Βρετανών προσπάθησε να εξοντώσει τον Πρωθυπουργό, αλλά η «Επιχείρηση Αίας» (Operation Ajax) απέτυχε. Ο Σάχης αυτοεξορίστηκε στο Ιράκ, στη χώρα ξέσπασαν εμφύλιες διαμάχες μεταξύ των υποστηρικτών του Σάχη και του Πρωθυπουργού και περίπου 300 Ιρανοί έχασαν τη ζωή τους. Τελικά επικράτησαν οι υποστηρικτές του Σάχη κι ο δημοκρατικά εκλεγμένος Πρωθυπουργός καταδικάστηκε σε τρίχρονη φυλάκιση για εσχάτη προδοσία τον Αύγουστο του 1953. Από τότε άρχισε να αναπτύσσεται το έντονο αντιβρετανικό και αντιαμερικανικό λαϊκό συναίσθημα στο Ιράν. Το 1961, το Ιράν άρχισε μια σειρά οικονομικών, κοινωνικών, και διοικητικών μεταρρυθμίσεων που έγιναν γνωστές ως η «Λευκή Επανάσταση του Σάχη».¹³ Ο εκσυγχρονισμός και η οικονομική ανάπτυξη προχώρησαν σε ένα πρωτοφανές ποσοστό, καθώς τροφοδοτήθηκαν οικονομικά από την εκμετάλλευση των ατελείωτων αποθεμάτων πετρελαίου του Ιράν. Ωστόσο, η αυταρχικότητα του καθεστώτος του Σάχη και των Υπηρεσιών Ασφαλείας SAVAK προκάλεσε κοινωνική αναταραχή και κατ' επέκταση πολιτική δυσaréσκεια. Κατά τη διάρκεια της περιόδου αυτής ήρθε στο προσκήνιο ο πνευματικός ηγέτης Ayatollah Ruhollah Khomeini. Ο Khomeini, που ήταν πολύ δημοφιλής στο λαό, αντιτάχθηκε στο Σάχη και στον αμερικανικό δάκτυλο στη χώρα. Ο Σάχης τον εξόρισε κι ο Khomeini, από την Τουρκία στην αρχή και το Ιράκ στη συνέχεια, συνέχισε τον αντικαθεστωτικό του αγώνα. Ο Σάχης σιγά σιγά έχανε τον έλεγχο της χώρας και το 1978, όταν οι ειρηνικές διαμαρτυρίες εναντίον του έγιναν ισχυρότερες, κήρυξε στρατιωτικό νόμο. Στις 8 Σεπτεμβρίου διέταξε το στρατό να καταστείλει βίαια τις διαδηλώσεις και εκείνη η αιματοβαμμένη μέρα ονομάστηκε

¹³ Η λογική των μεταρρυθμίσεων ήταν περισσότερο πολιτική παρά οικονομική, μία αντίδραση στην κρίση των αρχών του '60 η οποία είχε ως συνέπεια την ανάδειξη μιας σύνθεσης σοσιαλιστικών και ισλαμικών ιδεών, που συνέβαλε στην ριζοσπαστικοποίηση του ισλαμικού ακτιβισμού.

«Μαύρη Παρασκευή». Ήταν η αρχή του τέλους του Σάχη, που εγκατέλειψε τη χώρα τον Ιανουάριο του 1979."¹⁴

"Την 1η Φεβρουαρίου του 1979,¹⁵ ο εξορισμένος Khomeini επέστρεψε από τη Γαλλία για να ηγηθεί της Ιρανικής Επανάστασης που οδήγησε στη δημιουργία μιας νέας, θεοκρατικής δημοκρατίας καθοδηγούμενης από τις ισλαμικές αρχές. Μετά από 15 έτη εξορίας στην Τουρκία, στο Ιράκ και στη Γαλλία, ο Khomeini έγινε εθνικός θρησκευτικός ηγέτης του Ιράν. Η νέα ισλαμική δημοκρατία πιστοποιήθηκε επίσημα την 1η Απριλίου του 1979 μετά από εθνικό δημοψήφισμα στο οποίο συμμετείχαν όλοι οι Ιρανοί πολίτες από δεκαέξι ετών και πάνω, άντρες και γυναίκες. Πάνω από το 98% ψήφισε υπέρ της αντικατάστασης της μοναρχίας. Το Νοέμβριο του 1979, σπουδαστές κατέλαβαν την αμερικανική πρεσβεία στην Τεχεράνη και κράτησαν 53 Αμερικάνους διπλωμάτες ως όμηρους για τους επόμενους 14 μήνες με την κατηγορία ότι στο προσωπικό της πρεσβείας υπάρχουν πράκτορες της C.I.A. που προσπαθούν να ανατρέψουν την επαναστατική κυβέρνηση. Αυτό το γεγονός οδήγησε στην κατάρρευση των Αμερικανο-Ιρανικών σχέσεων. Παρά τις διαπραγματεύσεις που έγιναν από τον Πρόεδρο των Η.Π.Α. Jimmy Carter για τη διάσωση των ομήρων, το Ιράν αρχικά αρνήθηκε να τους απελευθερώσει. Τελικά, μετά από 444 ημέρες, οι όμηροι απελευθερώθηκαν."¹⁶

"Ο Ιρακινός ηγέτης Saddam Hussein αποφάσισε να εκμεταλλευθεί την ιρανική επανάσταση και προγραμματίσει μια μεγάλη εισβολή στο Ιράν. Στις 22 Σεπτεμβρίου 1980, ο στρατός του Ιράκ εισέβαλε στο νοτιοδυτικό Ιράν και αιφνιδίασε εντελώς τη χώρα. Ο καταστρεπτικός ιρανο-ιρακινός πόλεμος διήρκεσε

¹⁴ *ibid*, Κεφάλαιο 4

¹⁵ Την 1η Φεβρουαρίου 1979, οπότε ο Khomeini επιστρέφει θριαμβευτικά στην Τεχεράνη, η χώρα βρίσκεται σε χαοτική κατάσταση. Ο στρατός και οι δυνάμεις ασφαλείας έχουν διαλυθεί, η οικονομία έχει καταρρεύσει, ενώ μαίνεται η διαμάχη για την εξουσία. Η διακυβέρνηση της χώρας δυσκολεύει ακόμη περισσότερο, εξαιτίας της παράλληλης λειτουργίας ανταγωνιστικών κέντρων εξουσίας, δηλαδή του κοσμικού-κρατικού υπό την ηγεσία του μετριοπαθούς Μπαζαργκάν ως πρωθυπουργού και του επαναστατικού-ισλαμικού υπό τον κλήρο. Επίκεντρο της σύγκρουσης είναι ο πολιτικός προσανατολισμός της επανάστασης, δεδομένου ότι ο κλήρος επιδιώκει την εγκαθίδρυση μίας ισλαμικής θεοκρατίας, σε αντίθεση με τους κοσμικούς του αντιπάλους, που επιθυμούν ένα συνταγματικό πολίτευμα υπό την διακυβέρνηση μετριοπαθών μεταρρυθμιστών. [Βαλλιανάτος Σ. (2014), Η διαμόρφωση της περσικής ταυτότητας, του ιρανικού κράτους και του θεοκρατικού πολιτεύματος στον συλλογικό τόμο: *Ιράν: Πολιτική, Οικονομία, Διεθνείς και Περιφερειακές Σχέσεις*, Ινστιτούτο Διεθνών Οικονομικών Σχέσεων, εκδόσεις Παπαζήση, σελ. 55-56]

¹⁶ *ibid*, Κεφάλαιο 4

από το 1980 ως το 1988 και δεκάδες χιλιάδες Ιρανοί σκοτώθηκαν, όταν το Ιράκ χρησιμοποίησε χημικά όπλα. Το Ιράκ ηθικά και οικονομικά υποστηρίχτηκε από την Αίγυπτο, τις αραβικές χώρες του Περσικού Κόλπου, τις Ηνωμένες Πολιτείες, τη Γαλλία, το Ηνωμένο Βασίλειο, τη Γερμανία, το Ισραήλ, τη Λαϊκή Δημοκρατία της Κίνας (που πουλούσε όπλα και στο Ιράν), τη Σοβιετική Ένωση και τα κράτη του Συμφώνου της Βαρσοβίας. Όλες αυτές οι χώρες παρείχαν όπλα, πληροφορίες, τις χημικές ουσίες για τα βιολογικά όπλα και ποικίλη βοήθεια στους Ιρακινούς. Οι βασικοί σύμμαχοι του Ιράν κατά τη διάρκεια του πολέμου ήταν η Συρία, η Λιβύη και η Βόρεια Κορέα. Αν και το Ιράν κατείχε επίσης χημικά όπλα, δεν τα χρησιμοποίησε ποτέ κατά τη διάρκεια του πολέμου. Ο ειδικός απεσταλμένος του Προέδρου Ronald Reagan, Donald Rumsfeld, επισκέφτηκε τον Saddam δύο φορές στη Βαγδάτη ενδυναμώνοντας τις αμερικανο-ιρακινές σχέσεις. Αυτή η συμμαχική σχέση δυνάμωσε αργότερα δεδομένου ότι το αμερικανικό ναυτικό ένωσε τις δυνάμεις του με τον Saddam στον πόλεμο ενάντια στο Ιράν, βύθισε περίπου το μισό ιρανικό ναυτικό και κατέρριψε αρκετά ιρανικά πολεμικά αεροπλάνα. Προς το τέλος του πολέμου το αμερικανικό ναυτικό κατέρριψε μια ιρανική πολιτική πτήση σκοτώνοντας 290 επιβάτες. Το 1988, ο Khomeini δέχτηκε μια πρόταση ανακωχής από τα Ηνωμένα Έθνη. Τα συνολικά ιρανικά θύματα του μακροχρόνιου πολέμου υπολογίστηκαν να είναι μεταξύ 500.000 και 1.000.000."¹⁷

"Η πλήρης εδραίωση του πολιτεύματος επήλθε το 1989, αν και η επικράτηση του κλήρου είχε ολοκληρωθεί ήδη από το 1982. Για την σταθεροποίηση του πολιτεύματος, εφαρμόστηκε μία εκτεταμένη πολιτική ισλαμοποίησης της κοινωνίας, της παιδείας και της νομοθεσίας, που συνοδεύτηκαν από κρατικοποιήσεις και αντίστοιχη διείσδυση του κράτους στην κοινωνία."¹⁸

Μετά από το θάνατο του Khomeini στις 3 Ιουνίου του 1989, η Συνέλευση των Εμπειρογνομόνων, ένα σώμα εκλεγμένων ανώτερων κληρικών, επέλεξε νέο Ανώτατο Ηγέτη του Ιράν, τον Ayatollah Seyyed Ali Khamenei. Τον Αύγουστο του 1989, ο Ali Akbar Hashemi-Rafsanjani, εκλέχτηκε Πρόεδρος από το λαό με συντριπτική πλειοψηφία και επανεκλέχτηκε τον Ιούνιο του 1993. Επόμενος

¹⁷ *ibid*, Κεφάλαιο 4

¹⁸ Βαλλιανάτος Σ. (2014), Η διαμόρφωση της περσικής ταυτότητας, του ιρανικού κράτους και του θεοκρατικού πολιτεύματος στον συλλογικό τόμο: Ιράν: Πολιτική, Οικονομία, Διεθνείς και Περιφερειακές Σχέσεις, Ινστιτούτο Διεθνών Οικονομικών Σχέσεων, εκδόσεις Παπαζήση, σελ. 57

Πρόεδρος ήταν ο Mohammad Khatami-Ardakani που εκλέχτηκε τον Αύγουστο του 1997 με συντριπτική πλειοψηφία κι επανεξελέγη πάλι τον Ιούνιο του 2001. Τον Αύγουστο του 2005 και ξανά το 2009 εξελέγη Πρόεδρος του Ιράν ο Mahmud Ahmadi-Nejad. Από το 2013, πρόεδρος του Ιράν είναι ο Hassan Rouhani, σηματοδοτώντας το τέλος της εποχής Ahmadi-Nejad.

Πολίτευμα και όργανα

Το πολίτευμα του Ιράν είναι η Ισλαμική Δημοκρατία¹⁹ και κάθε τέσσερα χρόνια διενεργούνται βουλευτικές εκλογές στις οποίες συμμετέχουν άντρες και γυναίκες.

Το πολιτικό σύστημα της Ισλαμικής Δημοκρατίας του Ιράν είναι βασισμένο στο Σύνταγμα («Qanun-e Asasi») του 1979. Κεφαλή του κράτους είναι ο Ανώτατος Ηγέτης του Ιράν («faqih») αρμόδιος για την επίβλεψη των γενικών πολιτικών της ισλαμικής Δημοκρατίας του Ιράν. Ο Ανώτατος Ηγέτης, που είναι αναμφίβολα ο ισχυρότερος ανήρ του πολιτεύματος, διαθέτει θρησκευτική νομιμοποίηση, είναι αρχηγός των ενόπλων δυνάμεων και είναι ο μόνος με δικαίωμα κήρυξης πολέμου και σύναψης ειρήνης, καθώς και επιστράτευσης. Οι ανώτατοι δικαστικοί, οι διοικητές της αστυνομίας και των στρατιωτικών δυνάμεων και έξι από τα δώδεκα μέλη του Συμβουλίου των Φυλάκων (ή Κηδεμόνων) διορίζονται από αυτόν.

Η Συνέλευση των Εμπειρογνομόνων, που συγκαλείται για μια εβδομάδα ετησίως, εκλέγει ή απομακρύνει τον Ανώτατο Ηγέτη, βάσει των προσόντων και της δημοτικότητάς του και είναι αρμόδια για την εποπτεία του κατά την εκτέλεση των καθηκόντων του. Αποτελείται από 86 εγκεκριμένους από το Συμβούλιο των Κηδεμόνων, αλλά εκλεγμένους από τον λαό για οκταετή θητεία, κληρικούς και εντάσσεται στην θεώρηση του Khomeini ότι ο ηγέτης της ισλαμικής κοινότητας οφείλει υποταγή στους νομομαθείς κληρικούς.

Η προεδρία του Rafsanjani και οι συνταγματικές μεταρρυθμίσεις του 1989 μετέτρεψαν τον -κατ'αρχήν συμβολικό- θεσμό του Προέδρου του Ιράν στην υψηλότερη κρατική αρχή, μετά τον Ανώτατο Ηγέτη. Ο Πρόεδρος εκλέγεται μέσω καθολικής ψηφοφορίας για μια περίοδο τεσσάρων ετών, με δικαίωμα μίας μόνο

¹⁹ Η ονομασία Ισλαμική Δημοκρατία δείχνει να περιγράφει αρκετά πειστικά τα χαρακτηριστικά του πολιτεύματος, ενώ ο όρος οιονεί Δημοκρατία θα ήταν ακριβέστερος σε ότι αφορά την ουσία του. (Βαλλιανάτος Σ. (2014), Η διαμόρφωση της περσικής ταυτότητας, του ιρανικού κράτους και του θεοκρατικού πολιτεύματος στον συλλογικό τόμο: Ιράν: Πολιτική, Οικονομία, Διεθνείς και Περιφερειακές Σχέσεις, Ινστιτούτο Διεθνών Οικονομικών Σχέσεων, εκδόσεις Παπαζήση, σελ. 59)

επανεκλογής. Οι υποψήφιοι πρόεδροι πρέπει πρώτα να εγκριθούν από το Συμβούλιο των Φυλάκων. Ο Πρόεδρος διορίζει και εποπτεύει το Υπουργικό Συμβούλιο (21-μελές), συντονίζει τις κυβερνητικές αποφάσεις και επιλέγει την κυβερνητική πολιτική. Οκτώ αντιπρόεδροι υπάρχουν κάτω από τον Πρόεδρο. Αντίθετα από πολλά άλλα κράτη, η εκτελεστική εξουσία στο Ιράν δεν ελέγχει τις οπλισμένες δυνάμεις. Αν και ο Πρόεδρος διορίζει τους Υπουργούς Πληροφοριών και Ασφάλειας, είναι σύνηθες να ζητάει πρώτα την έγκριση από τον Ανώτατο Ηγέτη.

Το Κοινοβούλιο της χώρας ονομάζεται Majlis-e Shura-ye Eslami. Είναι το νομοθετικό σώμα του Ιράν με 290 μέλη που εκλέγονται από το λαό για τετραετείς θητείες. Το Majlis, επικυρώνει τις διεθνείς συνθήκες και εγκρίνει τον εθνικό προϋπολογισμό. Όλοι οι υποψήφιοι Majlis και όλη η νομοθεσία πρέπει να εγκριθεί από το Συμβούλιο των Φυλάκων.²⁰

Όσον αφορά στο δικαστικό κλάδο, υπάρχουν τα δημόσια δικαστήρια που εξετάζουν τις αστικές και ποινικές υποθέσεις και τα «επαναστατικά δικαστήρια» που εξετάζουν υποθέσεις ενάντια στην εθνική ασφάλεια. Οι αποφάσεις των επαναστατικών δικαστηρίων είναι οριστικές και δεν προσβάλλονται με ένδικα μέσα.

Το Συμβούλιο των Φυλάκων, με εξαετή θητεία, αποτελείται από έξι ανώτατους κληρικούς που ορίζονται από τον Ανώτατο Ηγέτη κι έξι νομομαθείς λαϊκούς που διορίζει το Κοινοβούλιο. Αν το Συμβούλιο θεωρήσει ότι ένας νόμος είναι ασυμβίβαστος με το Σύνταγμα ή τη Sharia (τον Ισλαμικό Νόμο) μπορεί να ασκήσει βέτο στις αποφάσεις του Κοινοβουλίου και να ζητήσει την αναθεώρησή του.

Παράλληλα με τα εθνικής εμβέλειας συμβούλια υπάρχουν σε όλες τις πόλεις και τα χωριά του Ιράν και τα τοπικά συμβούλια που εκλέγονται με δημόσια ψηφοφορία κάθε τέσσερα χρόνια. Τα τοπικά συμβούλια έχουν ποικίλες ευθύνες

²⁰ Οι αρμοδιότητες του Κοινοβουλίου συμπεριλαμβάνουν τον σχεδιασμό νόμων, την επικύρωση συνθηκών, την έγκριση δανείων, τον ετήσιο προϋπολογισμό και την επιβολή κατάστασης εκτάκτου ανάγκης, ενώ έχει την δυνατότητα να απομακρύνει υπουργούς από τα καθήκοντά τους. Στην πολιτική θεώρηση του Khomeini, το Κοινοβούλιο δεν μπορούσε παρά να έχει υποδεέστερο ρόλο, προοριζόμενο ως όργανο εκτελεστικό του "θεϊκού νόμου" και νομοπαρασκευαστικό για δευτερεύουσας σημασίας νόμους και κανονισμούς, που όφειλαν να είναι πάντα στο πλαίσιο της Σαρία. Για το Σύνταγμα, υπέρτατη αρχή παραμένει ο Θεός, αλλά ορίζει το Κοινοβούλιο ως τον θεματοφύλακα της αρχής αυτής, ενώ μετά τον θάνατο του Khomeini το Κοινοβούλιο αναβαθμίστηκε σημαντικά. [Βαλλιαντός Σ. (2014), Η διαμόρφωση της περσικής ταυτότητας, του ιρανικού κράτους και του θεοκρατικού πολιτεύματος στον συλλογικό τόμο: Ιράν: Πολιτική, Οικονομία, Διεθνείς και Περιφερειακές Σχέσεις, Ινστιτούτο Διεθνών Οικονομικών Σχέσεων, εκδόσεις Παπαζήση, σελ.64]

συμπεριλαμβανομένης της εκλογής των δημάρχων, της επόπτευσης των δήμων, του κοινωνικού, πολιτιστικού και εκπαιδευτικού συστήματος των περιφερειών τους κλπ.²¹

Οικονομικοί πόροι

Το Ιράν είναι μια από τις μεγαλύτερες οικονομίες της Μέσης Ανατολής, μεγαλύτερη από όλους τους γείτονές της, με εξαίρεση την Τουρκία. Είναι μια αρκετά διαφοροποιημένη οικονομία, αλλά σχεδόν το ήμισυ των εσόδων της προέρχεται από το πετρέλαιο και το φυσικό αέριο. Έχει μια αρκετά ισχυρή μεταποιητική βιομηχανία και μια ακμάζουσα τουριστική βιομηχανία. Έχει τη μεγαλύτερη μονάδα παραγωγής αυτοκινήτων σε ολόκληρη την περιοχή, η οποία ξεπέρασε το ένα εκατομμύριο το 2005. Σύμφωνα με την Παγκόσμια Τράπεζα το Α.Ε.Π. του Ιράν το 2011 ανήλθε σε 400 δις δολάρια. Όσον αφορά την ισοτιμία αγοραστικής δύναμης, αυτή ξεπερνά τα 900 δις δολάρια. Η συμβολή του τομέα των υπηρεσιών στο Α.Ε.Π. ανέρχεται στο 50%, του τομέα των υδρογονανθράκων περίπου στο 25% και της γεωργίας περίπου στο 10%. Εντούτοις η οικονομική μεγέθυνση έχει επιβραδυνθεί λόγω των κυρώσεων και έχει πέσει κάτω από το 1%, ενώ και ο πληθωρισμός εξακολουθεί να είναι υψηλός.²² Παρά το γεγονός αυτό, τα συναλλαγματικά αποθέματα είναι πολύ υψηλά, έτσι ώστε οι κυρώσεις να μην έχουν καταφέρει να επιφέρουν τόσο ισχυρό πλήγμα. Οι κοινωνικοί δείκτες του είναι αρκετά υψηλοί σε σχέση με τα πρότυπα τόσο της Μέσης Ανατολής όσο και της Νότιας Ασίας και έχουν βελτιωθεί σταθερά. Οι εγγραφές στα σχολεία, η πρωτοβάθμια φροντίδα υγείας και τα γυναικεία ποσοστά αλφαριθμητισμού είναι πολύ καλά σύμφωνα με τα περιφερειακά πρότυπα. Η μόνη πηγή ανησυχίας εξακολουθεί να είναι η αύξηση του δημοσιονομικού ελλείμματος λόγω των τεράστιων επιδοτήσεων.

Ο κύριος παράγοντας, ο οποίος συμβάλει στην σπουδαιότητα του Ιράν είναι τα τεράστια αποθέματα του σε υδρογονάνθρακες, που αποτελούν το 80% των εξαγωγών του. Οι ενεργειακοί του πόροι έχουν αποκτήσει περαιτέρω σπουδαιότητα μετά την εξάντληση των ενεργειακών πόρων σε άλλες πετρελαιοπαραγωγικές χώρες, ιδιαίτερα εκείνες που βρίσκονται εκτός του Οργανισμού Πετρελαιοεξαγωγικών

²¹ Αθανασιάδης Δ. (2006), Διεθνής Επιχειρηματική Δραστηριότητα στις Χώρες του Περσικού Κόλπου, διπλωματική εργασία, Τμήμα MBA Πανεπιστημίου Μακεδονίας, Κεφάλαιο 4

²² Bansal A. (2012), Iran: Its Strategic Importance, Strategic Analysis, Vol. 36 issue 6, σελ. 851

Χωρών (Ο.Π.Ε.Κ.). Το Ιράν διαθέτει το 10% των παγκόσμιων αποθεματικών πετρελαίου, σε σύγκριση με το 24% που ανήκει στη Σαουδική Αραβία. Τα αποθέματα φυσικού αερίου εκτιμώνται σε 812 τρισεκατομμύρια κυβικά πόδια ή περίπου στο 15% των αποθεματικών του παγκόσμιου φυσικού αερίου.²³ Εντός του Ο.Π.Ε.Κ., το Ιράν είναι ο δεύτερος μεγαλύτερος εξαγωγέας αργού πετρελαίου και είναι ο τέταρτος μεγαλύτερος παραγωγός πετρελαίου στον κόσμο. Παρά το γεγονός ότι το Ιράν είναι δεύτερο στον κόσμο σε αποθέματα φυσικού αερίου μετά τη Ρωσία, δεν είναι σε θέση να τα εκμεταλλευτεί με τον βέλτιστο τρόπο και οι εξαγωγές φυσικού αερίου είναι αρκετά περιορισμένες.²⁴ Εκτός από την υψηλή εγχώρια κατανάλωση σε φυσικό αέριο (εκτιμάται ότι το Ιράν είναι η τρίτη μεγαλύτερη καταναλώτρια των φυσικού αερίου), η απουσία εξωτερικών επενδύσεων και η μη ανάπτυξη της σχετικής τεχνολογίας εμπόδισαν την ανάπτυξη των κοιτασμάτων φυσικού αερίου.

Το Ιράν του 21^{ου} αιώνα

"Το Ιράν του 21^{ου} αιώνα είναι το αποτέλεσμα μιας μακροχρόνιας πορείας χιλιάδων ετών συνεχούς παρουσίας γύρω από έναν γεωγραφικό πυρήνα, σχεδόν αναλλοίωτο, που συνέβαλε στην δημιουργία μιας ισχυρής, αν και πολυδιάστατης, εθνικής ταυτότητας, με άξονες τόσο το πολιτισμικό και ιστορικό στοιχείο όσο και μεταγενέστερα, το θρησκευτικό. Το σύγχρονο κράτος, από την άλλη, είναι το αποτέλεσμα μίας συγκρουσιακής πορείας, που ξεκίνησε με την συνταγματική επανάσταση και τις μεταρρυθμίσεις του Σάχη και ολοκληρώθηκε με την οριστική επικράτηση της κεντρικής εξουσίας επί των φυγόκεντρων, αυτονομιστικών τάσεων φυλάρχων των περσικών επαρχιών. Μετά το 1979 παύει, φυσικά, να υφίσταται ο θεσμός της βασιλείας και η μονοκρατορία του Σάχη, αλλά δημιουργείται η «αυθεντία» της ανώτατης αρχής, επειδή ακολουθούνται οι ιεραρχικές δομές του σιιτικού Ισλάμ, ενώ η νομιμοποιητική βάση του σημερινού καθεστώτος έχει διευρυνθεί".²⁵ "Παράλληλα η ύπαρξη πολλαπλών οργάνων που εμπλέκονται στην διακυβέρνηση της χώρας αλλά και στην ανάδειξη των ανώτατων αρχόντων, καθώς και η εμπέδωση της εκλογικής διαδικασίας για την ανάδειξη του Προέδρου της χώρας

²³ *ibid*, σελ. 851

²⁴ Pande S. (2011), *The Iran-Pakistan-India Pipeline*, in K. Warikoo (ed.), *Central Asia and South Asia: Energy Cooperation and Transport Linkages*, Pentagon Press, σελ. 166

²⁵ Βαλλιανάτος Σ. (2014), *Η διαμόρφωση της περσικής ταυτότητας, του ιρανικού κράτους και του θεοκρατικού πολιτεύματος στον συλλογικό τόμο: Ιράν: Πολιτική, Οικονομία, Διεθνείς και Περιφερειακές Σχέσεις*, Ινστιτούτο Διεθνών Οικονομικών Σχέσεων, εκδόσεις Παπαζήση, σελ. 71

και της Βουλής, περιορίζει σημαντικά τον απολυταρχικό χαρακτήρα που υπήρχε επί Σάχη, εισάγοντας ταυτόχρονα κάποιους σημαντικούς ελεγκτικούς μηχανισμούς.

Στην λογική αυτή, στο θεοκρατικό καθεστώς η εξουσία δεν συγκεντρώνεται πλέον ούτε στα χέρια ενός προσώπου, αλλά ούτε σε αυτά μιας ομάδας ή ενός θεσμού. Η κατανομή της εξουσίας χαρακτηρίζεται από μια δυαδικότητα της λειτουργίας της (νομοθετική, εξωτερικής πολιτικής, οικονομικής πολιτικής, ένοπλες δυνάμεις), όπου, όμως, ο ρόλος και η ισχύς είναι επίσης το αποτέλεσμα συμμαχιών και επιρροής τόσο στην κοινωνία όσο και σε άλλα επικουρικά όργανα και εξωκοινοβουλευτικούς θεσμούς. Ωστόσο, η ισχύς δεν είναι μόνο θεσμικά οριζόμενη. Η προσωπική εμβέλεια των στελεχών, τα ακολουθεί ανεξάρτητα από την θέση που κατέχουν. Στο πλαίσιο αυτό, που διαμορφώθηκε σύμφωνα με τις επιταγές του Khomeini, ο κλήρος φαίνεται να κυριαρχεί των φιλελεύθερων λαϊκών στυλοβατών του πολιτεύματος, αλλοιώνοντας έτσι σημαντικά τη «δημοκρατική» παράμετρο του πολιτεύματος, όπως και αυτή της λαϊκής βούλησης. Παράλληλα όμως, η κοινωνικο-οικονομική πραγματικότητα του Ιράν χαρακτηρίζεται από μία «αποκεντρωμένη, ημι-φεουδαρχική εξουσία και οικονομική δομή», κληροδότημα της ιεραρχικής, αν και αποκεντρωμένης, δομής του πολιτικοποιημένου κλήρου."²⁶ "Πέραν της θεσμοθετημένης πολύπλοκης κατανομής της εξουσίας, υπάρχει και μια ανεπίσημη κατανομή, που ακολουθεί την ιεραρχική δομή του σιτικού κλήρου. Έτσι, η πολιτική στην Ισλαμική Δημοκρατία είναι το αποτέλεσμα της σφοδρής αντιπαράθεσης και ανταγωνισμού αυτών των πολλαπλών και χαλαρά συνδεδεμένων, θεσμικών και μη κέντρων εξουσίας, διαμορφώνοντας ένα πλαίσιο, που εκφεύγει τόσο των συνταγματικών ορίων όσο και αυτών μιας «θεοκρατίας»."²⁷

²⁶ *ibid*, σελ. 72

²⁷ *ibid*, σελ. 73-74

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ

ΙΡΑΝ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΩΣΗ

Οι σχέσεις Ευρωπαϊκής Ένωσης - Ιράν κατά την ψυχροπολεμική περίοδο, μετά τις τρομοκρατικές επιθέσεις της 11ης Σεπτεμβρίου, σήμερα

Οι σχέσεις μεταξύ Ευρώπης και Ιράν έχουν μια μακρά ιστορία και χαρακτηρίζονται από συνεχή εμπόδια στις πολιτικές και διπλωματικές διεργασίες για επαναπροσέγγιση από την ιρανική επανάσταση και μετά. Είτε πρόκειται για τον διάλογο για τα ανθρώπινα δικαιώματα, τα οικονομικά θέματα ή τις ευρύτερες πολιτικές σχέσεις, το ιστορικό των σχέσεών τους δεν φαίνεται να επιδεικνύει ποιοτικά άλματα. Τα λίγα σποραδικά παράθυρα ευκαιριών δεν έχουν αξιοποιηθεί επαρκώς από την Ευρώπη και τις ευρωπαϊκές χώρες, κυρίως στο επίπεδο των διμερών οικονομικών σχέσεων και η εμπιστοσύνη αποτελεί ένα πολιτικό κεφάλαιο το οποίο έχει παραλειφθεί να οικοδομηθεί και να ενισχυθεί επαρκώς στην αντίληψη και των δύο μερών.²⁸

"Το έντονο ενδιαφέρον της Ευρώπης αλλά και των Η.Π.Α. για το Ιράν πηγάζει από την σημαντική γεωπολιτική θέση της χώρας. Κατά την διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου, οι σχέσεις της τότε Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας (Ε.Ο.Κ.) με το Ιράν ακολουθούσαν την γενικότερη τάση του δυτικού κόσμου, αποβλέποντας στην αποτροπή της σοβιετικής επιρροής. Πράγματι, παρά το γεγονός ότι η Ε.Ο.Κ. είχε αρχίσει -ιδίως μετά το 1970- να κάνει τα πρώτα βήματα της στον τομέα της εξωτερικής πολιτικής, το θέμα της ασφάλειας αποτελούσε βασική της προτεραιότητα. Έτσι δεν ήταν διατεθειμένη να λάβει διαφορετικές πρωτοβουλίες από αυτές των Η.Π.Α. Σκοπός τόσο της Ευρώπης όσο και των Η.Π.Α. κατά την διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου ήταν η διατήρηση της ανεξαρτησίας του Ιράν, ώστε η Σοβιετική Ένωση να μην καταφέρει να διεισδύσει στην ευρύτερη περιοχή της Μέσης Ανατολής."²⁹

"Κατά την διάρκεια της βασιλείας του Σάχη -και ιδίως κατά την δεκαετία του '70- η Ε.Ο.Κ. διατήρησε φιλικές σχέσεις με την Τεχεράνη σε πολιτικό και οικονομικό επίπεδο. Μετά την πτώση του καθεστώτος αυτού και την ισλαμική επανάσταση του 1979, η αντιδυτική ρητορική της Τεχεράνης επηρέασε αναπόφευκτα την τότε πλέον

²⁸ Santini R.-H. (2010), European Union discourses and practices on the Iranian nuclear programme, European Security, Vol. 19 issue 3, σελ. 468

²⁹ Τζογόπουλος Γ. (2014), Οι ευρω - ιρανικές σχέσεις στον συλλογικό τόμο: Ιράν: Πολιτική, Οικονομία, Διεθνείς και Περιφερειακές Σχέσεις, Ινστιτούτο Διεθνών Οικονομικών Σχέσεων, εκδόσεις Παπαζήση, σελ. 264

Ευρωπαϊκή Κοινότητα (Ε.Κ.). Ωστόσο, το 1980, όταν οι Η.Π.Α. επέβαλαν μονομερές εμπάργκο στο Ιράν, οι Υπουργοί Εξωτερικών της Ε.Κ. ήταν πιο συγκρατημένοι. Σε γενικές γραμμές, το μεγαλύτερο πρόβλημα στις σχέσεις της Ευρώπης με την Τεχεράνη την δεκαετία του '80 ήταν η τακτική του Ayatollah Khomeini να καταδιώκει τους εχθρούς του καθεστώτος του σε ευρωπαϊκό έδαφος."³⁰

"Κατά την διάρκεια του πολέμου Ιράν-Ιράκ, η Ε.Κ. έβλεπε την Τεχεράνη ως ένα επεκτατικό Ισλαμικό καθεστώς. Έτσι το Ηνωμένο Βασίλειο και η Γαλλία δεν ψήφισαν υπέρ της αποχώρησης των στρατευμάτων του Ιράκ από ιρανικά εδάφη μετά την επίθεση που είχε εξαπολύσει το Ιράκ εναντίον του Ιράν το 1980. Το Λονδίνο μάλιστα έκλεισε την πρεσβεία του στην Τεχεράνη και αποφάσισε να την ανοίξει ξανά μόλις το 1988. Το 1989 η "υπόθεση Rushdie" επηρέασε, επίσης, έντονα τις σχέσεις της Δυτικής Ευρώπης με το Ιράν.³¹ Στα μέσα του Φεβρουαρίου του 1989, οι χώρες της Ε.Κ. ανακάλεσαν τους πρεσβευτές τους από την Τεχεράνη και διεκόψαν τις πολιτικές και οικονομικές σχέσεις μαζί της."³²

"Μετά το τέλος του Ψυχρού Πολέμου, η βασική παράμετρος των σχέσεων της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Ε.Ε.) πλέον με το Ιράν ήταν το κοινό οικονομικό τους συμφέρον. Η Ε.Ε. έγινε ο βασικός εμπορικός εταίρος του Ιράν. Η Τεχεράνη έχοντας διακόψει τις σχέσεις της με την Ουάσιγκτον, χρειαζόταν την Ευρώπη με σκοπό να ανασυγκροτηθεί οικονομικά μετά τον πόλεμο εναντίον του Ιράκ. Ταυτόχρονα η Ε.Ε. - σε αντίθεση με τις Η.Π.Α.- ήταν ενεργειακά εξαρτημένη από το Ιράν. Συγκεκριμένα τρεις είναι οι ευρωπαϊκές χώρες οι οποίες μαζί με την Κίνα, την Ιαπωνία, την Ρωσία και τα Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα είναι οι βασικοί εμπορικοί εταίροι του Ιράν. Πρόκειται για τη Γαλλία, τη Γερμανία και την Ιταλία. Εκτός από το πετρέλαιο και το φυσικό αέριο, η εμπορική συνεργασία περιελάμβανε και άλλους τομείς, υπηρεσίες και προϊόντα. Το 1996 για παράδειγμα η Γαλλία πούλησε στο Ιράν δέκα αεροπλάνα τύπου Airbus αξίας 500 εκ. δολαρίων. Παράλληλα, τον Ιανουάριο του 2001 η γερμανική εταιρεία Krupp ανακοίνωσε την συνεργασία της με την ιρανική Sazeh."³³

³⁰ *ibid*, σελ. 264 - 265

³¹ Ο Rushdie, είχε προκαλέσει αντιδράσεις στις μουσουλμανικές χώρες με το βιβλίο του *Σατανικοί Στίχοι*, για το οποίο το 1989, ο τότε πνευματικός ηγέτης του Ιράν, Ayatollah Khomeini, εξέδωσε φάτουα, δηλαδή διάταγμα θανατικής ποινής, σε βάρος του με την κατηγορία της βλασφημίας.

³² *ibid*, σελ. 265

³³ *ibid*, σελ. 266

"Σε γενικές γραμμές, μετά την πτώση του Τείχους του Βερολίνου η Ε.Ε. συμφωνούσε με την πολιτική των Η.Π.Α. αναφορικά με το Ιράν σε θέματα όπως η τρομοκρατία, η ειρηνευτική διαδικασία στην Μέση Ανατολή, τα όπλα μαζικής καταστροφής και τα ανθρώπινα δικαιώματα. Σε αντίθεση με τις Η.Π.Α., ωστόσο, δεν ενέκρινε την τακτική των κυρώσεων και της οικονομικής απομόνωσης και εκτιμούσε ότι ο πολιτικός διάλογος θα ήταν πολύ πιο αποτελεσματικός. Επιπλέον το Ιράν δεν έβλεπε τόσο αρνητικά την Ε.Ε. όσο τις Η.Π.Α. καθώς δεν την θεωρούσε ιδιαίτερα φίλα προσκείμενη στο Ισραήλ. Από το 1980 και τη Διακήρυξη της Βενετίας, άλλωστε, η Ε.Κ. είχε αναγνωρίσει το δικαίωμα αυτοδιάθεσης των Παλαιστινίων."³⁴

"Μέσα σε αυτό το πλαίσιο, το Ιράν δεν αποτελούσε κράτος-παρία για την Ευρώπη. Η Ε.Ε. προσπάθησε, έτσι, να διατηρήσει διαύλους επικοινωνίας με την Τεχεράνη κατά την δεκαετία του '90. Η βασική αιτία της στρατηγικής αυτής ήταν πως η Ε.Ε. δεν επιθυμούσε να λάβει μέτρα που θα μπορούσαν να επηρεάσουν αρνητικά τις δραστηριότητες διαφόρων ευρωπαϊκών εταιρειών, οι οποίες συνεργάζονταν με το Ιράν. Η Royal Dutch/Shell και η British Gas, για παράδειγμα, είχαν ήδη υπογράψει αρχικές συμφωνίες και έβλεπαν την αμερικανική πολιτική της επιβολής κυρώσεων στην Τεχεράνη ως σοβαρό πρόβλημα.

Ο επίσημος διάλογος μεταξύ της Ε.Ε. και του Ιράν ξεκίνησε το 1995 και, αργότερα, το 1997 οι σχέσεις ανάμεσα στις δύο πλευρές βελτιώθηκαν."³⁵ Το 1998 Ε.Ε. και Ιράν θέσπισαν έναν Συνεκτικό Διάλογο (Comprehensive Dialogue), για να συζητήσουν ένα ευρύ φάσμα θεμάτων και να διερευνήσουν τις δυνατότητες για συνεργασία. Μετά τις τρομοκρατικές επιθέσεις της 11ης Σεπτεμβρίου, η Ε.Ε. συνέχισε την πολιτική διαλόγου με το Ιράν. Το 2001, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή εξέδωσε Ανακοίνωση (Communication) για τον καθορισμό των προοπτικών και των προϋποθέσεων για την ανάπτυξη στενότερων σχέσεων με το Ιράν.³⁶ Τον Δεκέμβριο του 2002, οι δύο πλευρές ξεκίνησαν διαπραγματεύσεις για την σύναψη Συμφωνίας Εμπορίου και Συνεργασίας (Σ.Ε.Σ.). Στόχος ήταν η καθιέρωση ενός θεσμικού πλαισίου που θα καθόριζε τις εμπορικές τους σχέσεις, επί τη βάση των αρχών του Παγκόσμιου Οργανισμού Εμπορίου (Π.Ο.Ε.), αυξάνοντας παράλληλα τις οικονομικές

³⁴ *ibid*, σελ. 266

³⁵ *ibid*, σελ. 266-267

³⁶ http://eeas.europa.eu/iran/relations_en.htm, 15-4-2015

δυνατότητες ανάπτυξης του Ιράν και δημιουργώντας κατάλληλο κλίμα για εμπόριο αλλά και επενδύσεις από την Ευρώπη και τον υπόλοιπο κόσμο. Μια τέτοιου είδους συμφωνία θα άνοιγε επίσης το δρόμο για στενότερες σχέσεις Ε.Ε.-Ιράν και συνεργασία σε ένα ευρύ φάσμα τομέων, όπως η επιστήμη και η τεχνολογία, η ενέργεια, οι μεταφορές, το περιβάλλον, ο έλεγχος των ναρκωτικών, το άσυλο και η μετανάστευση, η εκπαίδευση και ο πολιτισμός, καθώς και κάθε άλλη περιοχή κοινού ενδιαφέροντος.

Για την Ε.Ε. η αυξημένη συνεργασία σε όλους αυτούς τους τομείς θα έπρεπε να συνοδεύεται ταυτόχρονα και από βελτίωση των πολιτικών σχέσεων. Αυτός είναι ο λόγος που Ε.Ε. και Ιράν άρχισαν διαπραγματεύσεις για μια Συμφωνία Πολιτικού Διαλόγου (Political Dialogue Agreement), η οποία ασχολείται με θέματα όπως η κατάσταση στη Μέση Ανατολή, η μη διάδοση των όπλων μαζικής καταστροφής, τα ανθρώπινα δικαιώματα και η καταπολέμηση της τρομοκρατίας. Επί του παρόντος, τόσο οικονομικά όσο και πολιτικά οι συνομιλίες είναι σε αναμονή και η επανάληψή τους εξαρτάται από την πρόοδο στην επίλυση των εκκρεμών ζητημάτων σε σχέση με το ιρανικό πυρηνικό πρόγραμμα.³⁷

Καθίσταται λοιπόν σαφές ότι υπάρχουν τεράστιες δυνατότητες για αναβάθμιση των σχέσεων μεταξύ του Ιράν και της Ε.Ε.. Ενώ υπάρχει ήδη πρακτική συνεργασία μεταξύ τους, το πεδίο είναι επί του παρόντος πολύ κάτω του δυνατικού. Τα όρια της συνεργασίας τους αντανakλούν τις συνεχιζόμενες ανησυχίες στην Ε.Ε. και την διεθνή κοινότητα, αναφορικά με το πυρηνικό πρόγραμμα του Ιράν, αλλά και την κατάσταση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Η Ευρωπαϊκή Ένωση, αυτή την στιγμή, δεν έχει καμία αντιπροσωπεία στην Ισλαμική Δημοκρατία του Ιράν, αλλά βρίσκεται σε στενή συνεργασία με τα κράτη μέλη της Ε.Ε. τα οποία διατηρούν πρεσβείες στην Τεχεράνη.³⁸

Ειδικότεροι τομείς συνεργασίας Ευρωπαϊκής Ένωσης - Ιράν

Εμπόριο: Οι διαπραγματεύσεις για τη σύναψη Συμφωνίας Εμπορίου και Συνεργασίας μεταξύ της Ε.Ε. και του Ιράν έχουν παγώσει από τον Αύγουστο του 2005, όταν το Ιράν άρχισε να εντείνει τις πυρηνικές του δραστηριότητες. Η Ε.Ε. ήταν ο πρώτος εμπορικός εταίρος του Ιράν, αλλά λόγω του καθεστώτος των κυρώσεων, η Κίνα, τα

³⁷ http://eeas.europa.eu/iran/relations_en.htm, 15-4-2015

³⁸ http://eeas.europa.eu/iran/index_en.htm, 15-4-2015

Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα και η Τουρκία είναι τώρα οι κύριοι εμπορικοί εταίροι του Ιράν. Οι περισσότερες εισαγωγές της Ε.Ε. από το Ιράν είναι συναφείς με τον τομέα της ενέργειας, ενώ οι εξαγωγές της Ε.Ε. προς το Ιράν περιλαμβάνουν κυρίως μηχανήματα, χημικά προϊόντα και εξοπλισμό μεταφορών. Λόγω των κυρώσεων, οι εισαγωγές πετρελαίου στην Ε.Ε. από το Ιράν είναι σε πλήρη στασιμότητα. Οι συνολικές εισαγωγές της Ε.Ε. από το Ιράν μειώθηκαν κατά 86% μεταξύ 2012-13, και οι συνολικές εξαγωγές της Ε.Ε. μειώθηκαν κατά 26% κατά την ίδια περίοδο.³⁹ Το εμπόριο με το Ιράν υπόκειται στο γενικό καθεστώς εισαγωγών της Ε.Ε., δεδομένου ότι το Ιράν δεν είναι μέλος του Π.Ο.Ε. και δεν υπάρχει διμερής συμφωνία μεταξύ της Ε.Ε. και του Ιράν. Το Ιράν υπέβαλε αίτηση προσχώρησης στον Π.Ο.Ε. το 1996, αλλά δεν υπήρξε συμφωνία στο πλαίσιο αυτού για να ξεκινήσει η διαδικασία προσχώρησης. Σύμφωνα με τους όρους που καθορίζονται από το καθεστώς κυρώσεων της Ε.Ε., το εμπόριο της Ε.Ε. με το Ιράν είναι κατ' αρχήν ακόμη νόμιμο, αλλά στην πράξη επηρεάζεται από διάφορους περιορισμούς.

Έτσι υπόκειται σε περιορισμούς που προέρχονται από τις κυρώσεις που επιβλήθηκαν από το Συμβούλιο Ασφαλείας των Ηνωμένων Εθνών (Σ.Α.Η.Ε.) στο Ιράν μέσω της απόφασης 1737 της 23ης Δεκεμβρίου 2006, της απόφασης 1747 του Μαρτίου 2007, της απόφασης 1803 του Μαρτίου 2008 και της 1929 του Ιουνίου 2010. Οι εμπορικοί περιορισμοί της Ε.Ε. στο Ιράν διέπονται από τους κανονισμούς 423/2007, 618/2007 και 1110/2008 του Συμβουλίου, το οποίο ορίζει μια λίστα με τα προϊόντα που απαγορεύεται να εξαχθούν στο Ιράν. Τον Ιούλιο του 2010, μετά τη δήλωση του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου για το Ιράν σχετικά με τα νέα περιοριστικά μέτρα, η Ε.Ε. εξέδωσε στις 26 Ιουλίου 2010 μια Απόφαση που εισήγαγε επιπλέον κυρώσεις κατά του Ιράν, καθώς και μια μεταγενέστερη απόφαση στα πλαίσια της Κοινής Εξωτερικής Πολιτικής και Πολιτικής Ασφάλειας (Κ.Ε.Π.Π.Α.) και έναν Κανονισμό (Μάρτιος 2012). Αυτό το κανονιστικό πλαίσιο επικαιροποιείται συνεχώς.⁴⁰

Για πολλά χρόνια, η Επιτροπή και τα περισσότερα κράτη μέλη της Ε.Ε. έχουν υποστηρίξει τα σχέδια συνεργασίας με κυβερνητικούς φορείς του Ιράν (όπως οι εργασίες για την ποινική μεταρρύθμιση με τη δικαστική εξουσία), Μη Κυβερνητικές

³⁹ <http://ec.europa.eu/trade/policy/countries-and-regions/countries/iran/>, 15-4-2015

⁴⁰ <http://ec.europa.eu/trade/policy/countries-and-regions/countries/iran/>, 15-4-2015

Οργανώσεις και υπηρεσίες του Ο.Η.Ε. Υπάρχουν σημαντικές δυνατότητες για ενίσχυση αυτής της συνεργασίας -όταν οι σχέσεις ομαλοποιηθούν- οι οποίες περιλαμβάνουν σήμερα:⁴¹

Ανώτερη εκπαίδευση: Ιρανοί φοιτητές και επιστήμονες έχουν σπουδάσει και διεξάγει έρευνα στα ευρωπαϊκά πανεπιστήμια, με την υποστήριξη του προγράμματος Erasmus Mundus της Ε.Ε., το οποίο προσφέρει υποτροφίες για μεταπτυχιακά προγράμματα σπουδών στην Ευρώπη.

Η Επιτροπή με απόφασή της ενέκρινε το Erasmus Mundus Programme 2012 υπέρ των περιοχών της Μέσης Ανατολής (Ιράν, Ιράκ και Υεμένη).⁴² Ο στόχος που επιδιώκεται με το πρόγραμμα Erasmus Mundus είναι να επιτευχθεί καλύτερη κατανόηση και αμοιβαίος εμπλουτισμός μεταξύ της Ευρωπαϊκής Ένωσης και τρίτων χωρών μέσω της ανταλλαγής προσώπων, γνώσεων και δεξιοτήτων σε επίπεδο τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, με στόχο την προώθηση της αειφόρου ανάπτυξης και της μεταρρύθμισης σύμφωνα με τους Αναπτυξιακούς Στόχους της Χιλιετίας.⁴³

Αυτό έχει πλέον διευρυνθεί και περιλαμβάνει ένα νέο Erasmus Mundus External Cooperation Window.⁴⁴ Το έργο συγκεντρώνει τα ευρωπαϊκά πανεπιστήμια, το ιρανικό Υπουργείο Επιστημών, Έρευνας και Τεχνολογίας και έξι ιρανικά πανεπιστήμια: το Πανεπιστήμιο της Τεχεράνης, το Πανεπιστήμιο Shahid Beheshti, το Islamic Azad Πανεπιστήμιο, το Πανεπιστήμιο Shiraz, το Πανεπιστήμιο Ferdowsi της Mashhad, το Shahid Chamran Πανεπιστήμιο της Ahvaz. Κατά το πρώτο έτος, πάνω από 50 ιρανοί μελετητές επωφελήθηκαν από αυτό το πρόγραμμα για να μελετήσουν ένα ευρύ φάσμα θεμάτων στην Ευρώπη.

⁴¹ http://eeas.europa.eu/iran/cooperation_en.htm, 15-4-2015

⁴² Αποτελείται από τη δράση "Erasmus Mundus II - Συμπράξεις Δράση 2, Σκέλος 1", η μέγιστη συνεισφορά της Ε.Ε. ορίστηκε στα 2.500.000 ευρώ.

⁴³ COMMISSION IMPLEMENTING DECISION of August 9th 2012 on a special measure for the Erasmus Mundus Programme 2012 in favour of the Middle East Region (Iran, Iraq and Yemen) to be financed under Article 19.1003 of the general budget of the European Union , διαθέσιμο στο http://ec.europa.eu/europeaid/sites/devco/files/aap-financing-middle-east-spe-commission-decision-20120809_en.pdf

⁴⁴ COMMISSION DECISION of 05/08/2008 adopting the Erasmus Mundus External Cooperation Window programme in favour of Iran, Iraq and Yemen, 2008 Call for Proposals and 2009 Call for Proposals, to be financed under budget line 19.1003 of the general budget of the European Communities

Έλεγχος ναρκωτικών: Η Ε.Ε. και το Ιράν διεξάγουν τακτικό διάλογο σχετικά με τον έλεγχο των ναρκωτικών, ενώ η Ε.Ε. στηρίζει τις ιρανικές Υπηρεσίες Ελέγχου Ναρκωτικών και μη κυβερνητικές οργανώσεις, όπως η Omid-e, που εργάζονται για την καταπολέμηση του προβλήματος των ναρκωτικών στο Ιράν. Η Ε.Ε. υποστηρίζει επίσης προγράμματα σε περιφερειακή κλίμακα για να αποφευχθεί το λαθρεμπόριο στο και μέσω του Ιράν.

Συνεργασία για την ανάπτυξη και την ανθρωπιστική βοήθεια: Η Ευρωπαϊκή Ένωση (η Ευρωπαϊκή Επιτροπή και τα κράτη μέλη) είναι ο μεγαλύτερος χορηγός χρηματοδοτικής βοήθειας στον κόσμο. Η Ε.Ε. χορηγεί βοήθεια σε διμερές επίπεδο, μέσω των δικών της υπηρεσιών οι οποίες είναι υπεύθυνες για την ανάπτυξη της συνεργασίας ή της ανθρωπιστικής βοήθειας, καθώς και μέσω των Ηνωμένων Εθνών και άλλων διεθνών οργανισμών. Χαρακτηριστικό είναι ότι σε συνέχεια του καταστροφικού σεισμού που έπληξε την πόλη Μπαμ το 2003, η Ε.Ε. έδωσε πάνω από 8,5 εκατομμύρια ευρώ για να βοηθήσει τους κατοίκους της να αντιμετωπίσουν τις έκτακτες υγειονομικές ανάγκες, να παράσχουν ψυχο-κοινωνική υποστήριξη και να ανοικοδομήσουν τις εγκαταστάσεις νερού και υγιεινής. Αναλυτικότερα:

Πρόσφυγες: Με περίπου 840.000 Αφγανούς και 40.000 Ιρακινούς πρόσφυγες, το Ιράν φιλοξενεί το δεύτερο μεγαλύτερο προσφυγικό πληθυσμό στον κόσμο, το 97% των οποίων ζει σε αστικές περιοχές. Η υγειονομική κάλυψη των προσφύγων ξεκίνησε το 1995, αλλά σε πολύ μικρή κλίμακα καθώς ήταν διαθέσιμη μόνο για εκείνους που επηρεάζονταν από τρεις συγκεκριμένες ασθένειες. Οι υπόλοιποι είχαν πρόσβαση σε δωρεάν ιρανικές υπηρεσίες πρωτοβάθμιας φροντίδας υγείας, αλλά το ιρανικό κράτος δεν μπορούσε να αντέξει οικονομικά τα έξοδα για πρόσβαση στην δευτεροβάθμια και τριτοβάθμια υγειονομική περίθαλψη, ιδιαίτερα στη δύσκολη οικονομική συγκυρία των τελευταίων ετών. Το 2011, η Ύπατη Αρμοστεία των Ηνωμένων Εθνών για τους Πρόσφυγες (U.N.H.C.R.), ξεκίνησε ένα πολύ ευρύτερο πρόγραμμα, το Ασφαλιστικό Σύστημα Υγείας (Hise), παρέχοντας κάλυψη σε όλους τους πρόσφυγες, οι οποίοι θεωρούνταν ευάλωτοι σύμφωνα με μια σειρά προκαθορισμένων κριτηρίων. Η Υπηρεσία Ανθρωπιστικής Βοήθειας της Ευρωπαϊκής Επιτροπής (E.C.H.O.), αποτελεί έναν από τους μεγαλύτερους δωρητές της Ύπατης Αρμοστείας, χρηματοδοτώντας από το 2008 σχέδια της U.N.H.C.R. -περίπου 2 εκατομμύρια ευρώ ανά χρόνο- σε διάφορους τομείς που κυμαίνονται από την καταχώριση των προσφύγων μέχρι την

εξασφάλιση της υγείας και της διαβίωσης, κάνοντας μεγάλη διαφορά στη ζωή των ανθρώπων αυτών.⁴⁵

Επιπλέον από το 2005, η E.C.H.O., έχει συνεργαστεί με την U.N.H.C.R., για να βοηθήσει την κυβέρνηση του Ιράν να επαναπατρίσει και μετεγκαταστήσει μερικά από τα 2 εκατομμύρια αφγανικού λαού που αναζήτησαν και βρήκαν καταφύγιο σε αυτό. Τα προγράμματα αντιμετωπίζουν τόσο τις ανάγκες των επαναπατριζόμενων στο Αφγανιστάν όσο και των ιρανικών κοινοτήτων υποδοχής. Μέσω της χρηματοδότησης καλύπτεται ο επαναπατρισμός -από τα σημεία εκκίνησης στα Κέντρα Εθελούσιου Επαναπατρισμού στο εσωτερικό του Ιράν, στα Κέντρα Εξόδου Συνόρων- και η εξασφάλιση ενός ιατρικού ελέγχου. Η χρηματοδότηση καλύπτει επίσης της επιχορήγηση της μεταφοράς για την μετακίνηση μέσα από το Ιράν προς προορισμούς στο εσωτερικό του Αφγανιστάν, και, τέλος, την χρηματική ενίσχυση για εθελοντική παλιννόστηση, προκειμένου να παρασχεθεί βοήθεια στην αρχική περίοδο επανένταξης πίσω στην πατρίδα.⁴⁶

Συνεργασία για την ανάπτυξη: Λαμβάνοντας υπόψη το πυρηνικό πρόγραμμα της χώρας, το πεδίο εφαρμογής της E.E. για συνεργασία με το Ιράν είναι περιορισμένο. Η βοήθεια παρέχεται απευθείας στην ιρανική κοινωνία, μέσα από ένα χαρτοφυλάκιο έργων που υλοποιούνται από τις τοπικές ή τις ευρωπαϊκές οργανώσεις της κοινωνίας των πολιτών. Αυτές οι δράσεις χρηματοδοτούνται στο πλαίσιο του μηχανισμού της E.E. για τους μη κρατικούς φορείς και, σε μικρότερο βαθμό, από το αντίστοιχο μέσο για τα ανθρώπινα δικαιώματα και τη δημοκρατία. Λόγω της περιορισμένης εντολής για τη συνεργασία της E.E. με το Ιράν, τα περισσότερα σχέδια χρηματοδοτούνται στο πλαίσιο Μη Κρατικών Φορέων και Τοπικών Αρχών για την ανάπτυξη (Non-State Actors and Local Authorities in Development NSA-LA). Το Ιράν είναι επίσης επιλέξιμο για χρηματοδότηση από το Ευρωπαϊκό Μέσο για τη Δημοκρατία και τα Ανθρώπινα Δικαιώματα (European Instrument for Democracy and Human Rights

⁴⁵ http://ec.europa.eu/echo/field-blogs/stories/iran-largest-medical-insurance-programme-refugees-world_en, 15-4-2015

⁴⁶ http://ec.europa.eu/echo/field-blogs/stories/iran-largest-medical-insurance-programme-refugees-world_en, 15-4-2015

E.I.D.H.R.). Οι δραστηριότητες που χρηματοδοτούνται στο πλαίσιο των δύο προγραμμάτων περιλαμβάνουν:⁴⁷

- "την ανάπτυξη της θεσμικής ικανότητας της ιρανικής κοινωνίας των πολιτών, η οποία θα της επιτρέψει να εκπληρώνει καλύτερα την αποστολή τους,
- την προσέγγιση και την οικοδόμηση της ανθεκτικότητας ευάλωτων ομάδων, όπως Αφγανών προσφύγων και της νεολαίας,
- την υποστήριξη της κοινωνίας των πολιτών για την πρόληψη των ναρκωτικών, καθώς και την παροχή θεραπείας και σχέδια αποκατάστασης για τους χρήστες ναρκωτικών,
- την παροχή στήριξης για την πρόληψη κινδύνων καταστροφών σε κοινότητες που ζουν σε επιρρεπείς στην καταστροφή περιοχές."⁴⁸

Το Ιράν και τα ανθρώπινα δικαιώματα

Ο διάλογος της Ευρώπης με το Ιράν για τα ανθρώπινα δικαιώματα αποτελεί μια αποτελεσματική στρατηγική, η οποία βασίζεται στην χρήση της ήπιας δύναμης (soft power)⁴⁹ της Ε.Ε. Αν και ο αντίκτυπος της πολιτικής για την προστασία και τον σεβασμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων υπόκειται, κατά καιρούς, σε αλλαγές στις προτεραιότητες της εξωτερικής πολιτικής της Ε.Ε. και στα διάφορα κέντρα εξουσίας στο Ιράν, φαίνεται ότι αποτελεί την πλέον κατάλληλη και βιώσιμη προσέγγιση για την προώθηση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στο Ιράν. Το γεγονός ότι οι Ευρωπαίοι

⁴⁷ Έργα : 1. Regional Programme in support of Afghan refugees in Iran and Pakistan and of returnees in Afghanistan: γενικός στόχος του προγράμματος που θα χρηματοδοτηθεί μέσω αυτής της πρότασης είναι να συμβάλει στην προστασία των Αφγανών προσφύγων στο Ιράν και το Πακιστάν και των επαναπατριζόμενων στο Αφγανιστάν, καθώς και να προωθήσει την αναζήτηση βιώσιμων λύσεων για αυτούς. Διάρκεια: 1 Ιανουαρίου 2015 έως 31 Δεκεμβρίου 2017, Συνολικό κόστος: 45.692.673.00 € 2. Poverty Elimination through Social, Environmental, Livelihoods Justice in Iranian Local and Indigenous Peoples: στόχος του προγράμματος είναι η εξάλειψη της φτώχειας μέσω της κοινωνικής, περιβαλλοντικής και βιοποριστικής δικαιοσύνης σε ιρανικούς τοπικούς και τους αυτόχθονες πληθυσμούς. Διάρκεια: 1 Ιανουαρίου 2015 έως 31 Δεκεμβρίου 2017, Συνολικό κόστος: 488.824.00 € 3. Construction of educational and social infrastructure for local communities in Tirana and Durrës Διάρκεια: 1 Μαρτίου 2015 έως 31 Αυγούστου 2017, Συνολικό κόστος: 2.151.159.17 €

⁴⁸ http://ec.europa.eu/europeaid/countries/iran_en, 15-4-2015

⁴⁹ Σύμφωνα με τον Nye ως "ήπια δύναμη" (soft power), νοείται η ικανότητα μιας χώρας να επιτύχει τα αποτελέσματα που επιθυμεί στη διεθνή πολιτική σκηνή, επειδή οι άλλες χώρες θαυμάζουν τις αξίες της, επιθυμούν να μιμηθούν το παράδειγμά της και φιλοδοξούν να επιτύχουν το επίπεδο ευημερίας της. Ουσιαστικά η "ήπια δύναμη" δηλώνει την δυνατότητα μιας οντότητας να καθορίσει την πολιτική ημερήσια διάταξη κατά τέτοιο τρόπο που να διαμορφώνει τις προτιμήσεις των άλλων. [Nye S. J. (1990), The Changing Nature of World Power, Political Science Quarterly Vol. 105, no. 2, σελ. 181]

έδειξαν γνήσια ανησυχία για την τύχη των απλών Ιρανών εκτιμήθηκε από τους ακτιβιστές και το ιρανικό ευρύ κοινό και θα πρέπει να θεωρηθεί ως το μεγαλύτερο «κανονιστικό επίτευγμα»⁵⁰ της ήπιας δύναμης της Ε.Ε., το οποίο θα ενισχύσει και θα γαλουχήσει μια σταδιακά αναδύομενη κουλτούρα ανθρωπίνων δικαιωμάτων στο Ιράν. Την ίδια στιγμή βέβαια, περιστατικά όπως η άρνηση της Ευρώπης να καταδικάσει την συστηματική στέρηση των δικαιωμάτων των υποψηφίων μεταρρυθμιστών για τις εκλογές του Κοινοβουλίου το 2004, επιβεβαίωσε την άποψη πολλών Ιρανών ότι, στο τέλος, οι Ευρωπαίοι εξακολουθούν να θυσιάζουν τις ανησυχίες τους για τα ανθρώπινα δικαιώματα στον βωμό των εθνικών τους συμφερόντων. Αυτή η συναίνεση-ανοχή, ως προς αυτό που θα μπορούσε να εννοηθεί ως μια συντονισμένη προσπάθεια για την απομάκρυνση κινήσεων εκδημοκρατισμού από το πολιτικό τοπίο του Ιράν με αντιδημοκρατικά μέσα, φαίνεται να είναι ένα ακόμη τραγικό κεφάλαιο στις σχέσεις του Ιράν με τις Δυτικές δυνάμεις.⁵¹

Αναλυτικότερα:

Μεταξύ του 2002 και του 2004, η Ε.Ε. και το Ιράν πραγματοποίησαν τέσσερις γύρους διμερούς διαλόγου για τα ανθρώπινα δικαιώματα συζητώντας ένα ευρύ φάσμα θεμάτων. Ο διάλογος συμπληρώθηκε με μία στρογγυλή τράπεζα στην οποία συμμετείχαν εκτός από το Ιράν και την Ε.Ε., φορείς της κοινωνίας των πολιτών, ακαδημαϊκοί και εμπειρογνώμονες. Ο διάλογος ανεστάλει, καθώς το Ιράν αποφάσισε να ακυρώσει τον 5ο γύρο το 2006.

Η κατάσταση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στο Ιράν επιδεινώθηκε δραματικά από τότε που ο Ahmadinejad ανέλαβε την εξουσία στο Ιράν τον Ιούνιο του 2005. Σε συνέχεια της επανεκλογής του τον Ιούνιο του 2009, η Ε.Ε. εξέφρασε την ανησυχία της για τη συνεχή επιδείνωση της κατάστασης και εξέδωσε πολυάριθμες

⁵⁰ Για «κανονιστική ισχύ» βλ. Manners I. (2002) Normative Power Europe: A Contradiction in Terms? *Journal of Common Market Studies*, Vol. 40, σελ. 235-258. Σύμφωνα με τον Manners η κανονιστική ισχύς είναι η δύναμη που είναι σε θέση να διαμορφώσει αντιλήψεις για το τι είναι «κανονικό». Μπορούμε να αναγνωρίσουμε μια τέτοια κανονιστική δύναμη από τον αντίκτυπο που έχει σχετικά με το τι θεωρείται κατάλληλη συμπεριφορά από άλλους παράγοντες. Υποδηλώνει όχι μόνο ένα συγκεκριμένο είδος οντότητας στη διεθνή πολιτική, αλλά και ένα συγκεκριμένο σκοπό για τον καθορισμό προτύπων. Η κανονιστική ισχύς βασίζεται σε ιδέες και διαφέρει από τις σχέσεις εξουσίας ή την δομική δύναμη. Αναφέρεται σε συγκεκριμένα μέσα, καθώς δεν είναι μια δύναμη που βασίζεται στη στρατιωτική δύναμη, αλλά μια δύναμη της οποίας η ισχύς αντλείται από τους ίδιους τους κανόνες και όχι από τα στρατιωτικά οπλοστάσια ή τα οικονομικά κίνητρα.

⁵¹ Kaussler B. (2008) European Union Constructive Engagement with Iran (2000–2004): An Exercise in Conditional Human Rights Diplomacy, *Iranian Studies*, Vol. 41 issue 3, σελ. 293

ανακοινώσεις καλώντας το Ιράν να σεβαστεί τις διεθνείς υποχρεώσεις, οι οποίες απορρέουν από τις διεθνείς συμβάσεις που έχει συνάψει για τα ανθρώπινα δικαιώματα, συμπεριλαμβανομένου του Διεθνούς Συμφώνου για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα.

Στις 21 Μαρτίου του 2011, οι υπουργοί Εξωτερικών της Ε.Ε. εξέφρασαν, για άλλη μια φορά, την έντονη ανησυχία τους για την δραματική αύξηση των εκτελέσεων και τη συστηματική καταπίεση των ιρανών πολιτών, συμπεριλαμβανομένων των υπερασπιστών των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, δικηγόρων, δημοσιογράφων, ακτιβιστών, γυναικών, bloggers, ατόμων που ανήκουν σε εθνοτικές και θρησκευτικές μειονότητες και μελών της αντιπολίτευσης, οι οποίοι αντιμετωπίζουν παρενοχλήσεις και συλλήψεις κατά την άσκηση των νόμιμων δικαιωμάτων τους για ελευθερία της έκφρασης και του συνέρχεσθαι ειρηνικά.

Ως απάντηση σε αυτή την κατάσταση, το Συμβούλιο θέσπισε αυτόνομα περιοριστικά μέτρα της Ε.Ε. (πάγωμα περιουσιακών στοιχείων και απαγόρευση χορήγησης θεώρησης) σε βάρος 32 ατόμων που θεωρούνταν υπεύθυνα για σοβαρές παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στο Ιράν. Τα μέτρα αυτά αποτελούσαν μέρος της διττής πολιτικής⁵² της Ε.Ε. για επιβολή κυρώσεων για παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και αναζήτηση δέσμευσης για τα ανθρώπινα δικαιώματα, όπου είναι δυνατόν.

Σε πολυμερές επίπεδο, η Ε.Ε. υποστήριξε το ψήφισμα της Γενικής Συνέλευσης των Ηνωμένων Εθνών σχετικά με την κατάσταση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στην Ισλαμική Δημοκρατία του Ιράν, το οποίο εγκρίθηκε στις 21 Δεκεμβρίου 2010. Η Ε.Ε. των 27, επίσης, υποστήριξε από κοινού ψήφισμα κατά την 16η σύνοδο του Συμβουλίου Ανθρώπινων Δικαιωμάτων στις 24 Μαρτίου 2010, για τον ορισμό εισηγητή του Ο.Η.Ε. για το Ιράν. Επιπλέον, η Ε.Ε. δημοσιεύει ετήσιες εκθέσεις για τα ανθρώπινα δικαιώματα και παρέχει μια επισκόπηση και αξιολόγηση

⁵² Σύμφωνα με την προσέγγιση αυτή, η Ε.Ε. επιδιώκει τη στήριξη των ατόμων και των οργανώσεων της κοινωνίας των πολιτών οι οποίες αγωνίζονται για τα ανθρώπινα δικαιώματα, τα οποία όλοι οι Ιρανοί θα πρέπει να απολαμβάνουν. Την ίδια στιγμή, η Ε.Ε. εμφανίζεται πρόθυμη να συζητήσει θέματα ανθρωπίνων δικαιωμάτων με τις ιρανικές αρχές και να κρατήσει ανοικτούς τους διαύλους επικοινωνίας.

της δράσης της Ε.Ε. για τα ανθρώπινα δικαιώματα. Οι κατευθυντήριες γραμμές για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα της Ε.Ε. είναι διαθέσιμες και στην περσική γλώσσα.⁵³

Τον Μάρτιο του 2013, μετά από σχετική επανεξέταση, το Συμβούλιο παρέτεινε τα περιοριστικά μέτρα της Ε.Ε. για την αντιμετώπιση σοβαρών παραβιάσεων των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στο Ιράν κατά 12 μήνες. Η Ε.Ε. πρόσθεσε εννέα άτομα και μία οργάνωση στον κατάλογο των προσώπων και οργανισμών που είναι υπεύθυνοι για σοβαρές παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στην Ιράν. Οι 87 Ιρανοί, σήμερα, σε αυτή τη λίστα αποτελούν αντικείμενο δέσμευσης περιουσιακών στοιχείων και απαγόρευσης ταξιδιού προς και εντός της Ε.Ε. και η οργάνωση υπόκειται σε δέσμευση περιουσιακών στοιχείων. Υπάρχει επίσης ένα εμπάργκο στην προμήθεια εξοπλισμού για παρακολούθηση των τηλεπικοινωνιών καθώς και σε άλλες συσκευές που θα μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν για εσωτερική καταστολή/καταπίεση.⁵⁴

Μετά από μια μακρά περίοδο συνεχούς επιδείνωσης της κατάστασης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στο Ιράν, η εκλογή ενός νέου πρόεδρου και μιας νέας κυβέρνησης στα μέσα του 2013 δημιούργησε την ελπίδα ότι η κατάσταση θα βελτιωνόταν. Τον Σεπτέμβριο, λίγο πριν από τη συνεδρίαση της Γενικής Συνέλευσης του Ο.Η.Ε. στη Νέα Υόρκη, ένας σημαντικός αριθμός πολιτικών κρατουμένων απελευθερώθηκαν, συμπεριλαμβανομένης της Nasrin Sotoudeh, μιας πολύ γνωστής δικηγόρου, ακτιβίστριας και κατόχου του βραβείου Ζαχάρωφ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου για την Ελευθερία της Σκέψης το 2012.

Μέχρι τον Δεκέμβριο, δεν υπήρξε σημαντική πρόοδος στην κατάσταση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στο Ιράν και η διεθνής κοινότητα εξακολούθησε να περιμένει από τη νέα κυβέρνηση να εφαρμόσει τις δεσμεύσεις της για την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, την οποία είχε εξαγγείλει κατά τη διάρκεια της προεκλογικής εκστρατείας. Όπως και το 2012, σημαντική ανησυχία προκαλούσε ο πολύ υψηλός αριθμός εκτελέσεων στο Ιράν. Γύρω στις 400 εκτελέσεις είχαν ανακοινωθεί μέχρι το τέλος του 2013, 100 εκτελέσεις περισσότερες από ό,τι το 2012, οπότε εκτελέστηκαν 292 άτομα. Ο πραγματικός αριθμός όμως των εκτελέσεων κατά το 2012 και το 2013, υπάρχει ο φόβος ότι είναι υψηλότερος, καθώς δεν έχουν

⁵³ http://eeas.europa.eu/iran/humanrights_en.htm, 16-4-2015

⁵⁴ http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_Data/docs/pressdata/EN/foraff/135940.pdf, 16-4-2015

δημοσιοποιηθεί όλα τα στοιχεία. Οι περισσότερες από τις εκτελέσεις το 2013 αφορούσαν, σύμφωνα με σχετικές δηλώσεις, εγκλήματα που σχετίζονται με τα ναρκωτικά. Αρκετές στόχευαν μειονοτικές ομάδες.⁵⁵

Στις 19 Νοεμβρίου 2013, ο Καναδάς κατέθεσε ψήφισμα για την κατάσταση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στο Ιράν στην Third Committee του Ο.Η.Ε. Το ψήφισμα εγκρίθηκε με 83 ψήφους υπέρ, 36 κατά και 62 αποχές και είναι πιο συνοπτικό και πιο επικεντρωμένο στην «κλήση για δράση» για τη βελτίωση της κατάστασης, σε συνέχεια και των δεσμεύσεων που ανέλαβε ο νέος πρόεδρος του Ιράν. Τα κράτη μέλη της Ε.Ε. συνυπέγραψαν το ψήφισμα, όπως και τα προηγούμενα χρόνια και οι προτάσεις για την επικαιροποίηση και τον εξορθολογισμό του, λήφθηκαν υπόψη.⁵⁶

Σήμερα, σύμφωνα με την Ετήσια Έκθεση του Συμβουλίου της Ε.Ε. για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα και την Δημοκρατία στο Κόσμο για το έτος 2014, στο Ιράν εξακολουθεί να υφίσταται έλλειμμα θεμελιωδών ελευθεριών και παραβιάσεις βασικών ανθρωπίνων δικαιωμάτων, συμπεριλαμβανομένων των δικαιωμάτων των γυναικών, κατά παράβαση των διεθνών υποχρεώσεών του. Η Ε.Ε. χρησιμοποιεί μια ποικιλία από επίσημα και ανεπίσημα, δημόσια και ιδιωτικά μέσα για να προσεγγίσει τις ιρανικές αρχές. Τον Μάρτιο του 2014, παραδείγματος χάριν, η Υπατη Εκπρόσωπος Kathrin Ashton επισκέφθηκε το Ιράν, στην πρώτη υψηλού επιπέδου επίσκεψη σε επίπεδο Ε.Ε. την τελευταία δεκαετία. Κατά τις συναντήσεις της με τους ιρανούς πολιτικούς ηγέτες, τα ανθρώπινα δικαιώματα και συναφή θέματα αποτέλεσαν αντικείμενο συζήτησης, ενώ το γεγονός ότι η επίσκεψη συνέπεσε με την Παγκόσμια Ημέρα της Γυναίκας, έδωσε την ευκαιρία στην κ. Ashton να συναντηθεί στην Τεχεράνη με ακτιβιστές υπέρ των δικαιωμάτων των γυναικών. Παρόλαυτα εξακολουθεί να μην υπάρχει ουσιαστικός πολιτικός διάλογος για τα ανθρώπινα

⁵⁵ Η Ε.Ε. αντέδρασε με δημόσιες δηλώσεις, ζητώντας από την κυβέρνηση να σεβαστεί τις διεθνές νομικές υποχρεώσεις της για την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, να τηρεί τα ελάχιστα διεθνή πρότυπα για τη χρήση της θανατικής ποινής, να σταματήσει όλες τις εκκρεμείς εκτελέσεις και να προβεί σε αναστολή της θανατικής ποινής.

⁵⁶ COUNCIL OF THE EUROPEAN UNION, Annual Report on Human Rights and Democracy in the World in 2013, διαθέσιμο στο http://www.eeas.europa.eu/human_rights/docs/2013_hr_report_en.pdf, σελ. 276

δικαιώματα αυτή τη στιγμή, γεγονός το οποίο καθιστά τους στόχους της Ε.Ε. ιδιαίτερα δύσκολο να επιτευχθούν.⁵⁷

⁵⁷ COUNCIL OF THE EUROPEAN UNION, Annual Report on Human Rights and Democracy in the World in 2014, διαθέσιμο στο http://www.eeas.europa.eu/human_rights/docs/2014-hr-annual-report_en.pdf, σελ. 282

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ

ΤΟ ΠΥΡΗΝΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΤΟΥ ΙΡΑΝ ΚΑΙ Η ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗ ΤΩΝ

ΣΧΕΣΕΩΝ ΜΕ ΤΗΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΩΣΗ

Εισαγωγή

Η 5η Μαρτίου του 1957 σηματοδοτεί τη γένεση του πυρηνικού προγράμματος του Ιράν, όταν, κάτω από την διοίκηση του Eisenhower, οι Η.Π.Α. και η αυτοκρατορική κυβέρνηση του Ιράν υπέγραψαν συμφωνία συνεργασίας στον πυρηνικό τομέα, η οποία περιελάμβανε τη μίσθωση ουρανίου χαμηλού εμπλουτισμού (low-enriched uranium L.E.U.) στο Ιράν, για το πρόγραμμα έρευνας και ανάπτυξης με σκοπό την ειρηνική χρήση της ατομικής ενέργειας. Το 1967, με την σύμβαση μεταξύ της αυτοκρατορικής κυβέρνησης του Ιράν, του Διεθνούς Οργανισμού Ατομικής Ενέργειας (Δ.Ο.Α.Ε.) και των Η.Π.Α., οι τελευταίες έδωσαν στο Ιρανικό Κέντρο Πυρηνικών Ερευνών τον λεγόμενο Ερευνητικό Αντιδραστήρα της Τεχεράνης (Tehran Research Reactor-T.R.R.), όπως επίσης και εμπλουτισμένο ουράνιο (enriched uranium H.E.U.) και πλουτόνιο. Από τότε, και καθ' όλη τη δεκαετία του 1970, η Αυτοκρατορική Κυβέρνηση του Ιράν έθεσε τις νομικές και τεχνολογικές βάσεις για ένα φιλόδοξο πυρηνικό πρόγραμμα.

Από νομική άποψη, η αυτοκρατορική κυβέρνηση του Ιράν υπέγραψε τη Συνθήκη για τη Μη Διασπορά των Πυρηνικών Όπλων την 1η Ιουλίου 1968. Με την επικύρωση της Συνθήκης το Φεβρουάριο του 1970, η αυτοκρατορική κυβέρνηση του Ιράν έγινε ένα από τα πρώτα από τα σαράντα τρία συμβαλλόμενα μέρη, συμπεριλαμβανομένου του Ηνωμένου Βασιλείου, των Η.Π.Α. και της Ε.Σ.Σ.Δ. (που ήταν τα τρία από τα πέντε κράτη στον κόσμο με πυρηνικά όπλα), που έθεσε σε ισχύ την Συνθήκη στις 5 Μαρτίου 1970. Την 15η του Μάη 1974, σύμφωνα με το άρθρο III αυτής, η αυτοκρατορική κυβέρνηση του Ιράν κατέληξε σε μια συνολική συμφωνία διασφαλίσεων με τον Δ.Ο.Α.Ε. Όσον αφορά την πρόσβαση στα πυρηνικά υλικά, κατά τη σύσταση του Eurodif -της ευρωπαϊκής κοινοπραξίας εμπλουτισμού που θα παρήγαγε το 25% της παγκόσμιας παραγωγής ουρανίου υψηλού εμπλουτισμού- το Ιράν απέκτησε το 10% των μετοχών της κοινοπραξίας, γεγονός που του έδινε το δικαίωμα για την παραγωγή του 10% ουρανίου υψηλού εμπλουτισμού της Eurodif.⁵⁸ Όσον αφορά την πυρηνική τεχνολογία, η αυτοκρατορική κυβέρνηση του Ιράν υπέγραψε επίσης συμβάσεις με την γαλλική Framatome και την γερμανική Kraftwerk για την κατασκευή, κοντά στον Περσικό Κόλπο, δύο ζευγών αντιδραστήρων

⁵⁸ World Nuclear Association, Nuclear Power in Iran, διαθέσιμο στο <http://www.world-nuclear.org/info/Country-Profiles/Countries-G-N/Iran/>, 5-8-2015

πεπιεσμένου ύδατος (pressurised water reactors P.W.R.) στις περιοχές Darkhovin (με άδεια από την αμερικανική Westinghouse) και Μπουσέρ, αντίστοιχα. Η αυτοκρατορική κυβέρνηση του Ιράν και οι Η.Π.Α. θα υπέγραφαν περαιτέρω ευρεία εμπορική συμφωνία για την αγορά οκτώ P.W.Rs. και την προμήθεια πυρηνικού καυσίμου.

Στις 11 Φλεβάρη 1979, ωστόσο, η ιρανική επανάσταση τερμάτισε τα 2.700 χρόνια ιρανικής μοναρχίας, ανοίγοντας το δρόμο για την ανακήρυξη της Ισλαμικής Δημοκρατίας του Ιράν στις 30-31 Μαρτίου 1979. Από τότε, η κατάσταση άλλαξε δραστικά. Για 444 ημέρες, αρχής γενομένης στις 4 Νοεμβρίου του 1979, το διπλωματικό και προξενικό προσωπικό των Η.Π.Α. κρατήθηκε σε ομηρία στην Τεχεράνη και η συνεργασία με εταίρους όπως οι Η.Π.Α. διεκόπηκε. Στις 22 Σεπτεμβρίου του 1980, εκμεταλλευόμενος το χάος στην εκκολαπτόμενη Ισλαμική Δημοκρατία, ο Saddam Hussein, επικεφαλής του κοσμικού κόμματος Μπάαθ στο Ιράκ, εισέβαλε στο Ιράν και κατέστρεψε μεταξύ άλλων τους δύο αντιδραστήρες πεπιεσμένου ύδατος στο Μπουσέρ. Αντιμέτωπη με αυτό το ξαφνικό κενό, η ισλαμική Δημοκρατία του Ιράν στράφηκε τη δεκαετία του 1990 σε άλλους προμηθευτές πυρηνικής τεχνολογίας συνάπτοντας συμφωνίες με την Αργεντινή, την Κίνα και τη Ρωσία για την εκ νέου διαμόρφωση του Ερευνητικού Αντιδραστήρα, την ολοκλήρωση των P.W.Rs. στο Μπουσέρ και την παροχή εμπλουτισμένου ουρανίου. Τα γεγονότα που επακολούθησαν, ωστόσο έστρεψαν όλο και περισσότερο την Ισλαμική Δημοκρατία του Ιράν προς την επιδίωξη της αυτάρκειάς του.⁵⁹

Την δεκαετία του 2000, μια σειρά γεγονότων, όπως η αποκάλυψη το 2002 της μονάδας εμπλουτισμού καυσίμου στην πόλη Νατάνζ και του αντιδραστήρα βαρέος ύδατος (IR-40) στην πόλη Αράκ, δημιούργησαν ανησυχίες για το πυρηνικό πρόγραμμα της Ιρανικής Δημοκρατίας. Αυτό οδήγησε τον Σεπτέμβριο του 2003 στο πρώτο ψήφισμα του Συμβουλίου Διοίκησης (Σ.Δ.) του Δ.Ο.Α.Ε. για το θέμα, όπου το Ιράν κλήθηκε να αναστείλει τις δραστηριότητες εμπλουτισμού και να υπογράψει, επικυρώσει και εφαρμόσει πλήρως και άνευ όρων το Πρόσθετο Πρωτόκολλο του Δ.Ο.Α.Ε. ως μέτρο οικοδόμησης εμπιστοσύνης. Η Ισλαμική Δημοκρατία του Ιράν το

⁵⁹ Abtahi H. (2014), Joint Plan of Action on Iran's Nuclear Program, International Legal Materials, Vol. 53, No. 4, σελ. 732

υπέγραψε στις 18 Δεκεμβρίου και ξεκίνησε την εθελοντική εφαρμογή του, εν αναμονή της επικύρωσής του από το ιρανικό κοινοβούλιο, ανακοινώνοντας ταυτόχρονα την εθελοντική αναστολή της διαδικασίας εμπλουτισμού.⁶⁰

Τον Σεπτέμβριο του 2005, ωστόσο, το Σ.Δ. του Δ.Ο.Α.Ε. με ψήφισμα διαπίστωσε ότι η δράση του Ιράν συνιστούσε, έναντι των αναληφθεισών από την Συνθήκη υποχρεώσεών του, μη συμμόρφωση στο πλαίσιο του άρθρου XII.C του καταστατικού του Δ.Ο.Α.Ε. και ότι η απουσία εμπιστοσύνης σχετικά με τον αποκλειστικά ειρηνικό χαρακτήρα του πυρηνικού προγράμματος του Ιράν δημιουργούσε θέματα που ενέπιπταν στην αρμοδιότητα του Σ.Α.Η.Ε. Μετά από αυτή την στροφή, το Ιράν ανακοίνωσε τον Ιανουάριο του 2006 την επανάληψη της έρευνας και της ανάπτυξης του πυρηνικού του προγράμματος. Το Σ.Δ. του Δ.Ο.Α.Ε. ακολούθως παρέπεμψε το Ιράν για μη συμμόρφωση στο Σ.Α.Η.Ε. τον Φεβρουάριο του 2006. Αμέσως μετά, το Ιράν ανακοίνωσε ότι θα τερματίσει την εθελοντική εφαρμογή του πρόσθετου πρωτοκόλλου και θα συνεχίσει τις δραστηριότητες εμπλουτισμού. Ακολούθησε μια σειρά από ψηφίσματα του Σ.Α.Η.Ε. για επιβολή κυρώσεων.

Παρά τον ιό υπολογιστών Stuxnet που επηρέασε τις ιρανικές πυρηνικές εγκαταστάσεις το 2007 – 2010,⁶¹ και το θάνατο σημαντικού αριθμού ιρανών πυρηνικών επιστημόνων μέχρι το 2011,⁶² το καλοκαίρι του 2013, το Ιράν είχε καταφέρει να εμπλουτίσει ουράνιο σε ποσοστό σχεδόν 20%,⁶³ καθώς και να αναπτύξει ένα δίκτυο εξόρυξης ουρανίου, ερευνητικών πυρηνικών αντιδραστήρων και εργοστασίων, συμπεριλαμβανομένου του πλήρους λειτουργικότητας πυρηνικού σταθμού ηλεκτροπαραγωγής της Μπουσέρ.⁶⁴ Από την άλλη πλευρά, οι πολυμερείς

⁶⁰ *ibid*, σελ. 733

⁶¹ Finkle J. (2013), Researchers Say Stuxnet Was Deployed Against Iran in 2007, Reuters, διαθέσιμο στο <http://www.reuters.com/article/2013/02/26/us-cyberwar-stuxnet-idUSBRE91P0PP20130226>, 5-8-2015

⁶² Jaseb H. (2011), Iranian nuclear scientist killed in Tehran: report, Reuters, διαθέσιμο στο <http://ca.reuters.com/article/topNews/idCATRE76M1WI20110723?pageNumber%042&virtualBrandChannel%040>, 5-8-2015

⁶³ IAEA, Press Release (2010), IAEA Statement on Iranian Enrichment Announcement, διαθέσιμο στο <https://www.iaea.org/newscenter/pressreleases/iaea-statement-iranian-enrichment-announcement>, 5-8-2015

⁶⁴ NTI, Building a Safer World, Bushehr Nuclear Power Plant (BNPP), διαθέσιμο στο <http://www.nti.org/facilities/184/>, 5-8-2015

κυρώσεις των Ηνωμένων Εθνών και οι μονομερείς των Η.Π.Α. «ακρωτηρίασαν» την ιρανική οικονομία και, κατά ειρωνικό τρόπο, έβλαψαν τα θύματα των χημικών όπλων του Hussein, λόγω της έλλειψης φαρμάκων και ιατρικών εργαλείων. Αυτή η περίπλοκη κατάσταση έφερε την Ισλαμική Δημοκρατία του Ιράν από τη μία πλευρά, και την Ε.Ε.3+3 ή UN Permanent 5+1 (Κίνα, Γαλλία, Γερμανία, Ρωσική Ομοσπονδία, Ηνωμένο Βασίλειο και Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής) από την άλλη, να συμφωνήσουν σε ένα κοινό σχέδιο δράσης (Joint Plan of Action).⁶⁵

Η ανάμειξη της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Η Ε.Ε. ανέπτυξε την θέση της αναφορικά με το Ιράν σε μια εξελισσόμενη μορφή, αρχικά μέσω των «Big Three», δηλαδή της Γαλλίας, της Γερμανίας και του Ηνωμένου Βασιλείου (Ε3), οι οποίες, κατά κύριο λόγο σε μια προληπτική κίνηση ενάντια με μια αναμενόμενη αμερικανική στρατιωτική προσέγγιση, αποφάσισαν να ξεκινήσουν διπλωματικές διαπραγματεύσεις με αυτό βασιζόμενες σε μια διττή προσέγγιση, που συνδύαζε διπλωματικές προσφορές από την μια και την απειλή για επιβολή κυρώσεων από την άλλη. Στο πλαίσιο της ευρωπαϊκής διακυβέρνησης ασφάλειας, αυτή η αυτοαποκαλούμενη ομάδα επαφής, η Ε3, είχε μόνο μερική νομιμοποίηση εντός της Ε.Ε., καθώς θεωρήθηκε ότι δεν αντιπροσώπευε μικρότερες δυνάμεις και αποτελούσε το προϊόν μιας παλιομοδίτικης σκέψης, σύμφωνα με την οποία η Γαλλία και το Ηνωμένο Βασίλειο, λόγω της κατοχής θέσης στο Συμβούλιο Ασφαλείας του Ο.Η.Ε., θα μπορούσαν να διαπραγματευτούν καλύτερα εκ μέρους της Ευρώπης, με την προσθήκη του ισχυρότερου ευρωπαϊού εμπορικού εταίρου του Ιράν, της Γερμανίας.

Η τριμερής είχε αποκλίνουσες θέσεις σχετικά με το πώς να ασχοληθεί με το θέμα, με την Γαλλία και την Γερμανία να "κεφαλαιοποιούν" το θέμα από την αρχή και το Λονδίνο να αποφεύγει να το πράξει μέχρι την αποχώρηση του Βρετανού υπουργού Εξωτερικών, Jack Straw. Στο τέλος του 2003, ως συνέπεια της επιμονής των κρατών μελών της Ε.Ε., η σύνθεση διευρύνθηκε με την προσθήκη του Υπατου Εκπροσώπου Javier Solana και έγινε Ε.Ε.3 (ή Ε3/Ε.Ε.), κερδίζοντας νομιμοποίηση εντός της Ε.Ε. για περαιτέρω πρωτοβουλίες. Η μεγαλύτερη εσωτερική συνεκτικότητα σε αυτό ζήτημα, ωστόσο, δεν μπορούσε να καλύψει την έλλειψη μιας πραγματικά

⁶⁵ Abtahi H. (2014), Joint Plan of Action on Iran's Nuclear Program, International Legal Materials, Vol. 53, No. 4, σελ. 733

πολυμερούς συμφωνίας με τα άλλα μέλη του Σ.Α.Η.Ε., Η.Π.Α., Ρωσία και Κίνα, ώστε να είναι δυνατόν να κατατεθεί μια αξιόλογη πρόταση. Όταν η ομάδα διευρύνθηκε το 2006, η ευρωπαϊκή στάση ευθυγραμμίστηκε με αυτή των Η.Π.Α. σε αντίθεση με μια πιο ήπια κινεζο-ρωσική προσέγγιση. Η ασφαλής διακυβέρνηση ήταν τελικά πολυμερής αλλά ακόμη ασαφής.⁶⁶ Αναλυτικότερα:

Ο Κριτικός Διάλογος (Critical Dialogue): 1992-1997

Η πολιτική της εποικοδομητικής δέσμευσης που ακολούθησε η Ε.Ε. απέναντι στο Ιράν από το 1992 μέχρι το 2000 ήταν στα πλαίσια της Κ.Ε.Π.Π.Α. και είχε ως στόχο τη διατήρηση των σχέσεων με αυτό, προκειμένου να επηρεάσει το καθεστώς του αναφορικά με ορισμένα θέματα ανησυχίας/ενδιαφέροντος για την Ευρώπη. Η πολιτική αυτή ονομάστηκε «Κριτικός Διάλογος» και εγκρίθηκε από το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο κατά τη σύνοδο κορυφής της Ευρωπαϊκής Ένωσης στο Εδιμβούργο στις 11-12 Δεκεμβρίου 1992, για να επιδιώξει μια σειρά από στόχους που είχαν επισήμως διατυπωθεί από το Συμβούλιο Υπουργών.⁶⁷ Σύμφωνα με αυτούς το Συμβούλιο αναγνώριζε το δικαίωμα των χωρών να αποκτήσουν τα μέσα για να υπερασπιστούν τους εαυτούς τους, αλλά εξέφραζε την ανησυχία ότι η προμήθεια όπλων από το Ιράν δεν θα πρέπει να αποτελέσει απειλή για την περιφερειακή σταθερότητα. Στο πλαίσιο της Ειρηνευτικής Διαδικασίας μεταξύ Ισραήλ και Παλαιστίνης, το Συμβούλιο εξέφρασε επίσης την ευχή ότι το Ιράν θα αναλάβει μια εποικοδομητική προσέγγιση και στο συγκεκριμένο ζήτημα. Σε αντίθεση όμως με την ευρωπαϊκή πρόταση, οι

⁶⁶ Santini R-H (2010), European Union discourses and practices on the Iranian nuclear programme, European Security, Vol. 19 issue 3, σελ. 472

⁶⁷ «Δεδομένης της στρατηγικής σημασίας του Ιράν στην περιοχή, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο επιβεβαιώνει την θέση του ότι θα πρέπει να συνεχισθεί ο διάλογος με την ιρανική κυβέρνηση. Αυτός θα πρέπει να είναι ένας κριτικός διάλογος, ο οποίος θα αντανάκλα την ανησυχία για την ιρανική συμπεριφορά και θα καλεί για βελτίωση σε αρκετούς τομείς και ιδίως τα ανθρώπινα δικαιώματα, την ποινή του θανάτου που επιβλήθηκε με φάτουα (Fatwa) κατά του συγγραφέως Salman Rushdie, η οποία είναι αντίθετη προς το διεθνές δίκαιο και την τρομοκρατία. Η βελτίωση των τομέων αυτών θα είναι σημαντική για τον προσδιορισμό του βαθμού στον οποίο μπορούν να αναπτυχθούν στενότερες σχέσεις και εμπιστοσύνη. Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο αποδέχεται το δικαίωμα των χωρών να αποκτήσουν τα μέσα για να υπερασπιστούν τον εαυτό τους, αλλά θεωρεί ότι οι προμήθειες όπλων από το Ιράν δεν πρέπει να αποτελούν απειλή για την περιφερειακή σταθερότητα. Εν όψει της θεμελιώδους σημασίας της ειρηνευτικής διαδικασίας στη Μέση Ανατολή, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο εκφράζει επίσης την ευχή ότι το Ιράν θα κρατήσει μια εποικοδομητική προσέγγιση στο θέμα» (European Council in Edinburgh, 11–12 December 1992, European Council, RAPID, DOC/92/8, Conclusions of the Presidency)

Η.Π.Α. απέρριψαν οποιαδήποτε εμπλοκή και ακολούθησαν την πολιτική του «ενεργού περιορισμού» κατά του Ιράν.⁶⁸

Από το 1995 και μετά, η Ουάσιγκτον εφάρμοσε όλο και αυστηρότερες κυρώσεις με στόχο την «απομόνωση» του Ιράν, μέχρι έως ότου τερματίσει τα υποτιθέμενα σχέδιά του για απόκτηση πυρηνικών όπλων, παρεμπόδιση της ειρηνευτικής διαδικασίας στη Μέση Ανατολή και υποστήριξη της διεθνούς τρομοκρατίας. Η άρνηση της Ε.Ε. να υποστηρίξει τις κυρώσεις οδήγησαν σε διατλαντικές εντάσεις, ιδίως αναφορικά με την Πράξη Κυρώσεων σε Ιράν-Λιβύη (Iran Libya Sanctions Act-I.L.S.A.), με την οποία η κυβέρνηση Clinton επέβαλε υποχρεωτικά κυρώσεις σε οποιαδήποτε ξένη χώρα επένδυε περισσότερα από 20 εκατομμύρια δολάρια στο Ιράν.⁶⁹ Έτσι, η πρώτη ευρωπαϊκή απόφαση στα πλαίσια της Κ.Ε.Π.Π.Α. ήταν μια γνήσια εποικοδομητική δέσμευση, αρνούμενη να χρησιμοποιήσει αρνητικές κυρώσεις, αλλά στην πραγματικότητα επιδιώκοντας τον διάλογο με την Τεχεράνη για τη βελτίωση της ιρανικής συμπεριφοράς και, μακροπρόθεσμα την ενσωμάτωση αυτής στο διεθνές σύστημα.

Στην πραγματικότητα, με βάση τη γεωπολιτική σημασία του Ιράν στην περιοχή, η Ε.Ε. απέρριψε οποιαδήποτε πολιτική απομόνωσης και περιορισμού, δηλώνοντας ότι *«η ασφάλεια και η σταθερότητα δεν μπορεί να επιτευχθεί χωρίς το Ιράν ή ακόμη και εναντίον του»*.⁷⁰ Οι Ευρωπαϊκές κυβερνήσεις ήταν πεπεισμένες ότι ο μόνος τρόπος να προσεγγίσουν το Ιράν για τα αιτήματά τους και για το τελευταίο να τηρήσει τις διεθνείς νόρμες ήταν μέσω της άμεσης επαφής και του διαλόγου. Το μερίδιο της Ευρώπης στην οικονομία του Ιράν και η προοπτική της εμβάθυνσης των

⁶⁸ Kaussler B. (2012), From Engagement to Containment: EU–Iran Relations and the Nuclear Programme, 1992–2011, Journal of Balkan and Near Eastern Studies, Vol. 14 issue 1, σελ. 54

⁶⁹ Σε απάντηση, η Ευρωπαϊκή Ένωση, μέσω του τότε επιτρόπου Εμπορίου, του πρώην Βρετανού υπουργού σερ Leon Brittan, δήλωσε ανυποχώρητα ότι οι Ηνωμένες Πολιτείες *«δεν δικαιούνται να επιβάλλουν τη θέλησή τους πάνω μας»* και κατέθεσε μια διπλωματική νότα επίσημης μη συμμόρφωσης με την I.L.S.A. στο Παγκόσμιο Οργανισμό Εμπορίου. Για να γίνει πιο κεντρική η επιλογή αυτή, ένας εκπρόσωπος του γερμανικού Υπουργείου Εξωτερικών εξέφρασε την άποψη ότι οι *«Η.Π.Α. ακολουθούν το λάθος μονοπάτι»*. Ταυτόχρονα, η Γαλλία, ειρωνεύθηκε ακόμη και δημοσίως την Ουάσιγκτον δηλώνοντας ότι θα αναγάγει την αναβάθμιση των σχέσεών της με το Ιράν ως σημαντικό στόχο της εξωτερικής της πολιτικής. Ο εκπρόσωπος του Υπουργείου Εξωτερικών της χώρας, Yves Doutriaux, ήταν ακόμη πιο σαφής: *«Η κίνηση των Η.Π.Α.»,* είπε, *«είναι σαν ένα έθνος να λέει στην υπόλοιπη γη τι μπορεί και τι δεν μπορεί να κάνει. Είναι σωστό αυτό.»*

⁷⁰ *ibid*, σελ. 55

εμπορικών σχέσεων μετά την εκλογή Rafsanjani ήταν ένας καθοριστικός παράγοντας που καθοδηγούσε την προσέγγιση της Ε.Ε.

Όταν στις 10 Απριλίου του 1997 ένα γερμανικό δικαστήριο έκρινε τις ανώτατες ιρανικές αρχές -συμπεριλαμβανομένου του Ανώτατου Ηγέτη- υπεύθυνες για τη δολοφονία μελών της κουρδικής αντιπολίτευσης στο Βερολίνο, ο «Κριτικός Διάλογος» ανεστάλη. Ήταν μόνο μετά την εκλογή του Προέδρου Khatami και την υπόσχεση μιας νέας συγκρατημένης ρητορικής στην εξωτερική πολιτική του Ιράν, με την πρόσκληση για *«διάλογο μεταξύ των πολιτισμών»* που έπεισε την Ευρώπη να αποκαταστήσει τις σχέσεις με το Ιράν και να αρχίσει αυτό που εφεξής ονομάστηκε «Ολοκληρωμένος Διάλογος».

Πεπεισμένη η Ε.Ε. ότι η εκλογή Khatami και οι νέες εξελίξεις στο Ιράν δικαίωσαν την πολιτική ενεργούς επιρροής, με τον «Ολοκληρωμένο Διάλογο» επιβεβαίωσε προηγούμενα αιτήματα και προβληματισμούς, αλλά και προσέφερε κίνητρα για δημόσια συνεργασία. Αφού συμφωνήθηκε ότι η αναθέρμανση των σχέσεων με το Ιράν θα πρέπει να είναι *«περιεκτική, οδηγώντας σε διάλογο και στους δύο τομείς ανησυχίας [...] και σε θέματα αμοιβαίου ενδιαφέροντος»*, δόθηκαν συγκεκριμένα δέλεαρ για χρηματοδοτική και τεχνική συνεργασία στον τομέα της ενέργειας, των ναρκωτικών, των προσφύγων, του εμπορίου και των επενδύσεων, εφόσον το Ιράν επιδείκνυε πρόοδο στο ζήτημα των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, της ανάπτυξης όπλων μαζικής καταστροφής, την φάτουα εναντίον του Rushdie, την υποστήριξη προς ριζοσπαστικές ομάδες καθώς και την εγχώρια οικονομική μεταρρύθμιση.

Ο κριτικός και ο ολοκληρωμένος διάλογος αποτελούσαν μέρος μιας πολιτικής επικοινωνιακής δέσμευσης, η οποία είχε ως στόχο την επανένταξη ενός ρεβιζιονιστικού κράτους⁷¹ στην διεθνή κοινότητα. Ήταν η πρώτη απόφαση στα

⁷¹ Ο όρος προέρχεται από την γαλλική λέξη *revision* (αναθεώρηση). Στα ελληνικά αποδίδεται με τον όρο αναθεωρητισμός:

Α) Στον χώρο της μαρξιστικής κοσμοθεωρίας ο όρος σημαίνει την προσπάθεια επανεξέτασης, επανερμηνείας, επανεκτίμησης ή και ριζικής άρνησης βασικών θέσεων της μαρξιστικής φιλοσοφίας. Ο ρεβιζιονισμός κάνει την εμφάνισή του στην ιστορία του σοσιαλισμού με το έργο του Έντουαρντ Μπερνστάιν, ηγέτη των Γερμανών σοσιαλιστών δημοκρατών. Αυτός στο έργο του «Προϋποθέσεις του Σοσιαλισμού και τα καθήκοντα της Σοσιαλδημοκρατίας» (1899) υποστήριξε ότι η εξέλιξη του καπιταλισμού δεν δικαίωσε τις προβλέψεις του Μάρξ κυρίως για την επιδείνωση της θέσης του προλεταριάτου και ότι το καπιταλιστικό σύστημα δεν έπρεπε να ανατραπεί με επανάσταση, αλλά να διαβρωθεί σταδιακά από τους σοσιαλιστικούς θεσμούς που θα επέβαλαν η εργατική τάξη και οι

πλαίσια της Κ.Ε.Π.Π.Α., που εγκρίθηκε από την Ευρωπαϊκή Ένωση, και κατά καιρούς απουσίαζε ο συντονισμός, η συνοχή και υπέκειτο στις ασυμμετρίες της αλληλεξάρτησης Ε.Ε.-Ιράν. Ο βασικός και διακηρυγμένος στόχος ήταν η πρόκληση αλλαγών στην ιρανική συμπεριφορά για την ώθηση αυτής της «σημαντικής χώρας προς μια υπεύθυνη και εποικοδομητική συνεργασία». ⁷² Αυτή η πολιτική βασίστηκε σε δύο στενά συνδεδεμένες υποθέσεις. Πρώτον, η ευρωπαϊκή διπλωματία θα έπρεπε να συνεργαστεί με διάφορες πολιτικές δυνάμεις στο Ιράν με στόχο να πείσει τους μετριοπαθείς ότι μια αλλαγή στην πολιτική είναι σημαντική για το προσωπικό συμφέρον του Ιράν. Πεισμένοι ότι η πολιτική «απομόνωσης και αφωνίας» θα αποδεικνύονταν αναποτελεσματικές, οι υποστηρικτές του κριτικού διαλόγου υποστήριζαν ότι η διατήρηση ανοικτών γραμμών επικοινωνίας θα ωθούσε την ιρανική πολιτική ελίτ να αντιμετωπίσει τα θέματα που ήταν μεγαλύτερης σημασίας για την Ευρώπη. Δεύτερον, η κριτική προσέγγιση στηρίχτηκε στην παραδοχή ότι η ιρανική συμπεριφορά μπορεί να επηρεαστεί μέσω της επικοινωνίας και κινήτρων στο πλαίσιο μιας προσέγγισης που ο Peter Rudolf χαρακτήριζε ως διάχυτη διασύνδεση. ⁷³

Σε αυτό το σημείο πρέπει να τονιστεί ότι, ενώ είχε διακηρυχθεί ότι η περαιτέρω βελτίωση των ευρωπαϊκών-ιρανικών σχέσεων συνδέεται με τον βαθμό ανταπόκρισης της Τεχεράνης στις απαιτήσεις των Ευρωπαίων, η σύνδεση των δύο διαδικασιών ήταν γενική και αόριστη, διότι πριν από την υιοθέτηση του «Ολοκληρωμένου Διαλόγου» τα κίνητρα δεν είχαν αναλυθεί δημόσια ή συνδεθεί με συγκεκριμένες αλλαγές στην ιρανική συμπεριφορά. Εάν και αναμενόταν από το Ιράν να εκπληρώσει όσες περισσότερες προσδοκίες ήταν δυνατόν, το χρονοδιάγραμμα για τις ιρανικές παραχωρήσεις, παρέμενε ανοικτό. ⁷⁴

κοινωνικοί της σύμμαχοι. Ο ρεβιζιονισμός πολιτικά εκφράστηκε κυρίως από τα σοσιαλδημοκρατικά κόμματα της Δυτικής Ευρώπης.

Β) Στις διεθνείς σχέσεις ο όρος σημαίνει την προσπάθεια τροποποίησης ή και κατάργησης των συνθηκών που ισχύουν ανάμεσα σε δύο ή περισσότερα κράτη. [Ματακιάς Α. (2014) Λεξικό εννοιών, Εκδόσεις Πελεκάνος]

⁷² Foreign Minister Klaus Kinkel, Plenarprotokoll, Deutscher Bundestag 13. Wahlperiode-104. Sitzung, Plenarprotokoll 13/104

⁷³ *ibid*, σελ. 55

⁷⁴ *ibid*, σελ. 56

Ο Ολοκληρωμένος Διάλογος: 2000-2004

Το 2000, η Ε.Ε. κατέθεσε την Συμφωνία Εμπορίου και Συνεργασίας στο Ιράν ως ένα κίνητρο για την εμπάθυνση των οικονομικών και διπλωματικών σχέσεων, συνδέοντας όμως αυτήν με την πρόοδο εκ μέρους του τελευταίου σε τέσσερις τομείς: τα ανθρώπινα δικαιώματα, τη μη διάδοση των πυρηνικών όπλων, την τρομοκρατία και την ειρηνευτική διαδικασία στη Μέση Ανατολή. Υπήρχε η πεποίθηση ότι με την αυξανόμενη πολιτική και οικονομική διασύνδεση του Ιράν με την Ε.Ε., η ιρανική κυβέρνηση θα προχωρούσε σε σημαντικές παραχωρήσεις προς την Ε.Ε. Μετά και την εκλογή του προέδρου Khatami, ο οποίος είχε συμβάλει σε μεγάλο βαθμό στην αποκατάσταση των σχέσεων με τη Βρετανία σε επίπεδο πρεσβευτών, 10 χρόνια μετά την φάτουα εναντίον του Rushdie, η συλλογιστική ήταν ότι η Ε.Ε. θα βοηθήσει την μεταρρυθμιστική ατζέντα επηρεάζοντας την ισορροπία συμφερόντων μέσα από την ενθάρρυνση μετριοπαθών πολιτικών και την διαδικασία εκδημοκρατισμού της χώρας.

Σε ανακοίνωση της η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, αναγνώρισε τις αλλαγές που σημειώνονταν, επισημαίνοντας την δυναμική που είχαν κερδίσει οι μεταρρυθμιστές το 2000, καθώς και τα εμπόδια που ετίθεντο από τους συντηρητικούς, δηλώνοντας ότι *«παρά τη μεικτή εικόνα [...] οι προοπτικές για θετική και προοδευτική πολιτική εξέλιξη είναι καλύτερες από ότι έχουν υπάρξει από το 1979»*.⁷⁵ Αντανακλώντας τη δέσμευση να εμπλακεί, το Συμβούλιο ενέκρινε την σύσταση σχετικά με την πολιτική για το Ιράν με βάση την ακόλουθη προσέγγιση:

- "Ενθάρρυνση πολιτικών και οικονομικών μεταρρυθμίσεων μέσω:
 - Συχνότερων επίσημων και ανεπίσημων διμερών συμβάσεων
 - Ανάπτυξης της ανταλλαγής/συνεργασίας σε τομείς αμοιβαίου ενδιαφέροντος και προβληματισμού (όπως τα ναρκωτικά, το κράτος δικαίου, οι πρόσφυγες κ.λ.π.)
 - Ετοιμότητας για συμμετοχή στο διάλογο για τα ανθρώπινα δικαιώματα
 - Ενίσχυσης του διαλόγου στα πλαίσια της Κ.Ε.Π.Π.Α. μέσω της εμπάθυνσης του διαλόγου σε τομείς όπως η περιφερειακή ασφάλεια, τα όπλα μαζικής καταστροφής, η διάδοση των πυρηνικών όπλων

⁷⁵ *ibid*, σελ. 56

- Αναζήτησης κατάλληλων τρόπων ανάπτυξης διαπροσωπικών επαφών μεταξύ των ανθρώπων
- Προώθηση των διμερών οικονομικών σχέσεων μέσω:
 - Διαπραγμάτευσης μιας συμφωνίας εμπορίου και συνεργασίας
 - Συνέχισης των ομάδων εργασίας Επιτροπής-Ιράν για την ενέργεια, το εμπόριο και την επένδυση⁷⁶

Ωστόσο, οι διαπραγματεύσεις ανεστάλησαν το 2003, λόγω της έλλειψης προόδου σε διάφορα θέματα, μεταξύ των οποίων η τρομοκρατία και τα όπλα μαζικής καταστροφής. Για την Ε.Ε. ο πυρηνικός φάκελος αποτελούσε καθοριστικό στοιχείο καθώς συνέδεε τα οικονομικά της συμφέροντα με τις ανησυχίες της για την ασφάλεια, επιταχύνοντας την διαδικασία ενσωμάτωσης της διάστασης της ασφάλειας με στόχο μια πιο συνεκτική εξωτερική πολιτική μεταξύ των διαφόρων πυλώνων της Ένωσης. Η στιγμή ήταν επίσης καθοριστικής σημασίας για την Ε.Ε., για την προώθηση μιας εναλλακτικής προσέγγισης απέναντι στις μονομερείς τάσεις της κυβέρνησης Bush, καθώς από την μια αποτελούσε μια καθυστερημένη απάντηση στην εσωτερική κρίση της Ε.Ε. σχετικά με τον πόλεμο στο Ιράκ και από την άλλη ήταν μια προληπτική κίνηση με στόχο την απομάκρυνση της προοπτικής μιας στρατιωτικής κλιμάκωσης μεταξύ των Η.Π.Α. και της Ισλαμικής Δημοκρατίας του Ιράν. Η δημιουργία μιας άτυπης «ευρωπαϊκής ομάδας επαφής», αποτελούσε μια εναλλακτική λύση στην αμερικανική ηγεμονία αναφορικά με την λήψη πρωτοβουλιών στη Μέση Ανατολή και δεν ήταν απλά μια κίνηση τακτικής στο πεδίο της εξωτερικής πολιτικής, αλλά ένα βήμα ενίσχυσης της αίσθησης ταυτότητας εν αντιθέσει προς τις Η.Π.Α.⁷⁷

Κατά το δεύτερο εξάμηνο του 2003, με την Ιταλία να ασκεί την ευρωπαϊκή προεδρία, η Μεγάλη Βρετανία, η Γερμανία και η Γαλλία σχημάτισαν ένα άτυπο διευθυντήριο, το οποίο τέθηκε επικεφαλής των διπλωματικών διαπραγματεύσεων με την Τεχεράνη. Το τρίο θεωρήθηκε ότι αντιπροσώπευε την Ε.Ε., δεδομένου ότι συμμετείχαν οι δύο πυρηνικές δυνάμεις της Ε.Ε. και μέλη του Συμβουλίου Ασφαλείας του Ο.Η.Ε., συμπεριλαμβανομένου του μεγαλύτερου οικονομικού εταίρου

⁷⁶ *ibid*, σελ. 56

⁷⁷ Santini R.-H (2010), European Union discourses and practices on the Iranian nuclear programme, *European Security*, Vol. 19 issue 3, σελ. 473

του Ιράν της Γερμανίας. Η Ευρώπη υιοθέτησε μια προληπτική στάση με ενιαίο τρόπο: στις 21 Οκτωβρίου 2003 οι Dominique de Villepin, Jack Straw and Joschka Fischer μίλησαν με μία φωνή για την Ε.Ε., όταν δήλωσαν ότι θα κάνουν ό,τι είναι δυνατόν, προκειμένου να εμποδίσουν το Ιράν από το να γίνει ένα πυρηνικό κράτος. Ακολουθώντας το παράδειγμα της νέας σκέψης περί ασφάλειας, η οποία εξειδικευόταν στην Ευρωπαϊκή Στρατηγική Ασφάλειας το 2003 και την στρατηγική της Ε.Ε. για τα όπλα μαζικής καταστροφής, η πολιτική της μη διάδοσης πυρηνικών όπλων ενσωματώθηκε και οι διαπραγματεύσεις για τις οικονομικές και εμπορικές συμφωνίες ανεστάλησαν εν αναμονή της επίλυσης του αδιεξόδου στο ζήτημα της πυρηνικής ενέργειας.

Η στρατηγική της Ε.Ε. για τα όπλα μαζικής καταστροφής, το πρώτο συνολικό και ολοκληρωμένο έγγραφο της Ε.Ε., το οποίο εξέταζε όλες τις πτυχές της μη διάδοσης πυρηνικών όπλων, αποτέλεσε την ραχοκοκαλιά της προσέγγισης της Ε.Ε. Επιπλέον, ενίσχυε την αυτοαντίληψη της Ε.Ε. ως διεθνούς δρώντα στην εξωτερική πολιτική, δεδομένου ότι είχε παραχθεί σε μια εποχή διαιρέσεων.⁷⁸

Αρχικά, η προσέγγιση της Ε3 ήταν σαφής στις απαιτήσεις της και τις διπλωματικές προσφορές, ενεργώντας με τους διεθνείς οργανισμούς σύμφωνα με την πρόσκληση του Solana για «αποτελεσματική πολυμέρεια».⁷⁹ Η ευρωπαϊκή άποψη ήταν ότι η απειλή επιβολής κυρώσεων ήταν πιο ισχυρή από ό,τι οι ίδιες οι κυρώσεις.⁸⁰ Αρχικά, αυτό απέδωσε καρπούς: τον Οκτώβριο του 2003, το Ιράν υπέγραψε πρόσθετο πρωτόκολλο με τον Δ.Ο.Α.Ε., τον πυρηνικό φύλακα των Ηνωμένων Εθνών. Η Τεχεράνη αποδέχθηκε πιο παρεμβατικές επιθεωρήσεις σε όλες τις πυρηνικές εγκαταστάσεις, «οποτεδήποτε», «οπουδήποτε». Δύο ημέρες αργότερα, η Τεχεράνη υπέβαλε μια «πλήρη δήλωση» σχετικά με το πυρηνικό της πρόγραμμα στον Δ.Ο.Α.Ε. Ως αποτέλεσμα τούτου, στις 23 Νοεμβρίου 2003, ο Οργανισμός εξέδωσε ένα ήπιων τόνων ψήφισμα, εκφράζοντας τη λύπη του για προηγούμενες αποτυχίες και

⁷⁸ *ibid*, σελ. 474

⁷⁹ *ibid*, σελ. 474

⁸⁰ Η άποψη ότι η καταναγκαστική διπλωματία ενισχύει την ειρήνη με την πρόληψη των συγκρούσεων είχε υποστηριχτεί από τον Βρετανό διπλωμάτη Robert Cooper έναν από τους κύριους συντάκτες της Ευρωπαϊκής Στρατηγικής Ασφαλείας.

παραβιάσεις από το Ιράν, αλλά αποφεύγοντας να το κηρύξει ως «μη συμμορφούμενο».⁸¹

Η προσέγγιση ήπιας ισχύος της Ευρώπης απέναντι στο Ιράν ενίσχυσε ομοϊδεάτες ιρανούς ακτιβιστές, διανοούμενους και πολιτικούς. Επιπλέον, αποπολιτικοποίησε την συζήτηση για τα ανθρώπινα δικαιώματα, επιτρέποντας στην ιρανική κοινωνία των πολιτών να την προσεγγίσει μέσα από ένα διάλογο (στα πλαίσια της σιϊτικής θρησκείας), αναδεικνύοντας έτσι τις υφιστάμενες συνταγματικές διατάξεις για τα ανθρώπινα δικαιώματα και αποκαλύπτοντας την κοσμική πραγματικότητα των παραβιάσεων των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στην Ισλαμική Δημοκρατία.

Το 2004, εντούτοις, η Γερμανία, η Βρετανία και η Γαλλία άλλαξαν σε μεγάλο βαθμό τις προτεραιότητές τους μετατοπίζοντας πλήρως το ενδιαφέρον τους στην μη διάδοση των πυρηνικών όπλων. Οι μεταρρυθμιστές ερμήνευσαν αυτή την αλλαγή προτεραιοτήτων από την ανησυχία για την ανθρώπινη ασφάλεια στην ανησυχία για την συμβατική ασφάλεια, ως προδοσία.⁸² Η εθελοτυφλία απέναντι στον σταδιακό εξοστρακισμό των μεταρρυθμιστών από τους συντηρητικούς, ο οποίος κορυφώθηκε με τη διαγραφή πάνω από 3.500 μεταρρυθμιστών υποψηφίων από το Συμβούλιο των Φρουρών στις εκλογές του 7ου Κοινοβουλίου τον Φεβρουάριο του 2004, εξασφαλίζοντας έτσι την πλειοψηφία στους σκληροπυρηνικούς, οδήγησε τελικά σε πλήρη μετατόπιση προς την πυρηνική διπλωματία.⁸³

Ορόσημα της πυρηνικής διπλωματίας: 2004-2015

Η συμφωνία των Παρισίων του 2004

Η περιορισμένη φύση της ομάδας Ε3 άφησε πολλούς στις Βρυξέλλες δυσαρεστημένους. Το επιχείρημα ήταν ότι άλλες φωνές στο εσωτερικό της Ένωσης αγνοούνταν κατά την διατύπωση προσέγγισης έναντι του ιρανικού πυρηνικού ζητήματος, ενώ συνέπειες και αποφάσεις, όπως η επιβολή οικονομικών κυρώσεων θα

⁸¹ *ibid*, σελ. 474

⁸² Όπως ανέφερε ο Shirin Ebadi και πάλι μετά τις εκλογές του 2009: «[...] Η Δύση νοιάζεται περισσότερο για τη δική της ασφάλεια παρά για τα ανθρώπινα δικαιώματα. Νομίζω ότι είναι λάθος ... Οι μη δημοκρατικές χώρες είναι πιο επικίνδυνες από μια πυρηνική βόμβα. Είναι μη δημοκρατικές χώρες που θέτουν σε κίνδυνο τη διεθνή ειρήνη».

⁸³ Kaussler B. (2012), From Engagement to Containment: EU–Iran Relations and the Nuclear Programme, 1992–2011, *Journal of Balkan and Near Eastern Studies*, Vol. 14 issue 1, σελ. 57

δέσμευαν όλα τα κράτη μέλη της Ε.Ε. Για αυτόν τον λόγο το Δεκέμβριο του 2003, μετά τις πιέσεις της Ιταλίας και άλλων κρατών-μελών, ο Υπάτος Εκπρόσωπος της Κ.Ε.Π.Π.Α., Javier Solana, συμπεριλήφθηκε στις διαπραγματεύσεις, μετατρέποντας την ομάδα Ε3 σε Ε.Ε.3 (ή Ε3/Ε.Ε). Αυτό αποτυπώθηκε στην επίσκεψη του Solana στην Τεχεράνη τον Ιανουάριο του 2004, με σκοπό την ενίσχυση των επιτευγμάτων της ομάδας των τριών, σηματοδοτώντας έτσι την συλλογική φύση της εφαρμοζόμενης πολιτικής επί συλλογικά συμφωνηθέντων θεμάτων. Ο Υπάτος Εκπρόσωπος θα διεξήγαγε διπλωματικές διαπραγματεύσεις με την Τεχεράνη, παρουσιάζοντας στην συνέχεια τις εξελίξεις στην Επιτροπή Πολιτικής και Ασφάλειας και το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο.

Με την οικειοθελή αναστολή της διαδικασίας εμπλουτισμού, η κυβέρνηση Khatami επιδίωξε να δημιουργήσει καλύτερες σχέσεις με τη διεθνή κοινότητα, να αποκλιμακώσει τον κίνδυνο αναφοράς και παραπομπής στον Ο.Η.Ε. και να στείλει ένα εποικοδομητικό μήνυμα δείχνοντας καλή θέληση. Αυτή η φάση χαρακτηρίστηκε από σημάδια αμοιβαίας εκτίμησης και επαναπροσέγγισης. Για παράδειγμα στην συνέχεια ο Βρετανός υπουργός Εξωτερικών, Jack Straw, εξήγησε ότι ένα μέρος του προβλήματος με την Τεχεράνη είχε να κάνει με τη βρετανική κυριαρχία στην περιοχή κατά το παρελθόν και ιδίως σε σχέση με το ρόλο του Ηνωμένου Βασιλείου στην άνοδο του Σάχη πίσω στο θρόνο το 1953. Η λεκτική χειρονομία δεν είχε σκοπό να κατευνάσει την Τεχεράνη, αλλά μάλλον να θέσει σε ένα ευρύτερο ιστορικό πλαίσιο τόσο τις διμερείς σχέσεις όσο και την θέση του Ιράν στο γεωπολιτικό περιβάλλον. Επιπλέον ο Straw πρόσθεσε ότι: «Το Ιράν είναι μια πολύ σημαντική χώρα, ένας κυρίαρχος παίκτης στην περιοχή, έτσι ώστε να μην μπορούμε να το αγνοήσουμε».⁸⁴ Ο ίδιος υπογράμμισε τις αδικίες που υπέστη η Ισλαμική Δημοκρατία από τις γειτονικές χώρες και διεθνείς δυνάμεις, εξαιρετικά σοβαρές στα μάτια του Βρετανού Υπουργού Εξωτερικών, καθώς οι διεθνείς παράγοντες διέκοψαν ένα δημοκρατικό πείραμα στη χώρα, επιδρώντας σε μεγάλο βαθμό στα μετέπειτα δραματικά γεγονότα (δυσανεπεία για το διεφθαρμένο και μη-δημοκρατικό καθεστώς του Σάχη, Επανάσταση του 1979). Σε αυτήν και άλλες συναφείς ομιλίες σχετικά με το Ιράν, ο Straw διαμόρφωσε έναν περίτεχνο πολιτιστικό διπλωματικό λόγο. Στοιχεία του λόγου

⁸⁴ Straw, J. (2004), UK diplomatic relations with Iran [Online]. Edited transcript of Radio 4 interview, διαθέσιμο στο http://www.fco.gov.uk/resources/en/news/2004/07/fco_nit_040704_strawiran (6-8-2015)

του αποτελούσαν η πρόσκληση για Δυτική μη-παρέμβαση και ένα όραμα για το τι θα πρέπει να αποτελεί «φυσιολογική πολιτική» σε σχέση με το Ιράν, στο οποίο θα αναγνωρίζονται οι ευθύνες και τα λάθη και των δύο πλευρών.⁸⁵

Η Ε.Ε.3 πρότεινε μια νέα συμφωνία στις 21 Οκτωβρίου 2004, συμπεριλαμβανομένης της έναρξης ευρύτερων διαπραγματεύσεων, οικονομικών οφελών και παράδοσης αντιδραστήρων ελαφρού ύδατος. Σε ένα ανανεωμένο κλίμα εμπιστοσύνης και ελπίδας, ο Straw απέρριψε ως «αδιανόητη» την προοπτική επίθεσης εναντίον του Ιράν από τις Η.Π.Α., τονίζοντας την σημασία της συγκεκριμένης χρονικής στιγμής για την Μέση Ανατολή. Αυτή η δεύτερη συμφωνία Ε.Ε.-Ιράν υπεγράφη επίσης στο Παρίσι στις 14 Νοεμβρίου του 2004. Το Ιράν συμφώνησε να παγώσει το σύνολο του προγράμματος εμπλουτισμού ουρανίου μέχρι την επίτευξη μιας μακροπρόθεσμης συμφωνίας. Η Ε.Ε. συσχέτισε τις προοπτικές για μελλοντική συνεργασία της Ε.Ε. με το Ιράν με την προθυμία της χώρας να διατηρήσει την αναστολή.⁸⁶ Εδώ ο εποικοδομητικός και θετικός τόνος αρθρώθηκε γύρω από εκφράσεις όπως : *«Θέλουμε μια ανθεκτική, συνεργατική, μακροπρόθεσμη εταιρική σχέση με το Ιράν. Η συμφωνία αυτή ανοίγει το δρόμο. Δυνητικά είναι η αρχή ενός νέου κεφαλαίου στις σχέσεις μας. Οι διαπραγματεύσεις για μια Συμφωνία Εμπορίου και Συνεργασίας θα πρέπει να συνεχιστούν.»*⁸⁷

Ταυτόχρονα, το Συμβούλιο, στα συμπεράσματα της Προεδρίας του, ξεκαθάρισε ότι η Ε.Ε. ανάμενε από την Τεχεράνη να συνεχίσει την οικοδόμηση εμπιστοσύνης με την διεθνή κοινότητα, καθιστώντας σαφές ότι θεωρούσε τις προθέσεις του καθεστώτος αναφορικά με την πυρηνική φιλοδοξία τόσο σημαντικές όσο και την τεχνική ικανότητα για την επίτευξη πυρηνική οπλοποίησης. Στην ίδια

⁸⁵ Santini R-H (2010), European Union discourses and practices on the Iranian nuclear programme, European Security, Vol. 19 issue 3, σελ. 475

⁸⁶ *«Η διατήρηση της αναστολής, ενώ οι διαπραγματεύσεις για μια μακροπρόθεσμη συμφωνία βρίσκονται σε εξέλιξη, θα είναι ουσιαστικής σημασίας για τη συνέχιση της όλης διαδικασίας. Στο πλαίσιο αυτής της αναστολής, η Ε3/Ε.Ε. και το Ιράν συμφώνησαν να αρχίσουν τις διαπραγματεύσεις, με στόχο την επίτευξη μιας αμοιβαία αποδεκτής συμφωνίας όσον αφορά τις μακροπρόθεσμες διευθετήσεις. Η συμφωνία θα παρέχει αντικειμενικές εγγυήσεις ότι το πυρηνικό πρόγραμμα του Ιράν είναι αποκλειστικά για ειρηνικούς σκοπούς. Θα παράσχει επίσης σαφείς εγγυήσεις για την πυρηνική ενέργεια, την τεχνολογική και οικονομική συνεργασία και αυστηρές δεσμεύσεις για θέματα ασφάλειας.»* διαθέσιμο στο <https://www.iaea.org/sites/default/files/publications/documents/infcircs/2004/infcirc637.pdf> , 6-8-2015

⁸⁷ Solana J. (2004), Statement on the agreement of Iran's nuclear programme. Council of the European Union, διαθέσιμο στο <http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cmsUpload/IRAN%20-%20Statement%20Solana%20-%20nuclear%20programme.pdf>, 6-8-2015

δήλωση, μια σειρά ασαφείς προτάσεις κατατέθηκαν, συμπεριλαμβανομένης της συνεργασίας στους τομείς του εμπορίου, της ανταλλαγής τεχνολογίας και της ασφάλειας, χωρίς, ωστόσο, να διευκρινίζονται οι λεπτομέρειες σχετικά με το περιεχόμενό τους και τους τρόπους εφαρμογής.⁸⁸

Η προσφορά του 2005 από την Ε.Ε.3

Η θεωρούμενη αποτυχία εκ μέρους της Ε.Ε. να τηρήσει τις δεσμεύσεις της από την Συμφωνία του Παρισιού και η εκλογή του Ahmadi-Nejad τον Ιούνιο του 2005, ο οποίος σε μεγάλο βαθμό ωθούταν από μια νέα μορφή ιρανικού εθνικισμού, που ήταν ουσιαστικά συνδεδεμένη με το πυρηνικό πρόγραμμα, οδήγησε την ιρανική κυβέρνηση στην επανάληψη του εμπλουτισμού στο Ισφαχάν με το Ιράν να αρνείται την πρόσβαση των επιθεωρητών του Δ.Ο.Α.Ε. στις πυρηνικές εγκαταστάσεις του.

Το ύφος των ανακοινώσεων της Ε.Ε. σκλήρυνε, υπογραμμίζοντας «το ιστορικό παραβίασης από το Ιράν των υποχρεώσεων διασφάλισης και της αποτυχίας του να συνεργαστεί με τον Δ.Ο.Α.Ε. για μεγάλο χρονικό διάστημα»⁸⁹ επιχειρηματολογώντας ταυτόχρονα υπέρ της «πλήρους αναστολής» ως προϋπόθεσης για συνομιλίες για μακροπρόθεσμες ρυθμίσεις στην βάση της συμφωνίας του Παρισιού. Η ευρωπαϊκή διπλωματική κοινότητα αιφνιδιάστηκε από τη νίκη των σκληροπυρηνικών και την άμεση απόρριψη των προηγούμενων διπλωματικών συμφωνιών, και, ενώ άφησαν προφορικά την δυνατότητα της ήπιας διπλωματίας στο τραπέζι, οι Βρυξέλλες δεν διατύπωσαν περαιτέρω προσφορές στο νέο καθεστώς της Τεχεράνης, ενώ τροποποίησαν ελαφρώς τον γλωσσικό τους προσανατολισμό προς ένα πιο συγκρουσιακό ύφος. Όταν η Ε.Ε.3 κατέθεσε ολοκληρωμένη πρόταση, ο υπουργός Εξωτερικών της Γερμανίας, Joschka Fischer, ήταν κάπως πιο ήπιος απευθυνόμενος στην ηγεσία της Τεχεράνης, με μόνη κόκκινη γραμμή το αίτημα για μη ολοκλήρωση του κύκλου πυρηνικού καυσίμου. Ζήτησε από την Τεχεράνη να «είναι λογική» και «να επιλέξει να μην τροφοδοτήσει τον κίνδυνο ενός αγώνα πυρηνικών όπλων στη Μέση Ανατολή»,⁹⁰ το οποίο αποτυπώθηκε και μερικές μέρες

⁸⁸ Santini R-H (2010), European Union discourses and practices on the Iranian nuclear programme, European Security, Vol. 19 issue 3, σελ. 476

⁸⁹ Council of the European Union (2005) Declaration on behalf of the EU on Iran's unilateral resumption of activity at the uranium conversion facility in Esfahan, διαθέσιμο στο http://www.consilium.europa.eu/ueDocs/cms_Data/docs/pressData/en/cfsp/86001.pdf, 6-8-2015

⁹⁰ *ibid*, σελ. 476

αργότερα, όταν ο ίδιος δήλωσε: «*Αν το Ιράν επιμείνει με το πυρηνικό του πρόγραμμα, θα θέσει σε κίνδυνο τη σταθερότητα σε ολόκληρη την περιοχή. Αυτό δεν αποτελεί ανησυχία μόνο του Ισραήλ, αλλά όλων των γειτονικών του Ιράν χωρών.*»⁹¹

Η πρόταση του Ιράν προς την Ε.Ε.3, υπεβλήθει επισήμως στον Δ.Ο.Α.Ε. την 1η Αυγούστου 2005, και περιελάμβανε τα ακόλουθα:

1. Ισχυρές και αμοιβαία επωφελείς σχέσεις μεταξύ του Ιράν και της Ε.Ε.3, οι οποίες θα παρέχουν τις καλύτερες δυνατές εγγυήσεις με σεβασμό των ανησυχιών της κάθε πλευράς.

2. Περιορισμό του προγράμματος εμπλουτισμού του Ιράν, προκειμένου να αποτραπεί μέσω αντικειμενικών τεχνικών εγγυήσεων οποιαδήποτε διάδοση των πυρηνικών όπλων: α. ανοικτός κύκλος πυρηνικού καυσίμου και επανεπεξεργασία και παραγωγή πλουτωνίου⁹² β. καθορισμός ανώτατου ορίου εμπλουτισμού ουρανίου (L.E.U.) γ. περιορισμός έκτασης προγράμματος εμπλουτισμού για την κάλυψη αποκλειστικά και μόνο των ενδεχόμενων αναγκών σε καύσιμα των αντιδραστήρων του Ιράν δ. άμεση μετατροπή όλου του εμπλουτισμένου ουρανίου σε ράβδους καυσίμου για να αποκλειστεί η τεχνική δυνατότητα περαιτέρω εμπλουτισμού ε. στοιχειώδη και σταδιακή προσέγγιση εφαρμογής, προκειμένου να ξεκινήσει η διαδικασία από τις λιγότερο ευαίσθητες πτυχές του προγράμματος εμπλουτισμού και να προχωρήσει σταδιακά καθώς η εμπιστοσύνη στο πρόγραμμα, θα ενισχύεται.

3. νομοθετικά και κανονιστικά μέτρα: α. Πρόσθετο πρωτόκολλο β. Μόνιμη απαγόρευση της ανάπτυξης, αποθήκευσης και χρήσης των πυρηνικών όπλων μέσω δεσμευτικής εθνικής νομοθεσίας γ. Ενίσχυση των κανονισμών ελέγχου των εξαγωγών του Ιράν.

4. Βελτίωση της παρακολούθησης: α. Συνέχιση της εφαρμογής του πρόσθετου πρωτοκόλλου και β. Διαρκή επιτόπια παρουσία των επιθεωρητών του Δ.Ο.Α.Ε. στις εγκαταστάσεις μετατροπής και εμπλουτισμού για επιπλέον εγγυήσεις.⁹³

⁹¹ *ibid*, σελ. 476

⁹² Kaussler B. (2012), *From Engagement to Containment: EU–Iran Relations and the Nuclear Programme, 1992–2011*, *Journal of Balkan and Near Eastern Studies*, Vol. 14 issue 1, σελ. 58

⁹³ *ibid*, σελ. 59

Στην Ε.Ε.3 δόθηκε μια προθεσμία επτά ημερών για να απαντήσει, και «να καταλήξει σε μια πρόταση που θα επιτρέψει στη χώρα να παράγει πυρηνικά καύσιμα».⁹⁴ Μετά από αυτό, ο εκπρόσωπος του Υπουργείου Εξωτερικών δήλωσε ότι «το Ιράν θα ακολουθήσει τον δρόμο του», προσθέτοντας ότι «δεν θα υπάρξουν υπαναχωρήσεις σε σχέση με το δικαίωμά του στα ατομικά καύσιμα».⁹⁵

Η προσφορά της Ε.Ε.3, επίσημα αποτυπωμένη σε μια ανακοίνωση, με ημερομηνία 1η Αυγούστου 2005, αποσκοπούσε σε μεγάλο βαθμό στην διατήρηση ενός πλαισίου διαπραγματεύσεων με μια δέσμη μέτρων αποδεκτή από τους Ιρανούς, καθώς και την κυβέρνηση Bush, η οποία εξακολουθούσε να θεωρεί σε μεγάλο βαθμό την εμπλοκή ως πολύ διαλλακτική. Η εκ νέου επιβεβαίωση εκ μέρους της Ε.Ε. των μονομερών εγγυήσεων για την ασφάλεια, των διεθνών διαβεβαιώσεων για τα καύσιμα και η προσφορά μακροπρόθεσμης συνεργασίας στον πυρηνικό τομέα πολιτικής μεταξύ του Ιράν και της Ρωσίας, ήταν διαφορετικά από αυτά που επιδίωκαν οι ιρανικοί φορείς χάραξης πολιτικής, οι οποίοι ταυτόχρονα εκτιμούσαν το γεγονός ότι οι Η.Π.Α. δεν συμμετείχαν. Σε μια τηλεφωνική συνομιλία με τον Γενικό Γραμματέα του Ο.Η.Ε. Kofi Annan, ο Ahmadi-Nejad, χαρακτήρισε την πρόταση «ως προσβολή για το ιρανικό έθνος» και «τόνισε τα νόμιμα δικαιώματα του Ιράν», προσθέτοντας ότι «το Ιράν είναι πρόθυμο να συνεχίσει τις συνομιλίες».⁹⁶

Στην ανακοίνωση προς την Ε.Ε.3, η προσφορά αυτή ερμηνεύθηκε ως μέσο εκφοβισμού του Ιράν προκειμένου να αποδεχτεί παρεμβατικούς και παράνομους ελέγχους που υπερέβαιναν κατά πολύ την συμφωνία πυρηνικών διασφαλίσεων ή το Πρόσθετο Πρωτόκολλο. Οι Ιρανοί περαιτέρω ερμήνευσαν την πρόταση ως προσπάθεια για δημιουργία ενός υποκειμενικού, γεμάτου διακρίσεις και αβάσιμου συνόλου κριτηρίων για το ιρανικό πυρηνικό πρόγραμμα, το οποίο θα καταργούσε ουσιαστικά το μεγαλύτερο μέρος της ειρηνικής πυρηνικής υποδομής του Ιράν. Το βασικό ζήτημα για την Ευρώπη ήταν η εκλογή του Ahmadi-Nejad, τον οποίο ιδιαίτερα η γερμανική κυβέρνηση τότε θεωρούσε «φονταμενταλιστή ο οποίος

⁹⁴ Euro News (2005), Iran issues EU with nuclear deadline, διαθέσιμο στο <http://www.euronews.net/2005/07/26/iran-issues-eu-with-nuclear-deal-deadline/>, 6-8-2015

⁹⁵ Euro News (2005), Iran issues EU with nuclear deadline, διαθέσιμο στο <http://www.euronews.net/2005/07/26/iran-issues-eu-with-nuclear-deal-deadline/>, 6-8-2015

⁹⁶ Jomhuri Eslami [2005 (BBC Monitoring)]

αποτυγχάνει να αποστασιοποιηθεί από την τρομοκρατία»⁹⁷ και η εμμονή του Ιράν για χωρίς περιορισμούς εμπλουτισμό. Υπήρχε επίσης γνήσια ανησυχία για το χαρακτήρα της εγκαταστάσεως βαρέος ύδατος (ικανής να παράγει πλουτώνιο) στην πόλη Αράκ.

Σύμφωνα με τους Ευρωπαίους διπλωμάτες, το ζήτημα της αναστολής του προγράμματος πλουτωνίου του Ιράν είχε μπει στο περιθώριο των διαπραγματεύσεων ως παραχώρηση, προκειμένου να σημειωθεί πρόοδος στην πιο περιορισμένη συμφωνία αναστολής παραγωγής ουρανίου.⁹⁸

Με τις δύο πλευρές να αλληλοκατηγορούνται για την αποτυχία των συνομιλιών, το πρόγραμμα υπεβλήθη πάλι ενώπιον του Συμβουλίου Διοίκησης του Δ.Ο.Α.Ε., το οποίο πέρασε άλλα δύο ψηφίσματα το 2005, επικρίνοντας τις συνεχιζόμενες δραστηριότητες εμπλουτισμού από το Ιράν και ζητώντας από τα όργανα του Οργανισμού να συνεχίσουν την διαδικασία επαλήθευσης πιθανής πυρηνικής δραστηριότητας. Με τον Δ.Ο.Α.Ε. να μην είναι σε θέση να αποδείξει την αποκλειστικά ειρηνική φύση του πυρηνικού προγράμματος, οι διπλωμάτες της Ε.Ε. βρέθηκαν στην μέση, μεταξύ μιας εχθρικής αμερικανικής διοίκησης από την μια, η οποία σε μεγάλο βαθμό δεν είχε πειστεί για την αξία της εμπλοκής της και της Ρωσίας και της Κίνας από την άλλη, που θεωρούσαν ότι η λήψη κατασταλτικών μέτρων μέσω του Σ.Α.Η.Ε. εκείνη τη στιγμή ήταν πρόωρη.

Ήταν κυρίως η δυναμική, που δημιουργήθηκε από τη νέα Γερμανίδα καγκελάριο, Angela Merkel καθώς και μια νέα γαλλική και γερμανική προσπάθεια σταθεροποίησης στο Ιράκ, η οποία οδήγησε στην ευθυγράμμιση εκ νέου της Ε.Ε.3 και των Η.Π.Α. στο θέμα του Ιράν. Παίρνοντας φαινομενικά θάρρος από την επιθυμία του Bush να την δει να λειτουργεί ως αμερόληπτος μεσολαβητής, στην Ευρώπη, η γερμανική κυβέρνηση επένδυσε σημαντικό διπλωματικό κεφάλαιο σε άλλη μια πρόταση τον Οκτώβριο του 2005. Στο πλαίσιο της πρωτοβουλίας, η Ρωσία και το Ιράν θα μοιράζονταν την ιδιοκτησία ενός εργοστασίου εμπλουτισμού ουρανίου στη

⁹⁷ Kaussler B. (2012), From Engagement to Containment: EU–Iran Relations and the Nuclear Programme, 1992–2011, Journal of Balkan and Near Eastern Studies, Vol. 14 issue 1, σελ. 59

⁹⁸ Για τους αξιωματούχους της Ε.Ε.: *"η παραγωγή πλουτωνίου ήταν ακόμη σε στοιχειώδες στάδιο αλλά ο αντιδραστήρας στην Αράκ θεωρείτο απίθανο να έχει σκοπό άλλο από το να καταστήσει το Ιράν ικανό να παράγει πλουτώνιο από καθαρό ουράνιο, παρακάμπτοντας έτσι την ανάγκη για εμπλουτισμό του ουρανίου εκ των προτέρων μέσω μιας μακράς διαδικασίας"*. [Kaussler B. (2012) From Engagement to Containment: EU–Iran Relations and the Nuclear Programme, 1992–2011, Journal of Balkan and Near Eastern Studies, Vol. 14 issue 1, σελ. 60]

Ρωσία, αντιμετωπίζοντας έτσι τις ιρανικές ανησυχίες για τους εξωτερικούς προμηθευτές πυρηνικού καυσίμου.

Το Εθνικό Συμβούλιο Ασφαλείας του Ιράν δήλωσε την προθυμία του να συζητήσει την πρόταση, αλλά τόνισε επίσης ότι αυτό δεν θα υποκαθιστούσε την χωρίς περιορισμούς δραστηριότητα εμπλουτισμού στο ιρανικό έδαφος, καθιστώντας κατ' ουσίαν, τον συμβιβασμό χωρίς νόημα στα μάτια των Ευρωπαίων. Παρά τις διεθνείς πιέσεις, ο Πρόεδρος Ahmadi-Nejad κήρυξε την έναρξη στην πόλη Νατάνζ των δραστηριοτήτων εμπλουτισμού τον Ιανουάριο του 2006.

Με την αφαίρεση πάνω από 50 σφραγίδων και καμερών επιτήρησης από την εν λόγω εγκατάσταση, οι Ευρωπαίοι θεώρησαν ότι το Ιράν σηματοδοτούσε μια συντονισμένη προσπάθεια εκτροχιασμού των διαπραγματεύσεων. Έχοντας επαναλάβει τις δραστηριότητες εμπλουτισμού, θεωρούταν ότι το Ιράν ελέγχει πλέον το σύνολο του εξοπλισμού και των υλικών που απαιτούνται για να προχωρήσει σε παραγωγή πυρηνικών όπλων. Μέχρι το Φεβρουάριο του 2006, 4 από τις 164 προηγμένες P-2 συσκευές φυγοκέντρωσης στο Νατάνζ, την ίδια εγκατάσταση που είχε πυροδοτήσει την πυρηνική κρίση το 2003, είχαν ξαναμπει σε λειτουργία.⁹⁹ Σφραγίδες του Ο.Η.Ε. στο Ισφαχάν είχαν αφαιρεθεί τον Αύγουστο του 2005. Παρά τον ισχυρισμό του πυρηνικού διαπραγματευτή Javad Va'idi ότι δεν υπήρξε *«καμία παραγωγή του καυσίμου σε ερευνητική δραστηριότητα»*,¹⁰⁰ η Ε.Ε.3 υποστήριξε ψήφισμα στον Δ.Ο.Α.Ε. με στόχο την παραπομπή του Ιράν στο Συμβούλιο Ασφαλείας του Ο.Η.Ε.¹⁰¹

Σε κοινή συνέντευξη Τύπου με τους Βρετανούς και Γάλλους ομολόγους του στο Βερολίνο, ο Γερμανός υπουργός Εξωτερικών της Φρανκφούρτης, Walter Steinmeier, δήλωσε ότι η εμπιστοσύνη της Ε.Ε. έχει *«δοκιμαστεί επανειλημμένα»*¹⁰²

⁹⁹ *ibid*, σελ. 60

¹⁰⁰ Σε συνέντευξη του στην ιρανική τηλεόραση, ο Javad Va'idi αρνήθηκε ότι η επανέναρξη της πυρηνικής έρευνας σήμαινε τέλος στην εκούσια αναστολή παραγωγής πυρηνικών καυσίμων. Αντίθετα οι Ευρωπαίοι γνώριζαν την πρόθεση του Ιράν να επαναλάβει την έρευνα. Επεσήμανε ότι το Ιράν δεσμεύεται νομικώς να τερματίσει την εκούσια αναστολή εμπλουτισμού, αν η περίπτωση του υποβληθεί στο Συμβούλιο Ασφαλείας του ΟΗΕ [Vision of the Islamic Republic of Iran Network, 2006 (BBC Monitoring)]

¹⁰¹ *ibid*, σελ. 60

¹⁰² EU calls for UN action over Iran, BBC News, 2006, διαθέσιμο στο http://news.bbc.co.uk/2/hi/middle_east/4604088.stm, 6-8-2015

από το Ιράν, προσθέτοντας ότι η απόφαση του Ιράν για επανέναρξη των εργασιών στις εγκαταστάσεις εμπλουτισμού ουρανίου στο Νατάνζ συνιστούσε «*μονομερή απόρριψη*»¹⁰³ της διαδικασίας συνομιλιών.

Οι προτάσεις του 2006 και 2008

Η επανάληψη του εμπλουτισμού στο Νατάνζ συνοδεύτηκε από την προβολή από την ιρανική κυβέρνηση των επιτευγμάτων της στη διαδικασία εμπλουτισμού, που φερόταν να έχει φτάσει την βιομηχανική παραγωγή ήδη στο 3,5% τον Απρίλιο του 2006, καθώς και την προσπάθεια επηρεασμού της ρωσικής και κινεζικής κυβέρνησης κατά των Η.Π.Α.

Στις αρχές του 2006, η Ε.Ε.3 διευρύνθηκε με την συμμετοχή των Η.Π.Α., της Ρωσίας και της Κίνας σε μια κίνηση με στόχο να αποκτήσει μεγαλύτερη διεθνή νομιμότητα η ad hoc ομάδα διαπραγμάτευσης. Κατά συνέπεια, η μορφή άλλαξε από Ε.Ε.3 σε Ε.Ε.3+3 ή UN Permanent 5+1 (Γερμανία). Αφού πείσθηκαν οι Η.Π.Α. να συνεργαστούν για μια κοινή διπλωματική προσπάθεια τον Μάιο, στα μέσα Ιουνίου του 2006, η Ε.Ε.3+3 διατύπωσε μια πρόταση στη Βιέννη, συμπεριλαμβανομένων εμπορικών παραχωρήσεων και συνδρομής στο πολιτικό πυρηνικό πρόγραμμα του Ιράν με αντάλλαγμα την διακοπή της διαδικασίας εμπλουτισμού ουρανίου και την επανεφαρμογή του πρόσθετου πρωτοκόλλου.

Η μη συμμόρφωση των Ιρανών θεωρήθηκε αναμενόμενη, καθώς η Ε.Ε.3 δεν μπορούσε να «*προσφέρει στο Ιράν ασφαλείς εγγυήσεις έναντι πιθανών απειλών από τους γείτονές της*».¹⁰⁴ Έτσι, παρόλο που το ευρωπαϊκό πακέτο περιείχε διάφορα οικονομικά κίνητρα ως μέσο για την εξομάλυνση των εμπορικών σχέσεων με το Ιράν, συμπεριλαμβανομένης της υποστήριξης για την πλήρη ένταξη στον Π.Ο.Ε., η προϋπόθεση της παύσης εμπλουτισμού και η έλλειψη εγγυήσεων υποστηριζόμενων από τις Η.Π.Α. θεωρήθηκαν απαράδεκτες από το Ιράν. Για τον πιο κοντινό στον Ανώτατο Ηγέτη συνεργάτη στο πυρηνικό πρόγραμμα, Ali Akbar Velayati, η συνέχιση του εμπλουτισμού αποτελούσε ένα διαπραγματευτικό χαρτί το οποίο οι Ιρανοί έπρεπε να χρησιμοποιήσουν ως διπλωματικό ατού. Το να γίνουν παραχωρήσεις από την αρχή θεωρούταν ως συνθηκολόγηση κάτω από τις δυτικές πιέσεις.

¹⁰³ EU calls for UN action over Iran, BBC News, 2006, διαθέσιμο στο http://news.bbc.co.uk/2/hi/middle_east/4604088.stm, 6-8-2015

¹⁰⁴ Bilefsky D. (2006), Europe to Offer Iran Conditional Incentives, New York Times, διαθέσιμο στο <http://www.nytimes.com/2006/05/16/world/middleeast/16iran.html>, 6-8-2015

Τον Οκτώβριο, η Ε.Ε. υποστήριξε την παραπομπή του Ιράν στο Συμβούλιο Ασφαλείας του Ο.Η.Ε., που υιοθέτησε ψήφισμα κατά αυτού τον Δεκέμβριο του 2006, απαγορεύοντας την εισαγωγή ή εξαγωγή υλικών και τεχνολογίας που χρησιμοποιούνταν για την διαδικασία εμπλουτισμού ουρανίου, την επανεπεξεργασία ή την ανάπτυξη συστημάτων εκτόξευσης πυρηνικών όπλων. Ζήτησε επίσης την άμεση αναστολή της διαδικασίας εμπλουτισμού.

Κατά τη διάρκεια του 2006, οι Ευρωπαίοι βρέθηκαν στη μέση, μεσολαβώντας μεταξύ του Ιράν, που δεν ενδιαφέρονταν για ένα συμβιβασμό και μάλλον είχε αναθαρρήσει μετά την αύξηση της επιρροής του στην Μέση Ανατολή (ιδιαίτερα μετά την θεωρούμενη νίκη της Χεζμπολάχ κατά του Ισραήλ στην σύγκρουση του Ιουνίου του 2006) και των Η.Π.Α., οι οποίες είδαν την παραπομπή στο Συμβούλιο Ασφαλείας του Ο.Η.Ε. ως μέσο νομιμοποίησης του περιορισμού του Ιράν. Ουσιαστικά, η Ε.Ε.3 δεν ήταν σε θέση να μεσολαβήσει μεταξύ Ουάσιγκτον και Τεχεράνης και, ως εκ τούτου, η διαπραγμάτευση διεξάγονταν κακή τη πίστει.¹⁰⁵

Εντωμεταξύ ο αναπληρωτής διευθυντής του ιρανικού πυρηνικού οργανισμού, Mohammad Saidi, ανακοίνωσε το Μάρτιο του 2007, ότι η ιρανική ηγεσία σχεδιάζει την εγκατάσταση 3.000 φυγοκεντρητών μέχρι το Μάιο και δήλωσε ότι τα αιτήματα του Σ.Α.Η.Ε. στερείτο νομικής θεμελίωσης. Με τον Δ.Ο.Α.Ε. «να αδυνατεί να εξακριβώσει την απουσία αδήλωτων πυρηνικών υλικών και δραστηριοτήτων στο Ιράν, εκτός εάν το Ιράν ανταποκρίνεται στα εκκρεμούντα από καιρό ζητήματα επαλήθευσης, μέσω της εφαρμογής του πρόσθετου πρωτοκόλλου»,¹⁰⁶ η υπόθεση παραπέμφθηκε και πάλι στο Σ.Α. του Ο.Η.Ε. Το Συμβούλιο εξέδωσε στη συνέχεια την απόφαση 1747 στις 24 Μαρτίου του 2007, η οποία κατέστησε αυστηρότερο το υπάρχον καθεστώς κυρώσεων και επέκτεινε το εμπάργκο όπλων, απαιτώντας την άμεση διακοπή κάθε οικονομικής βοήθειας (με εξαίρεση την ανθρωπιστική), είτε μέσω διμερών σχέσεων είτε μέσω διεθνών χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων, προσθέτοντας νέες οντότητες και πρόσωπα στην λίστα αυτών που υπόκειντο σε απαγόρευση διεξαγωγής διεθνών ταξιδιών.

¹⁰⁵ Kaussler B. (2012), From Engagement to Containment: EU–Iran Relations and the Nuclear Programme, 1992–2011, Journal of Balkan and Near Eastern Studies, Vol. 14 issue 1, σελ. 61

¹⁰⁶ ibid, σελ. 62

Μεταξύ του 2007 και 2008, η επέκταση της ικανότητας εμπλουτισμού ήταν στενά συνδεδεμένη με μια νέα μορφή πυρηνικού εθνικισμού υπό τον Πρόεδρο Ahmadí-Nejad. Η κλιμάκωση των προσπαθειών στο Νατάνζ το 2008, ο σχεδιασμός του αντιδραστήρα βαρέος ύδατος στην πόλη Αράκ, ο οποίος θα μπορούσε χρησιμοποιηθεί για την παραγωγή όπλων πλουτωνίου, η αβεβαιότητα ως προς το ποιες προσπάθειες παραγωγής πυρηνικών όπλων είχε υποτιθέμενα σταματήσει το Ιράν καθώς και οι μεγάλοι βεληνεκούς πυραύλοι του προγράμματος, συνέχισαν ταυτόχρονα να τροφοδοτούν την αμερικανική πολιτική.

Μέσα σε αυτό το ασταθές ψυχροπολεμικό περιβάλλον και τον αγώνα για την κυριαρχία στην περιοχή, αντιπροσωπεία της Ε.Ε., με επικεφαλής τον Javier Solana, κατέθεσε μια πρόταση «καρότου και μαστίγιου», προσφέροντας μια νέα δέσμη εμπορικών κινήτρων και απειλώντας ταυτόχρονα με νέα κατασταλτικά μέτρα. Η σημασία της πρότασης ήταν ότι προσέφερε όχι μόνο εκτεταμένη υποστήριξη στην πυρηνική ενέργεια, οικονομική (συμπεριλαμβανομένης της πολιτικής αεροπορίας) και πολιτική συνεργασία, αλλά επίσης εξέφραζε δεσμεύσεις υποστηριζόμενες τόσο από τις Η.Π.Α. όσο και την Ε.Ε. για την περιφερειακή ασφάλεια. Οι πιο σημαντικές πτυχές της επιστολής-πρότασης, η οποία υπεγράφη και από την υπουργό Εξωτερικών των Η.Π.Α., ήταν οι εξής:¹⁰⁷

"Πυρηνική Ενέργεια:

- Παροχή τεχνολογικής και οικονομικής βοήθειας αναγκαίας για την ειρηνική χρήση της πυρηνικής ενέργειας, υποστήριξη για την επανέναρξη των έργων τεχνικής συνεργασίας στο Ιράν από τον Δ.Ο.Α.Ε.
- Υποστήριξη για την κατασκευή αντιδραστήρα ελαφρού ύδατος βασιζόμενου στην state-of-the-art τεχνολογία.
- Υποστήριξη για την Έρευνα και Ανάπτυξη στον τομέα της πυρηνικής ενέργειας, καθώς η διεθνής εμπιστοσύνη θα αποκαθίσταται σταδιακά.
- Παροχή νομικά δεσμευτικών εγγυήσεων για εφοδιασμό με πυρηνικά καύσιμα.
- Συνεργασία όσον αφορά την διαχείριση των αναλωμένων καυσίμων και ραδιενεργών αποβλήτων.¹⁰⁸

¹⁰⁷ *ibid*, σελ. 62

¹⁰⁸ *ibid*, σελ. 62

Πολιτική:

- Βελτίωση των σχέσεων με το Ιράν και δημιουργία αμοιβαίας εμπιστοσύνης.
- Προώθηση του διαλόγου και της συνεργασίας για τη μη διάδοση των πυρηνικών όπλων, περιφερειακή ασφάλεια και θέματα σταθεροποίησης. Συνεργασία με το Ιράν και άλλες χώρες της περιοχής για την οικοδόμηση εμπιστοσύνης και την περιφερειακή ασφάλεια. Σύσταση μηχανισμών διαβούλευσης και συνεργασίας.
- Υποστήριξη για διάσκεψη σε θέματα περιφερειακής ασφάλειας.
- Επιβεβαίωση του γεγονότος ότι μια λύση στο ιρανικό πυρηνικό ζήτημα θα συμβάλει στην προσπάθεια μη διάδοσης πυρηνικών όπλων και στην υλοποίηση του στόχου μιας Μέσης Ανατολής χωρίς όπλα μαζικής καταστροφής, συμπεριλαμβανομένων των μέσων διανομής τους.
- Συνεργασία για το Αφγανιστάν, συμπεριλαμβανομένης της ενισχυμένης συνεργασίας για την καταπολέμηση της διακίνησης ναρκωτικών και την υποστήριξη προγραμμάτων για την επιστροφή των Αφγανών προσφύγων στο Αφγανιστάν.

Οικονομία: Βήματα προς την ομαλοποίηση των εμπορικών και οικονομικών σχέσεων, όπως βελτίωση της πρόσβασης του Ιράν στην διεθνή οικονομία, τις αγορές και το κεφάλαιο μέσω της έμπρακτης υποστήριξης για πλήρη ένταξη σε διεθνείς δομές, συμπεριλαμβανομένου του Παγκόσμιου Οργανισμού Εμπορίου και τη δημιουργία ενός πλαισίου για την αύξηση των άμεσων επενδύσεων στο Ιράν και του εμπορίου με το Ιράν.

Πολιτική αεροπορία: Συνεργασία της πολιτικής αεροπορίας, συμπεριλαμβανομένης της πιθανής άρσης των περιορισμών στους κατασκευαστές-εξαγωγείς αεροσκαφών στο Ιράν. Χορήγηση δυνατότητας στο Ιράν για ανανέωση του στόλου της πολιτικής αεροπορίας του, παροχή βοήθειας προκειμένου να εξασφαλιστεί ότι τα ιρανικά αεροσκάφη πληρούν τα διεθνή πρότυπα ασφαλείας.¹⁰⁹

Οικονομική, κοινωνική ανάπτυξη/ανθρωπιστικά ζητήματα:

¹⁰⁹ *ibid*, σελ. 63

- Παροχή, ανάλογα με τις ανάγκες, βοήθειας για την οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη του Ιράν και κάλυψη των ανθρωπιστικών αναγκών.
- Συνεργασία/τεχνική υποστήριξη στην εκπαίδευση σε τομείς επωφελείς για το Ιράν:
 - Υποστήριξη των Ιρανών για παρακολούθηση μαθημάτων, λήψη πτυχίων κλπ σε τομείς όπως η πολιτική μηχανική, η γεωργία και οι περιβαλλοντικές μελέτες.
 - Υποστήριξη συμπράξεων μεταξύ Ιδρυμάτων Ανώτατης Εκπαίδευσης σε τομείς όπως η δημόσια υγεία, η αγροτική ζωή, τα κοινά επιστημονικά προγράμματα, η δημόσια διοίκηση, η ιστορία και η φιλοσοφία.
- Συνεργασία στον τομέα ανάπτυξης ικανοτήτων αποτελεσματικής αντιμετώπισης καταστάσεων έκτακτης ανάγκης (π.χ. σεισμολογία, έρευνα για σεισμούς, έλεγχο καταστροφών κλπ).

Μηχανισμός Εφαρμογής: Συγκρότηση κοινών ομάδων παρακολούθησης για την εφαρμογή μιας μελλοντικής συμφωνίας."

Ουσιαστικά, το τελικό πακέτο της Ευρώπης είχε εγκριθεί από το σύνολο των Μονίμων Μελών του Συμβουλίου Ασφαλείας των Η.Ε. και ειδικά από τις Η.Π.Α., οι οποίες επανέλαβαν την στροφή τους για συνεργασία με το Ιράν με μια συνάντηση μεταξύ του υφυπουργού William Burns και του Ιρανού επικεφαλής διαπραγματευτή Said Jalili στη Γενεύη τον Ιούλιο του 2008. Οι διαπραγματεύσεις ωστόσο, δεν πρόλαβαν καν να ξεκινήσουν, λόγω του ασυμβίβαστου των αμερικανικών και ιρανικών θέσεων, με τους πρώτους να θεωρούν απαραίτητη προϋπόθεση για τις συνομιλίες την αναστολή των δραστηριοτήτων εμπλουτισμού και τους δεύτερους να επιμένουν στην συνέχισή τους, θεωρώντας αυτές ως ένα θεμελιώδες δικαίωμα τους σύμφωνα με τη συνθήκη για τη μη διάδοση των πυρηνικών όπλων.¹¹⁰

Η συμφωνία του 2009 στη Γενεύη και οι συνομιλίες στην Κωνσταντινούπολη

Μετά την εκλογή του Προέδρου των Η.Π.Α., Barack Obama η νέα κυβέρνηση των Η.Π.Α. συμφώνησε σε άλλον έναν γύρο συνομιλιών στη Γενεύη τον Οκτώβριο του 2009. Ενώ η πρώτη υψηλού επιπέδου διμερής συνάντηση σε τρεις δεκαετίες άρχισε «χωρίς προαπαιτούμενα», οι σχέσεις μεταξύ της Ε.Ε. και του Ιράν είχαν επιδεινωθεί

¹¹⁰ *ibid*, σελ. 64

σημαντικά μετά τις προεδρικές εκλογές τον Ιούνιο του 2009, ενώ πολλά ευρωπαϊκά νομοθετικά σώματα και το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο ειδικότερα, καταδίκασαν την επιδείνωση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στο Ιράν, ένα από τα κανονιστικά θεμέλια πάνω στα οποία είχε κτιστεί ο «Ολοκληρωμένος Διαλόγος».

Για την Ε.Ε.3, αυτό σήμαινε ότι η εμπλοκή με το Ιράν έπρεπε να οδηγήσει σε απτά αποτελέσματα, τόσο από την άποψη της κατάστασης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, αλλά κυρίως στο πυρηνικό ζήτημα. Μέχρι το φθινόπωρο του 2009, η βασική παραδοχή στην Ε.Ε. και τις Η.Π.Α. φαινόταν να είναι ότι με την ιρανική κυβέρνηση να υποφέρει από έλλειψη νομιμοποίησης στο εσωτερικό της χώρας, θα ήταν αδύνατο να πολεμήσει ταυτόχρονα σε δύο μέτωπα, αναγκαζόμενη τελικά να κάνει υποχωρήσεις απέναντι στις απαιτήσεις της Ε.Ε. και των Η.Π.Α.¹¹¹

Μπαίνοντας στις διαπραγματεύσεις με μικρή επιρροή, η ιρανική αντιπροσωπεία συμφώνησε να μεταφέρει 1200 κιλά του 3,5% χαμηλού εμπλουτισμού ουρανίου (L.E.U.) στη Ρωσία, για να εμπλουτιστεί σε ποσοστό 20%. Το 20% L.E.U. στη συνέχεια θα αποστέλλονταν στη Γαλλία για την μετατροπή του σε ράβδους καυσίμων, οι οποίοι θα επιστρέφονταν στο Ιράν για χρήση στην παραγωγή ιατρικών ισότοπων.¹¹² Για την Ε.Ε.3 και τις Η.Π.Α., η συμφωνία θεωρείτο ως ένα win-win σενάριο, στο οποίο το Ιράν θα λαμβάνε εμπλουτισμένο καύσιμο, ενώ ταυτόχρονα θα ελεγχόταν το απόθεμα του σε πιθανά πυρηνικά όπλα. Καθώς ένα ψήφισμα του Δ.Ο.Α.Ε. τον Νοέμβριο του 2009 καταδίκασε τον απόρρητο χαρακτήρα του σχεδίου Fordo [μιας μυστικής εγκατάστασης παραγωγής πυρηνικής ενέργειας σε στρατιωτική βάση του Σώματος Επαναστατικών Ισλαμικών Φρουρών ή Φρουρών της Επανάστασης (Iran's Revolutionary Guards Council-I.R.G.C.)¹¹³ στο Fordo near

¹¹¹ *ibid*, σελ. 64

¹¹² *ibid*, σελ. 65

¹¹³ Παραστρατιωτική οργάνωση κληροδότημα της Επανάστασης. Ο ρόλος του Σώματος αυτού, που παραμένει ο υπερασπιστής της Επανάστασης, έχει επεκταθεί, καθώς έχει αναπτύξει ακόμη και μονάδες αεροπορίας και ναυτικού. Υπολογίζεται ότι αριθμεί περίπου 120.000 καλά εκπαιδευμένους θρησκευομένους λαϊκούς, κατανεμημένους σε 15 μονάδες -μεταξύ των οποίων υπάρχουν και ειδικές μονάδες, όπως το Γραφείο Ασφάλειας και Πληροφοριών- τοποθετημένες σε έντεκα "ζώνες ασφαλείας" σε όλο το Ιράν. Το Σώμα αυτό αντιλαμβάνεται τον ρόλο του ως αυτόν του υπερασπιστή της επανάστασης αλλά και ως υπεύθυνου για την εξαγωγή της, οπότε και συχνά υποστηρίζει αντικαθεστωτικές ομάδες σε άλλα, κυρίως γειτονικά κράτη, ενώ έχει αντισταθεί αποτελεσματικά στις όποιες προσπάθειες υποταγής του σε άλλο θεσμικό όργανο. [Βαλλιανάτος Σ. (2014), Η διαμόρφωση της περσικής ταυτότητας, του ιρανικού κράτους και του θεοκρατικού πολιτεύματος στον συλλογικό

Qom], το οποίο θεωρήθηκε πολύ μικρό για μη στρατιωτικούς σκοπούς αλλά αρκετά μεγάλο για στρατιωτική χρήση, ο Ιρανός υπουργός Εξωτερικών Manouchehr Mottaki απέσυρε τη συμφωνία τον Οκτώβριο λέγοντας ότι *«Ιράν δεν ενδιαφέρεται ιδιαίτερα να στείλει τα δικά του πυρηνικά καύσιμα έξω από τη χώρα πριν το καύσιμο, που θα λάβει για τον Αντιδραστήρα Ερευνών της Τεχεράνης (T.R.R.), φθάσει στο έδαφός του.»*¹¹⁴

Απρόθυμος να παραδώσει ένα σημαντικό μέρος των αποθεμάτων L.E.U., ο Mottaki στην αντι-πρόταση του προέβλεπε προοδευτική ανταλλαγή καυσίμων στο ιρανικό έδαφος, ξεκινώντας με 400 κιλά L.E.U. στο νησί Κις. Στις 29 Δεκεμβρίου ο Mottaki ανακοίνωσε ότι η Τεχεράνη είναι έτοιμη να ανταλλάξει το L.E.U. της για 20% εμπλουτισμένου ουρανίου σε τουρκικό έδαφος. Ήταν προφανές ότι λόγω της έλλειψης εγγυήσεων ασφαλείας από τους δυτικούς, η ιρανική κυβέρνηση δεν σκόπευε ποτέ *«μόνο να ανταλλάξει καύσιμα»*, αλλά μάλλον να αγοράσει, συνεχίζοντας παράλληλα τον εμπλουτισμό. Η ιρανική οριστική αποκήρυξη της συμφωνίας της Γενεύης από την ιρανική κυβέρνηση ήρθε με Ανακοίνωση του Πρόεδρου Ahmadi-Nejad τον Φεβρουάριο του 2010 ότι η πρώτη παρτίδα του 20% εμπλουτισμένου ουρανίου είχε παραχθεί. Υπενθυμίζοντας στην Ε.Ε. και την κυβέρνηση των Η.Π.Α. ότι όροι της συμφωνίας της Γενεύης παραβίασαν τις διατάξεις του Δ.Ο.Α.Ε., δήλωσε: *«Ήθελαν να πάρουν τα καύσιμα μας, ώστε να καθυστερήσουν την κατασκευή πυρηνικής βόμβας στο Ιράν. Αυτές ήταν σκληρές δηλώσεις. Μας υπενθύμισαν τη κυβέρνηση Bush και την εποχή εκφοβισμού.»*¹¹⁵

Μετά από μήνες, τον Μάιο του 2010, μια κοινή διπλωματική πρωτοβουλία από την Βραζιλία και την Τουρκία, η οποία ήταν διαμορφωμένη σύμφωνα με τη λεγόμενη «πρόταση Baradei» για τον ανεφοδιασμό του Αντιδραστήρα Ερευνών της Τεχεράνης, έπεισε το Ιράν να εγκαταλείψει το ήμισυ του αποθέματος L.E.U., να το στείλει στην Τουρκία και να λαμβάνει για αποθήκευση μέσα σε ένα χρόνο ποσότητα καυσίμου ισοδύναμη με ένα μικρό αντιδραστήρα ερευνών για την παραγωγή ιατρικών ισότοπων. Αν και παρόμοια με την αρχική συμφωνία της Γενεύης, η ανταλλαγή καυσίμων δεν ρύθμιζε το εάν το Ιράν θα πάρει το L.E.U. του πίσω, ούτε

τόμο: Ιράν: Πολιτική, Οικονομία, Διεθνείς και Περιφερειακές Σχέσεις, Ινστιτούτο Διεθνών Οικονομικών Σχέσεων, εκδόσεις Παπαζήση, σελ. 68]

¹¹⁴ *ibid*, σελ. 65

¹¹⁵ *ibid*, σελ. 65

πρότεινε αναστολή του εμπλουτισμού κατά την διάρκεια της συγκεκριμένης περιόδου.¹¹⁶

Μέχρι τη στιγμή της λεγόμενης «Διακήρυξης της Κωνσταντινούπολης», το Ιράν είχε αυξήσει σημαντικά τα συνολικά αποθέματά του, πράγμα το οποίο σήμαινε ότι πλέον τα 1200 κιλά L.E.U. δεν συνιστούσαν τον κύριο όγκο του αποθέματός του, αποτυγχάνοντας έτσι να εξασφαλισθεί ένα υψηλό επίπεδο ασφάλειας, ως προς το ότι η εναπομένουσα ποσότητα L.E.U. δεν θα μπορεί να εκτρέπεται σε υλικά κατάλληλα για κατασκευή όπλων. Λόγω της χρονικής στιγμής της συμφωνίας, η Ε.Ε. και η κυβέρνηση των Η.Π.Α. θεώρησαν ότι οι Ιρανοί είχαν ως κίνητρο με τη νέα αυτή συμφωνία να θέσουν σε κίνδυνο την ενότητα του Συμβουλίου Ασφαλείας για την επιβολή νέων κυρώσεων. Το γραφείο της επικεφαλής της εξωτερικής πολιτικής της Ε.Ε., Catherine Ashton, εξέφρασε επιφυλάξεις, λέγοντας ότι η Ε.Ε. θα επικροτούσε την συμφωνία, εάν τηρούνταν τα όσα προβλέπονται σε αυτήν, χαρακτηρίζοντάς την ως «*μια κίνηση προς τη σωστή κατεύθυνση*», αλλά μη ικανή «*να απαντήσει σε όλες τις ανησυχίες που εκφράστηκαν για το πυρηνικό πρόγραμμα*».¹¹⁷ Η αποτυχία των πρωτοβουλιών της Γενεύης και της Κωνσταντινούπολης προκάλεσε αδιέξοδο, το οποίο συνεχίστηκε καθ' όλη τη διάρκεια του 2011. Και οι δύο πλευρές διαπραγματεύονταν από μια αντιληπτή θέση ισχύος. Η ιρανική κυβέρνηση εξακολουθούσε να απαιτεί τερματισμό των κυρώσεων και τη συνέχιση του εμπλουτισμού ως προϋπόθεση για συνομιλίες, ενώ η Ε.Ε. θεωρούσε την επιβολή κυρώσεων ως τη μόνη βιώσιμη πολιτική λύση για να φέρει πίσω το Ιράν στο τραπέζι των διαπραγματεύσεων.¹¹⁸

Η Συμφωνία της Γενεύης το 2013

Μετά από μια δεκαετία διαλείπουσας πυρηνικής διπλωματίας και περίπου εκατό ημέρες μετά την άνοδο στην προεδρία του Ιράν του Hassan Rouhani, το Νοέμβριο του 2013 συνήφθη μια συμφωνία στη Γενεύη μεταξύ του Ιράν και της Ε.Ε.3+3. Παρά το γεγονός ότι η συμφωνία της Γενεύης φαίνεται να συνάφθηκε ταχύτατα, μόλις δέκα ημέρες μετά την κατάρρευση του προηγούμενου γύρου συνομιλιών, αποδείχθηκε στην πορεία ότι οι βάσεις τέθηκαν στις μυστικές συνομιλίες μεταξύ Η.Π.Α. και Ιράν,

¹¹⁶ *ibid*, σελ. 65

¹¹⁷ *ibid*, σελ. 66

¹¹⁸ *ibid*, σελ. 66

μερικές από τις οποίες έλαβαν χώρα και υπό την προεδρία του προκατόχου του Rouhani, Ahmadi-Nejad.

Η ίδια η συμφωνία αποτέλεσε ένα μέτριο επίτευγμα. Δεν πάγωσε απολύτως το πυρηνικό πρόγραμμα του Ιράν, μετάθεσε την επίλυση σχεδόν όλων των δύσκολων θεμάτων διένεξης στην διπλωματία, που θα λάμβανε χώρα κατά τη διάρκεια των επόμενων έξι μηνών και βασίστηκε σε μια περίτεχνα δομημένη γλώσσα για την γεφύρωση διαφορών γύρω από το μεγαλύτερο σημείο διαμάχης, την επίκληση από το Ιράν του δικαιώματός του να εμπλουτίζει ουράνιο στο έδαφός του.¹¹⁹ Ωστόσο, αποτέλεσε ταυτόχρονα ένα έξυπνο και ευρηματικό επίτευγμα της διπλωματίας, καθώς έθεσε το Ιράν αντικειμενικά και επαληθεύσιμα πιο μακριά από τα πυρηνικά όπλα, βάζοντας πλαίσια πέραν εκείνων που είχαν προβλεφθεί από τους περισσότερους εμπειρογνώμονες παρατηρητές και διατηρώντας ταυτόχρονα τις τιμωρητικές

¹¹⁹ Στην πραγματικότητα, το δικαίωμα του Ιράν να εμπλουτίζει ουράνιο ήταν στο επίκεντρο των πυρηνικών διαπραγματεύσεων την τελευταία δεκαετία, και αξίζει την κεντρική θέση του στις σημερινές συνομιλίες. Βάζοντας στο πλάι θέματα νομικής θεωρίας, το δικαίωμα εμπλουτισμού έχει γίνει μια περίληψη για το πραγματικό κεντρικό ζήτημα στις διαπραγματεύσεις -εάν το Ιράν θα έχει την δυνατότητα να διατηρήσει μια επιλογή πυρηνικών όπλων ως μέρος ενός πυρηνικού προγράμματος που θα εξελίσσεται σύμφωνα με διεθνείς διασφαλίσεις. Το αν η Συνθήκη εγγυάται στους υπογράφοντες ότι έχουν δικαίωμα εμπλουτισμού είναι μια μακροχρόνια διαμάχη μεταξύ των συμβαλλομένων στην Συνθήκη. Η Ν.Ρ.Τ. δεν χρησιμοποιεί αυτή τη φράση, αλλά στο άρθρο IV του κειμένου αναφέρεται ότι «τίποτα στην παρούσα συνθήκη δεν πρέπει να ερμηνεύεται ως θίγουσα το αναφαίρετο δικαίωμα όλων των συμβαλλομένων μερών της Συνθήκης να αναπτύσσουν έρευνα, παραγωγή και χρήση πυρηνικής ενέργειας για ειρηνικούς σκοπούς, χωρίς διακρίσεις και σύμφωνα με τα άρθρα I και II της παρούσας Συνθήκης». Το Ιράν και πολλοί άλλοι συμβαλλόμενοι στην Ν.Ρ.Τ. (όπως η Κίνα, η Γερμανία και Ρωσία) έχουν ερμηνεύσει την Ν.Ρ.Τ. ως εγγύηση για το δικαίωμα του συμβαλλομένου να αναπτύξει εμπλουτισμό για «ειρηνικούς σκοπούς» σύμφωνα με τις διασφαλίσεις του Διεθνούς Οργανισμού Ατομικής Ενέργειας. Οι Ηνωμένες Πολιτείες, η Γαλλία και το Ηνωμένο Βασίλειο υποστηρίζουν ότι η συνθήκη δεν εγγυάται το δικαίωμα για εμπλουτισμό, μόνο ένα δικαίωμα για «ειρηνικές χρήσεις της πυρηνικής ενέργειας», χωρίς να διευκρινίζει τι ακριβώς θα μπορούσε να περιλαμβάνει. (Από την πλευρά της, η Ουάσιγκτον από παλιά υποστήριζε ότι ο εμπλουτισμός πρέπει να αντιμετωπίζεται ως «ευαίσθητη» πυρηνική τεχνολογία, πράγμα που σημαίνει ότι περιλαμβάνει την άμεση παραγωγή σχάσιμου υλικού που θα μπορούσε να χρησιμοποιηθεί για πολεμικούς ή ειρηνικούς σκοπούς, και ως εκ τούτου αποτελεί μια εγγενή απειλή για τις προσπάθειες μη διάδοσης. Ως αποτέλεσμα, οι Ηνωμένες Πολιτείες γενικά προσπάθησαν να αποτρέψουν την εξάπλωση της τεχνολογίας εμπλουτισμού σε άλλες χώρες, ακόμα και για ειρηνικούς σκοπούς). Φυσικά, ελλείψει δικαστηρίου που να είναι αρμόδιο να διαιτητεύει διαφορές σχετικά με τα νοήματα της ΝΡΤ, είναι αδύνατο να επιλυθεί το νομικό ζήτημα. [Samore G. (2013), Πυρηνικά δίκαια και άδικα, Γιατί ένας νομικός όρος μπλόκαρε τις διαπραγματεύσεις με το Ιράν, διαθέσιμο στο <http://foreignaffairs.gr/articles/69583/gary-samore/pyrinika-dikaia-kai-adika>, 14-4-2015]

κυρώσεις για τον εξαναγκασμό του Ιράν σε περαιτέρω συρρίκνωση του προγράμματός του, στην διάρκεια των συνομιλιών που θα ακολουθούσαν.¹²⁰

Η συμφωνία, που ονομάστηκε «Κοινό Σχέδιο Δράσης», γίνεται καλύτερα αντιληπτή σε τρεις φάσεις: μια ενδιάμεση φάση, μια συνολική συμφωνία και μια εκ των υστέρων ολοκληρωμένη συμφωνία. Μια κοινή επιτροπή αποτελούμενη από την Ε.Ε.3+3 και το Ιράν προβλέφθηκε να συσταθεί για να παρακολουθεί την εφαρμογή των βραχυπρόθεσμων μέτρων και την διευθέτηση των θεμάτων που μπορεί να προκύψουν, με τον Δ.Ο.Α.Ε. να είναι επιφορτισμένος με την επαλήθευση των μέτρων αναφορικά με τα πυρηνικά.¹²¹ Η Επιτροπή θα συνεργάζεται με τον Δ.Ο.Α.Ε. για να διευκολύνει την επίλυση παρόντων και παρελθόντων θεμάτων ανησυχίας.

Η πρώτη φάση είναι μια ενδιάμεση περίοδος έξι μηνών, κατά την οποία το Ιράν θα περιορίσει το πυρηνικό του πρόγραμμα με αντάλλαγμα μια μικρή ελάφρυνση του καθεστώτος των κυρώσεων. Αυτή αποτελεί την ουσία της συμφωνίας της Γενεύης.¹²² Τα βασικά της στοιχεία συμφωνήθηκαν το Νοέμβριο του 2013, αλλά

¹²⁰ Joshi S. (2014) Iran and the Geneva Agreement, The RUSI Journal, Vol. 159 issue 1, σελ. 58

¹²¹ Ενισχυμένη παρακολούθηση: Παροχή συγκεκριμένων πληροφοριών στον Δ.Ο.Α.Ε., συμπεριλαμβανομένων πληροφοριών σχετικά με τα σχέδια του Ιράν για τις πυρηνικές εγκαταστάσεις, περιγραφή των κτιρίων σε κάθε πυρηνική εγκατάσταση, περιγραφή της κλίμακας των εργασιών σε κάθε τόπο που ασχολείται με πυρηνικές δραστηριότητες, πληροφορίες σχετικά με τα ορυχεία και τα εργοστάσια ουρανίου καθώς και πληροφορίες σχετικά με τις πηγές των υλικών. Αυτές οι πληροφορίες θα πρέπει να παρέχονται εντός τριών μηνών από την υιοθέτηση των μέτρων αυτών. Καθημερινή πρόσβαση των επιθεωρητών του Δ.Ο.Α.Ε., όταν οι επιθεωρητές δεν είναι παρόντες για το σκοπό της επαλήθευσης σχεδιασμού πληροφοριών, την ενδιάμεση επαλήθευση πραγματικού αποθέματος, την φυσική επαλήθευση πραγματικού αποθέματος και αιφνιδιαστικές επιθεωρήσεις, με σκοπό την πρόσβαση σε offline αρχεία επιτήρησης, σε Fordow και Νατάνζ. Οι επιθεωρητές του Δ.Ο.Α.Ε. θα έχουν πρόσβαση σε: εργαστήρια συναρμολόγησης φυγόκεντρων, εργαστήρια παραγωγής στροφείου/ρότορα φυγόκέντρωσης, εγκαταστάσεις αποθήκευσης και ορυχεία ουρανίου. [Joint Plan of Action διαθέσιμο στο http://eeas.europa.eu/statements/docs/2013/131124_03_en.pdf, σελ. 2 (2/5/2015)]

¹²² "Το Ιράν θα πάρει τα ακόλουθα εθελοντικά μέτρα: Από το υφιστάμενο εμπλουτισμένο ουράνιο κατά 20%, θα διατηρήσει το ήμισυ του 20% του οξειδίου ως απόθεμα εργασίας για την κατασκευή καυσίμων για τον T.R.R. Θα αραιώσει το υπόλοιπο 20% του UF6 σε όχι περισσότερο από 5%. (Δεν θα δημιουργηθεί) καμία γραμμή μετατροπής. Το Ιράν ανακοίνωσε ότι δεν θα εμπλουτίσει ουράνιο σε ποσοστό άνω του 5% για όλη τη διάρκεια των 6 μηνών. Το Ιράν ανακοίνωσε επίσης ότι δεν θα προβεί σε περαιτέρω δραστηριότητες στο εργοστάσιο εμπλουτισμού καυσίμων στο Νατάνζ, στο Fordow, ή στον αντιδραστήρα στην Αράκ, που ορίζονται από τον Δ.Ο.Α.Ε. ως IR-40. Καμία νέα τοποθεσία για εμπλουτισμό. Το Ιράν θα συνεχίσει να διαφυλάσσει τις πρακτικές της Έρευνας και Ανάπτυξης, συμπεριλαμβανομένων των υφιστάμενων πρακτικών, οι οποίες δεν έχουν σχεδιαστεί για τη συσσώρευση του εμπλουτισμένου ουρανίου. Καμία επανεπεξεργασία ή κατασκευή εγκατάστασης κατάλληλης για επανεπεξεργασία.

κάποια από αυτά αποτέλεσαν αντικείμενο περαιτέρω διαπραγματεύσεων σε επίπεδο εμπειρογνομόνων, γεγονός που καθυστέρησε την εφαρμογή της μέχρι τις 20 Ιανουαρίου 2014. Αυτή η περίοδος είναι ανανεώσιμη με αμοιβαία συναίνεση, αν και ενέχει τον κίνδυνο επιβολής νέων κυρώσεων.¹²³

Η δεύτερη φάση, που σκιαγραφείται μόνο σε γενικούς όρους και θα προκύψει ως αποτέλεσμα της ενδιάμεσης φάσης (θα τεθεί υπό διαπραγμάτευση στον χρόνο που

Σε αντάλλαγμα, η ομάδα των Ε3/Ε.Ε.+3 (ή Ε.Ε.3+3) θα πάρει τα ακόλουθα εθελοντικά μέτρα:

- Παύση των προσπαθειών για μείωση των περαιτέρω πωλήσεων αργού πετρελαίου του Ιράν, επιτρέποντας στους τρέχοντες πελάτες αυτού να αγοράζουν τον σημερινό μέσο όρο αργού πετρελαίου. Θα επιτρέψει τον επαναπατρισμό ενός συμφωνημένου ποσού εσόδων που πραγματοποιήθηκε στο εξωτερικό. Για αυτές τις πωλήσεις πετρελαίου, η Ε.Ε. και οι Η.Π.Α. θα αναστείλουν τις κυρώσεις σε συνδεδεμένες ασφαλιστικές υπηρεσίες και υπηρεσίες μεταφοράς.
- Αναστολή των κυρώσεων από τις Η.Π.Α. και την Ε.Ε. στις πετροχημικές εξαγωγές του Ιράν, καθώς και στις σχετιζόμενες με αυτές υπηρεσίες, στον χρυσό και τα πολύτιμα μέταλλα, καθώς και στις σχετιζόμενες με αυτά υπηρεσίες.
- Αναστολή των αμερικανικών κυρώσεων στην αυτοκινητοβιομηχανία του Ιράν, καθώς και των κυρώσεων σε συναφείς υπηρεσίες.
- Άδεια για την προμήθεια και εγκατάσταση στο Ιράν ανταλλακτικών για την ασφάλεια των πτήσεων της πολιτικής ιρανικής αεροπορίας και σε συναφείς υπηρεσίες. Διεξαγωγή επιθεωρήσεων σχετικών με την ασφάλεια και τις επισκευές στο Ιράν και σε συναφείς υπηρεσίες.
- Καμία νέα κύρωση από το Συμβούλιο Ασφαλείας των Ηνωμένων Εθνών και την Ε.Ε. σχετιζόμενη με τα πυρηνικά, ενώ και η κυβέρνηση των Η.Π.Α., θα απόσχει από την επιβολή νέων κυρώσεων σχετικών με τα πυρηνικά.
- Δημιουργία ενός χρηματοδοτικού καναλιού για την διευκόλυνση του ανθρωπιστικού εμπορίου για την κάλυψη των εγχώριων αναγκών του Ιράν με τη χρήση ιρανικών εσόδων από το πετρέλαιο που πραγματοποιήθηκαν στο εξωτερικό. Ως ανθρωπιστικό εμπόριο θα μπορούσαν να οριστούν οι συναλλαγές που αφορούν τα τρόφιμα και τα γεωργικά προϊόντα, τα φάρμακα, τις ιατρικές συσκευές και τα ιατρικά έξοδα που προκύπτουν στην αλλοδαπή. Αυτό το κανάλι θα περιλαμβάνει ορισμένες αλλοδαπές και ιρανικές τράπεζες που θα καθοριστούν κατά την κατάρτιση του καναλιού. Αυτό το κανάλι θα μπορούσε επίσης να επιτρέψει συναλλαγές που απαιτούνται για να πληρωθούν υποχρεώσεις του Ιράν στον Ο.Η.Ε. και άμεσες πληρωμές διδάκτρων στα πανεπιστήμια και κολέγια για ιρανούς φοιτητές που σπουδάζουν στο εξωτερικό, μέχρι ενός συμφωνημένου ποσού για την περίοδο έξι μηνών.
- Αύξηση των κατώτατων ορίων αδειοδότησης της Ε.Ε. για συναλλαγές για εμπορικές δραστηριότητες στις οποίες δεν έχουν επιβληθεί κυρώσεις σε ένα συμφωνημένο ποσό." (Joint Plan of Action διαθέσιμο στο http://eeas.europa.eu/statements/docs/2013/131124_03_en.pdf, σελ. 2-3, 2/5/2015)

¹²³ Τον Νοέμβριο του 2014 η ενδιάμεση συμφωνία, που συμφωνήθηκε στο πλαίσιο του Κοινού Σχεδίου Δράσης, επεκτάθηκε επισήμως μέχρι τις 30 Ιουνίου 2015. Αυτή ακολούθησε την πρώτη επέκταση του Κοινού Σχεδίου Δράσης τον Ιούλιο του 2014, οπότε το Ιράν και η Ε.Ε.3+3 ανέλαβαν πρόσθετες δεσμεύσεις πέρα από τον αρχικό σχεδιασμό.

θα προκύψει από την ενδιάμεση φάση), είναι η «Συνολική Συμφωνία». Ο Πρόεδρος των Η.Π.Α. Barack Obama ανακοίνωσε δημοσίως ότι οι προοπτικές για την επίτευξη μιας τέτοιας συμφωνίας δεν είναι καλύτερες από 50-50. Κατά τη διάρκεια αυτής της περιόδου, στο Ιράν θα χορηγηθεί ένα αμοιβαία καθορισμένο πρόγραμμα εμπλουτισμού, με πρακτικά όρια και διαφάνεια και όλες οι κυρώσεις θα αρθούν. Αυτό στην καθομιλουμένη έχει ονομαστεί «τελικό καθεστώς (*final status*)», θυμίζοντας ίσως άλλες πικρές διεθνείς διαφορές, που έχουν διαιρεθεί σε ενδιάμεσες και τελικές φάσεις και καθεστώτα. Εντούτοις αυτό είναι ελαφρώς παραπλανητικό: η Συνολική Συμφωνία δεν θα είναι οριστική συμφωνία, διότι θα διαρκέσει μόνο για όσο χρονικό διάστημα συμφωνηθεί μεταξύ των συμβαλλομένων.¹²⁴

Η Συνολική Συμφωνία δεν θα μπορεί να καθοριστεί με βάση ένα σταθερό αριθμό ετών. Αυτό ισχύει επειδή, παράλληλα με τις διαπραγματεύσεις με την Ε.Ε.3+3, το Ιράν θα εμπλακεί σε μια ξεχωριστή συζήτηση με τον Δ.Ο.Α.Ε., σχετικά με τους ισχυρισμούς ότι το πυρηνικό του πρόγραμμα είχε πιθανές στρατιωτικές διαστάσεις, κυρίως πριν από το 2003. Ως μέρος της Συνολικής Συμφωνίας, το Ιράν θα πρέπει πιθανότατα να συνεργαστεί αποτελεσματικά -και σε μεγαλύτερο βαθμό από ό,τι είχε κάνει κατά την τελευταία δεκαετία- για την εξασφάλιση, ενός συμπεράσματος από τον Δ.Ο.Α.Ε. ως προς το ότι δεν συνεχίζονται οι στρατιωτικές πυρηνικές δραστηριότητες στο έδαφός του. Στην πραγματικότητα, όμως αυτό θα αποτελέσει μια πολιτικοποιημένη διαδικασία όπου τα διάφορα μέλη της Ε.Ε.3+3 θα έχουν αντικρουόμενες απόψεις σχετικά με το αποδεκτό της ιρανικής συμμόρφωσης.

Παρ' όλα αυτά, εφόσον τέτοιου είδους προϋποθέσεις έχουν εκπληρωθεί και η φάση Συνολικής Συμφωνίας ολοκληρωθεί, η συμφωνία της Γενεύης ορίζει ότι το ιρανικό πυρηνικό πρόγραμμα θα τύχει της ίδιας αντιμετώπισης με αυτή που απολαμβάνει κάθε κράτος-μέλος της Ν.Ρ.Τ. μη κάτοχος πυρηνικών όπλων. Αυτό υπονοεί ότι οι πρακτικοί περιορισμοί της συνολικής συμφωνίας θα εξαφανιστούν. Το Ιράν θα είναι ελεύθερο να τροποποιήσει ή να αναπτύξει το πυρηνικό του πρόγραμμα, όπως επιθυμεί, στα πλαίσια των υποχρεώσεών του, οι οποίες απόρρεουν από τη Συνθήκη Μη Διασποράς Πυρηνικών Όπλων. Θεωρητικά, το Ιράν θα μπορεί να επαναλάβει και αναπτύξει τα πυρηνικά του προγράμματα στα επίπεδα που είχαν

¹²⁴ *ibid*, σελ. 58

προκαλέσει συναγερμό. Αυτό προβλέπεται στην τρίτη και πραγματικά τελική φάση στο πλαίσιο της συμφωνίας της Γενεύης.¹²⁵

Η ολοκλήρωση της πρώτης φάσης του Κοινού Σχεδίου Δράσης – Συμφωνία της Βιέννης

Στις 14 Ιουλίου 2015, μετά από πολλούς μήνες διαπραγματεύσεων και ανταλλαγή λεκτικών πυρών, Δύση και Τεχεράνη κατέληξαν σε μια ιστορική συμφωνία για τα πυρηνικά του Ιράν. Οι κύριοι άξονες της συμφωνίας είναι οι ακόλουθοι:

Περιορισμός του εμπλουτισμού ουρανίου: Κύριος στόχος είναι η εφαρμογή αυστηρών περιορισμών ώστε να διασφαλισθεί ότι το "Breakout", ο χρόνος που χρειάζεται για τον εμπλουτισμό ουρανίου με σκοπό την κατασκευή ατομικού όπλου, θα είναι τουλάχιστον ένα έτος επί μία δεκαετία.

¹²⁵ "Στοιχεία του τελικού σταδίου μιας συνολικής λύσης: Το τελικό βήμα μιας συνολικής λύσης, στην οποία τα μέρη επιδιώκουν να καταλήξουν μέσω της διαπραγμάτευσης και να αρχίσουν να εφαρμόζουν θα:

- Έχει μια καθορισμένη μακροπρόθεσμη διάρκεια που θα συμφωνηθεί.
- Αντικατοπτρίζει τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις των μερών της Ν.Ρ.Τ. και των συμφωνιών διασφάλισης του Δ.Ο.Α.Ε.
- Άρει πλήρως τις πολυμερείς και εθνικές, σχετιζόμενες με τα πυρηνικά, κυρώσεις από το Συμβούλιο Ασφαλείας των Ηνωμένων Εθνών συμπεριλαμβανομένων βημάτων για την πρόσβαση στους τομείς του εμπορίου, της τεχνολογίας, της χρηματοδότησης και της ενέργειας, σε χρονοδιάγραμμα που θα συμφωνηθεί.
- Περιλαμβάνει ένα αμοιβαία καθορισμένο πρόγραμμα εμπλουτισμού με αμοιβαία συμφωνημένες παραμέτρους, συνεπείς με τις πρακτικές ανάγκες, με συμφωνημένα όρια όσον αφορά την έκταση και το επίπεδο δραστηριοτήτων εμπλουτισμού, την χωρητικότητα και τα αποθέματα εμπλουτισμένου ουρανίου, για χρονικό διάστημα που θα συμφωνηθεί.
- Επιλύσει πλήρως τις ανησυχίες που σχετίζονται με τον αντιδραστήρα στην Αράκ, που ορίζεται από τον Δ.Ο.Α.Ε. ως IR-40 (καμία επανεπεξεργασία ή κατασκευή εγκατάστασης κατάλληλης για επανεπεξεργασία).
- Εφαρμόσει πλήρως τα συμφωνηθέντα μέτρα διαφάνειας και ενισχύσει την παρακολούθησή.
- Επικυρώσει και εφαρμόσει το Πρόσθετο Πρωτοκόλλο, σύμφωνα με τους αντίστοιχους ρόλους του Προέδρου και του Majlis.
- Συμπεριλάβει διεθνή πολιτική συνεργασία στον πυρηνικό τομέα, με την απόκτηση, μεταξύ άλλων, αντιδραστήρων ερευνητικών και ελαφρού ύδατος και σχετικού εξοπλισμού και την παροχή σύγχρονων πυρηνικών καυσίμων, καθώς και συμφωνημένες πρακτικές Έρευνας και Ανάπτυξης." (Joint Plan of Action διαθέσιμο στο http://eeas.europa.eu/statements/docs/2013/131124_03_en.pdf, σελ. 4, 2/5/2015)

Περιορισμός παραγωγής πλουτωνίου: Η συμφωνία προβλέπει ότι ο αντιδραστήρας βαρέος ύδατος της Αράκ θα τροποποιηθεί ώστε να μην έχει την ικανότητα παραγωγής πυρηνικού καυσίμου για στρατιωτικούς σκοπούς.

Ενίσχυση των επιθεωρήσεων: Εφαρμογή καθεστώτος ενισχυμένων επιθεωρήσεων κατά τη διάρκεια ισχύος της συμφωνίας, αλλά και μετά από αυτή για ορισμένες δραστηριότητες. Ο Δ.Ο.Α.Ε. θα μπορεί να επαληθεύει μέσω των επιθεωρήσεων τη λειτουργία των ιρανικών συσκευών φυγοκέντρωσης για περίοδο είκοσι ετών και της παραγωγής συμπυκνωμένου ουρανίου (yellow cake) για περίοδο είκοσι πέντε ετών. Η Τεχεράνη δεσμεύεται να εφαρμόσει και να επικυρώσει το συμπληρωματικό Πρωτόκολλο του Δ.Ο.Α.Ε. που επιτρέπει τις εις βάθος επιθεωρήσεις.

Άρση των κυρώσεων: Οι κυρώσεις που έχουν επιβληθεί από τις Η.Π.Α. και την Ευρωπαϊκή Ένωση στον χρηματοπιστωτικό τομέα και στους τομείς της ενέργειας και των μεταφορών θα αρθούν με την εφαρμογή από το Ιράν της συμφωνίας μετά την περί αυτού επαλήθευση της Δ.Ο.Α.Ε. (αρχές 2016). Η ίδια διαδικασία θα ακολουθηθεί για την άρση των κυρώσεων του Ο.Η.Ε.

Εμπάργκο επί των όπλων-πυραυλικό πρόγραμμα: Οι κυρώσεις που αφορούν το πρόγραμμα βαλλιστικών πυραύλων και την προμήθεια επιθετικών οπλικών συστημάτων διατηρούνται. Η απαγόρευση μεταφοράς ευαίσθητων υλικών που μπορούν να χρησιμοποιηθούν στο ιρανικό βαλλιστικό πρόγραμμα παραμένει σε σχύ για οκτώ χρόνια, εκτός της περίπτωσης που το Σ.Α. του Ο.Η.Ε. θα δώσει συγκεκριμένη άδεια.¹²⁶

Η ισορροπία στις σχέσεις Ε.Ε.-Η.Π.Α. στο θέμα του Ιράν

Η μεταπολεμική ευρωπαϊκή πολιτική από την ανοικοδόμηση, τον εκδημοκρατισμό και την ευρωπαϊκή ολοκλήρωση μέχρι το τέλος του κομμουνισμού και την ενοποίηση της Γερμανίας, σε μεγάλο βαθμό έχει διαμορφωθεί από τις ΗΠΑ. Σήμερα, αυτός ο διατλαντικός δεσμός παραμένει το ισχυρότερο σημείο αναφοράς για τη διεθνή σταθερότητα και ασφάλεια.

Εκτός από την πολιτιστική τους συγγένεια, η Ευρώπη και οι Η.Π.Α. ελέγχουν από κοινού σχεδόν το ήμισυ της παγκόσμιας οικονομικής παραγωγής, ενώ το μέγεθος του εμπορίου και των επενδύσεων μεταξύ των δύο πλευρών του Ατλαντικού

¹²⁶<http://www.newsit.gr/kosmos/Oi-aksones-tis-symfonias-gia-to-pyriniko-programma-toy-Iran/417477>, 7-8-2015

παραμένει μεταξύ των μεγαλύτερων στον κόσμο. Επιπλέον, η Ευρώπη και οι Η.Π.Α. έχουν συνενωθεί στρατιωτικά μέσω του Ν.Α.Τ.Ο. Ο δρόμος προς την ευρω-αμερικανική συνεργασία έχει υπάρξει μακρύς και περιστασιακά ανώμαλος. Οι Ευρωπαίοι εξακολουθούν να παραπονούνται ότι οι Αμερικανοί θέλουν να έχουν πάντα τον τελευταίο λόγο, ενώ από την πλευρά τους, οι Αμερικανοί συνεχίζουν να τονίζουν την ανάγκη για μια πιο δίκαιη κατανομή των βαρών, δεδομένου μάλιστα ότι τόσοι πολλοί Ευρωπαίοι απολαμβάνουν ένα υψηλό βιοτικό επίπεδο. Αυτή η συνεργασία ωστόσο, που δημιουργήθηκε κατά την διάρκεια του Β' Παγκοσμίου Πολέμου και ολοκληρώθηκε στα πρώτα στάδια του Ψυχρού Πολέμου, ήταν ένα εξαιρετικό επίτευγμα.

Και όμως σταδιακά, οι παραδοσιακοί Ευρωπαίοι εταίροι των Η.Π.Α. άλλαξαν συμπεριφορά έναντι της Ουάσιγκτον. Έως ένα σημείο αυτό ήταν αναμενόμενο, δεδομένης της αναπόφευκτης απελευθέρωσης της Ευρώπης από την κηδεμονία της Αμερικής. Αλλά όσο η σοβιετική απειλή παρέμενε αξιόπιστη, οι διαφωνίες μεταξύ Ευρωπαίων και Αμερικανών ήταν διαχειρίσιμες.

Για μια σύντομη περίοδο μετά το τέλος του Ψυχρού Πολέμου, υπήρχε μια πολιτική σύγκλιση μεταξύ των δύο πλευρών του Ατλαντικού με τον Clinton στο Λευκό Οίκο και μια ομάδα κεντροαριστερών πραγματιστών και μεταρρυθμιστών στις καγκελαρίες της Ευρώπης. Όλα αυτά άλλαξαν όταν ο Bush, ο οποίος ανέλαβε την εξουσία το 2001 και έγινε μάρτυρας της χειρότερης θηριωδίας που διαπράχθηκε εις βάρος των πολιτών των ΗΠΑ, στις 11 Σεπτεμβρίου του ίδιου έτους, αποφάσισε το 2003 να επιτεθεί στο Ιράκ. Οι περισσότεροι Ευρωπαίοι, συμπεριλαμβανομένων των Βρετανών, αντέδρασαν έντονα στην ασκούμενη αμερικανική εξωτερική πολιτική και σε αυτό που θεωρούσαν ως επικίνδυνο αμερικανικό σωβινισμό. Από τότε, οι πληγές έχουν επουλωθεί κάπως και υπάρχει μια γενική εκτίμηση, από όλες τις πλευρές, της σημαντικότητας των διατλαντικών σχέσεων.

Ωστόσο, είναι ευνόητο ότι οι ΗΠΑ και η Ευρώπη, για λόγους που έχουν να κάνουν με την διαφορετική ιστορική πορεία των κοινωνιών τους, είναι διαφορετικές και βλέπουν τον κόσμο με διαφορετικό τρόπο. Όταν πρόκειται για την διεθνή πολιτική, η δύναμη έχει ακόμη μεγάλη σημασία για την Αμερική, ενώ για την

Ευρώπη, η χρήση της δύναμης θεωρείται παράνομη και, ολοένα και περισσότερο, ακόμα και αφάνταστη, ανεξάρτητα από τις συνθήκες.¹²⁷

Αυτό αποτυπώθηκε ξεκάθαρα και στο θέμα του πυρηνικού προγράμματος του Ιράν, με τις δύο δυνάμεις να εκφράζουν συχνά διαφορετικές απόψεις για την διαχείριση του ζητήματος και την Ε.Ε. να δίνει έμφαση σε ζητήματα όπως τα ανθρώπινα δικαιώματα και η οικονομική συνεργασία. Ωστόσο αυτό που θα πρέπει να διαπιστωθεί είναι ότι τελικά τα περιθώρια ελιγμών της ευρωπαϊκής πολιτικής έναντι του Ιράν δεν υπήρξαν τόσο ευρεία, όσο θα επιθυμούσαν οι Ευρωπαίοι και ήταν και είναι δύσκολο οι Βρυξέλλες να ασκήσουν μια πολιτική διαφορετική από την αμερικανική στο θέμα του Ιράν, κάτι το οποίο συνδέεται και βρίσκεται και σε άμεση συνάρτηση με την ημιτελή διαδικασία της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης.

Η σημερινή πολιτική κατάσταση στο Ιράν και το μέλλον των πυρηνικών συνομιλιών

"Στις 3 Αυγούστου 2013, ο Ανώτατος Ηγέτης του Ιράν Ayatollah Seyyed Ali Khamenei ενέκρινε τον εκλεγμένο πρόεδρο Hassan Rouhani, σηματοδοτώντας το τέλος της εποχής Ahmadī-Nejad και την επίσημη έναρξη της θητείας της νέας κυβέρνησης. Ο Rouhani έδειξε ότι σκοπεύει να διοικήσει την κυβέρνησή του διαφορετικά από ό,τι ο προκάτοχός του, αυξάνοντας την αισιοδοξία για την αλλαγή στις σχέσεις του Ιράν με τον έξω κόσμο και για την ειρηνική επίλυση του θέματος των πυρηνικών, όπως τόνισε καθ' όλη τη διάρκεια της προεκλογικής του εκστρατείας.

Κάνοντας διάλειμμα από την τυπική μορφή των τελετών ορκωμοσίας του Ιράν, ο Rouhani προσκάλεσε τους υψηλόβαθμους αξιωματούχους όλων των χωρών, εκτός από αυτούς των Η.Π.Α. και του Ισραήλ, να παραστούν στην τελετή, η οποία έλαβε χώρα στο ιρανικό κοινοβούλιο στις 4 Αυγούστου. Στην πρόσκλησή του συμπεριελήφθησαν ο πρώην επικεφαλής εξωτερικής πολιτικής της Ε.Ε. Javier Solana, ένας εκ των ομολόγων του Rouhani στις συνομιλίες για τα πυρηνικά που πραγματοποιήθηκαν μεταξύ του 2003 και του 2005 και οι Βρετανοί αντιπρόσωποι, των οποίων η κυβέρνηση έχει να διορίσει πρεσβευτή στο Ιράν από το Νοέμβριο του

¹²⁷ Keridis D. (2012), *US Foreign Policy: Continuity and Change in an Increasingly Complex World* στον συλλογικό τόμο *International Politics in Times of Change* (Nikos Tzifakis ed), (The Konstantinos Karamanlis Institute for Democracy Series on European and International Affairs, Centre for European Studies Publications) Springer Berlin Heidelberg, σελ. 27-29

2011. Η χειρονομία αυτή αντανακλούσε τη δέσμευσή του για την αύξηση των συναναστροφών του Ιράν και τη μείωση των εντάσεων μεταξύ αυτού και της διεθνούς κοινότητας, ιδιαίτερα της Ευρώπης, ιδίως λόγω των τεταμένων σχέσεων που υπήρχαν υπό την προηγούμενη ιρανική κυβέρνηση.

Αψηφώντας περαιτέρω την παράδοση, μετά την ορκωμοσία του, ο Rouhani παρουσίασε επίσης τους υποψηφίους για το υπουργικό του συμβούλιο στο κοινοβούλιο, μη κάνοντας χρήση της χρονικής περιόδου των τριών εβδομάδων που του έχει δοθεί σύμφωνα με το νόμο. Η λίστα, την οποία εξέτασε το Κοινοβούλιο, περιελάμβανε έμπειρους τεχνοκράτες που προέρχονταν από ένα ευρύ πολιτικό φάσμα και ήταν σύμφωνη με τους όρκους του Rouhani να σχηματίσει κυβέρνηση χωρίς αποκλεισμούς, που με τη σειρά της θα αύξανε τις πιθανότητές του να πετύχει πιο σημαντική πολιτική αλλαγή. Ιδιαίτερα σημαντική ως προς την επιθυμία του Rouhani να βελτιώσει τις σχέσεις του Ιράν με τις παγκόσμιες δυνάμεις και να δώσει μια λύση στη διαμάχη για τα πυρηνικά ήταν η επιλογή του για το αξίωμα του υπουργού Εξωτερικών, τον σπουδαγμένο στις Η.Π.Α. και πρώην πρεσβευτή στα Ηνωμένα Έθνη Mohammad Javad Zarif, ο οποίος απολύθηκε από τον Ahmadi-Nejad γιατί δεν ήταν αρκετά επιθετικός στις προηγούμενες συνομιλίες για τα πυρηνικά.

Ενώ η ικανότητα του Rouhani να υιοθετήσει μια πιο διαλλακτική προσέγγιση στην εξωτερική πολιτική του Ιράν και στο ζήτημα των πυρηνικών θα εξαρτηθεί βεβαίως από το περιθώριο ελιγμών που θα του δοθεί από τα άλλα κέντρα εξουσίας εντός της Ισλαμικής Δημοκρατίας, ειδικά από τον Khamenei, πολλά θα εξαρτηθούν κι από το πόση έμφαση θα δώσουν οι διεθνείς δυνάμεις στη διαπραγμάτευση και στη συνεργασία. Στην ομιλία του κατά τη διάρκεια της τελετής ορκωμοσίας, ο Rouhani δήλωσε: *«ο μόνος τρόπος συνεργασίας με το Ιράν είναι ένας διάλογος επί ίσοις όροις [...] και αμοιβαίου σεβασμού, καθώς και η μείωση του ανταγωνισμού και της επιθετικότητας».*¹²⁸

Είναι σίγουρο ότι η κυρίαρχη φιγούρα στην ιρανική πολιτική δεν είναι ο πρόεδρος, αλλά ο Ανώτατος Ηγέτης, ο Khamenei. Το ιρανικό σύνταγμα αποδίδει στον Ανώτατο Ηγέτη τεράστια εξουσία πάνω σε όλους τους μεγάλους κρατικούς θεσμούς, και ο Khamenei, ο οποίος κατέχει το αξίωμα από το 1989, έχει βρει πολλούς

¹²⁸ Bassiri A., (2013) Rouhani: Η αγωγή μιας νέας εποχής στο Ιράν; διαθέσιμο στο <http://www.capital.gr/newsTheme.asp?id=1849487>, 27-1-2015

άλλους τρόπους για να αυξήσει περαιτέρω την επιρροή του. Επίσημως ή όχι, η εκτελεστική, νομοθετική και δικαστική εξουσία της κυβέρνησης, λειτουργούν όλες κάτω από την απόλυτη κυριαρχία του. Ο Khamenei είναι επικεφαλής του κράτους του Ιράν, αρχιστράτηγος, κορυφαίος παραγωγός ιδεολογίας και οι απόψεις του επηρεάζουν σε μεγάλο βαθμό την πολιτική του Ιράν.¹²⁹ Παρόλα αυτά ο πρόεδρος εξακολουθεί να λειτουργεί ως ένας σημαντικός εκπρόσωπος και μπορεί να ασκήσει επιρροή ως ένα βαθμό στη λογική του Ανώτατου Ηγέτη, γεγονός που αποδεικνύεται από την διαφαινόμενη πρόοδο που έχει σημειωθεί στις σχέσεις του Ιράν με τον υπόλοιπο κόσμο.¹³⁰

Σύντομη αποτίμηση: η ανάγκη για ένα πιο τολμηρό διπλωματικό όραμα

Η βαθιά δυσπιστία και καχυποψία μεταξύ του Ιράν από τη μια πλευρά και των Η.Π.Α. και της Ε.Ε. από την άλλη, καθιστούν το έργο της επίτευξης συμφωνίας με μια ολοκληρωμένη προσέγγιση για τη διευθέτηση του πυρηνικού ζητήματος, ιδιαίτερα προκλητική.¹³¹

Η νέα πυρηνική συμφωνία δεν προσφέρει λύση στις πολιτικές και θρησκευτικές αντιπαλότητες στην περιοχή. Ωστόσο, τώρα που η συμφωνία έχει δημιουργήσει γραμμές επαφής μεταξύ του Ιράν και των Ηνωμένων Πολιτειών, με την καταλυτική διαμεσολάβηση της Ε.Ε., μπορούν τουλάχιστον να δημιουργηθούν τα κανάλια για την συζήτηση και άλλων καυτών θεμάτων στη Μέση Ανατολή. Σε έναν κόσμο γεμάτο αναταραχές η επιβεβαίωση της δυνατότητας και της αξίας του συμβιβασμού σε διπλωματικό επίπεδο αποτελεί ένα σημαντικό περιουσιακό στοιχείο. Οι Ευρωπαίοι ειδικότερα θα πρέπει να είναι ευχαριστημένοι καθώς το «σύνθημά» τους για αποτελεσματική πολυμερή προσέγγιση έχει πλέον πάρει σάρκα και οστά. Η αλληλεπίδραση μεταξύ των έξι παγκόσμιων δυνάμεων, του Δ.Ο.Α.Ε. και της Ε.Ε. είναι πραγματικά μια πολυμερής προσπάθεια. Εάν αυτά τα θεσμικά όργανα διαχειριστούν από κοινού την υλοποίηση της συμφωνίας, η εργασία τους δικαίως θα θεωρηθεί ως αποτελεσματική. Αυτό θα δώσει στην Ε.Ε. μια διπλή ώθηση τόσο για

¹²⁹ Ganji A. (2013) Ποιος είναι ο Αλί Χαμενεϊ; Η κοσμοθεωρία του Ανώτατου Ηγέτη του Ιράν, διαθέσιμο στο <http://foreignaffairs.gr/articles/69588/akbar-ganji/poios-einai-o-ali-xamenei>, 14-4-2015

¹³⁰ Bassiri A. (2013), Περιμένοντας το νέο πρόεδρο του Ιράν, διαθέσιμο στο <http://www.capital.gr/newsTheme.asp?id=1811416>, 27-1-2015

¹³¹ Kile S. (2013) Χρειάζεται ολοκληρωμένη προσέγγιση για το Ιράν; διαθέσιμο στο <http://www.capital.gr/newsTheme.asp?id=1906037>, 27-1-2015

την προώθηση μιας πολυμερούς προσέγγισης, όσο και για τον εξοπλισμό της με τα κατάλληλα εργαλεία για την υποστήριξη αυτής.¹³²

Αν και η συμφωνία αποτελεί ένα ευπρόσδεκτο πρώτο βήμα, οι δύο πλευρές πρέπει να προσέξουν ότι αυτό δεν αποτελεί και ένα τελευταίο βήμα, εξαιτίας των μη ευθυγραμμισμένων κινήτρων και των ασυμβίβαστων στόχων για το τέλος του παιχνιδιού στα πυρηνικά. Αυτό που χρειάζεται τώρα είναι ένα πιο τολμηρό διπλωματικό όραμα που θα οδηγήσει έξω από το αδιέξοδο με τη χάραξη μιας ολοκληρωμένης στρατηγικής που συμφωνήθηκε για μια μακροπρόθεσμη διευθέτηση του πυρηνικού ζητήματος.¹³³

¹³² Adebahr C. (2015), What the Iran Deal Means for Europe, διαθέσιμο στο http://carnegieeurope.eu/strategieurope/?fa=60713&mkt_tok=3RkMMJWWfF9wsRoguanMZKXonjHpfsX57%2BUswq6yIMl%2F0ER3fOvrPUfGjI4ERcNrI%2BSLDwEYGJlv6SgFSrnAMbBwzLgFWhI%3D, 7-8-2015

¹³³ Kile S. (2013) Χρειάζεται ολοκληρωμένη προσέγγιση για το Ιράν; διαθέσιμο στο <http://www.capital.gr/newsTheme.asp?id=1906037>, 27-1-2015

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ

ΟΙ ΚΥΡΩΣΕΙΣ ΚΑΤΑ ΤΟΥ ΙΡΑΝ

ΚΑΙ ΟΙ ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΕΣ ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΤΟΥΣ

Η θεωρία των κυρώσεων

Οι κυρώσεις αποτελούν για την Ε.Ε. ένα σημαντικό εργαλείο καταναγκασμού. Πρόκειται για μια λιγότερο δαπανηρή πολιτική σε σχέση με τη χρήση στρατιωτικής δύναμης και μπορούν να εφαρμοστούν με πιο ευέλικτο και στοχοθετημένο τρόπο, ενώ θεωρούνται ένα ενδιάμεσο εργαλείο μεταξύ της διπλωματίας και της στρατιωτικής δύναμης.

Οι κυρώσεις λειτουργούν *εξαναγκάζοντας, περιορίζοντας ή σηματοδοτώντας* ένα στόχο.¹³⁴ Αναλυτικότερα:

Ο εξαναγκασμός στοχεύει στο να τροποποιήσει τον υπολογισμό κόστους-οφέλους του στόχου κατά την επιδίωξη μιας συγκεκριμένης πολιτικής και να τον ενθαρρύνει να μεταβάλει τη συμπεριφορά του. Για να τροποποιηθεί με επιτυχία ο υπολογισμός κόστους-οφέλους του στόχου, πρέπει να είναι σαφές σε αυτόν ποια αλλαγή πολιτικής ενθαρρύνεται, επομένως η αποτελεσματική επικοινωνία είναι καθοριστική. Τύποι μεταβολών συμπεριφοράς μπορεί να περιλαμβάνουν την παύση μιας συγκεκριμένης πολιτικής ή την συμμετοχή σε διαπραγματεύσεις.

Οι περιορισμοί επηρεάζουν την ικανότητα ενός στόχου να ενεργεί ή να ασκεί πολιτική, περιορίζοντας τις δυνατότητες του ή προλαμβάνοντας μελλοντικές ευκαιρίες για νέες παραβιάσεις. Οι έλεγχοι π.χ. των εξαγωγών και οι γενικές απαγορεύσεις περιορίζουν έναν στόχο να συσσωρεύσει τεχνολογία ή όπλα.

Οι κυρώσεις προορίζονται τέλος για να σημάνουν τόσο στο στόχο όσο και στην υπόλοιπη διεθνή κοινότητα ότι η Ε.Ε. δεν μπορεί να μείνει απαθής ενόψει μιας απαράδεκτης συμπεριφοράς. Αποτελούν μια ισχυρή δήλωση τόσο στο εσωτερικό (ότι η Ε.Ε. αναλαμβάνει δράση όταν αντιμετωπίζει παραβιάσεις των διεθνώς αποδεκτών κανόνων) όσο και στο εξωτερικό (για να αποδείξει σε άλλα κράτη ότι η Ε.Ε. είναι ένας ισχυρός διεθνής παράγοντας). Αξίζει να σημειωθεί ότι, μέσω της σηματοδότησης, οι κυρώσεις στοχεύουν επίσης στο να αποτρέψουν άλλους φορείς από την παραβίαση διεθνών κανόνων.¹³⁵

¹³⁴ Esfandiary D. (2013), Assessing the European Union's sanctions policy: Iran as a case study, Non - Proliferation Papers, No 34, σελ. 3, διαθέσιμο στο <http://www.sipri.org/research/disarmament/eu-consortium/publications/nonproliferation-paper-34,13-6-2015>

¹³⁵ *ibid* σελ. 4

Τα μειονεκτήματα των κυρώσεων

Η πιο συνηθισμένη κριτική κατά των κυρώσεων είναι ότι είναι αναποτελεσματικές και μερικές φορές ακόμη και αντιπαραγωγικές. Αυτό συμβαίνει επειδή συχνά δεν έχουν ως αποτέλεσμα μια αλλαγή στην συμπεριφορά του στόχου και επιπλέον έχουν αρνητικές συνέπειες που εκτείνονται πέρα από τον στόχο. Είναι γνωστό π.χ. ότι οι κυρώσεις επιβαρύνουν υπερβολικά τον άμαχο πληθυσμό, ενώ συμβάλλουν σε οικονομικά προβλήματα, συμπεριλαμβανομένου του πληθωρισμού, της ανεργίας και της αύξησης του παράνομου εμπορίου. Ενώ ο άμαχος πληθυσμός αισθάνεται τις επιπτώσεις τους, οι κυρώσεις μπορεί να έχουν μόνο ένα συμβολικό αντίκτυπο στο πραγματικό στόχο καθώς οι κυβερνήσεις στόχοι είναι συνήθως σε θέση ισχύος και κατάλληλα προετοιμασμένες για την αποφυγή των επιπτώσεων από αυτές.

Ο ευρύς αντίκτυπος των κυρώσεων τείνει επίσης να δημιουργεί πολώσεις: όσοι δεν υποστηρίζουν την κυβέρνηση-στόχο την κατηγορούν για την επιδείνωση της οικονομικής τους κατάστασης, ενώ εκείνοι που την υποστηρίζουν κατηγορούν τους ξένους που επέβαλαν τα μέτρα. Αυτή η διχαστική επίδραση αξιοποιείται πολλές φορές από τον στόχο στην ρητορική του και μπορεί να προκαλέσει συμπάθεια προς το πρόσωπό του. Ένα άλλο πρόβλημα με τα περιοριστικά μέτρα είναι η τάση να σκληραίνουν την στάση ενός στόχου. Υπάρχουν τρεις λόγοι για να πάει κανείς σε πόλεμο, σύμφωνα με τον Θουκυδίδη: «η τιμή, ο φόβος και το κέρδος». Κατά την επιβολή κυρώσεων, ο φόβος και το κέρδος είναι στοχευμένες, αλλά πολύ συχνά, η τιμή και η υπερηφάνεια ξεχνιούνται.

Η ανάπτυξη των «στοχευμένων» κυρώσεων είχε ως στόχο την αντιμετώπιση αυτών των δυσμενών επιδράσεων και άρχισαν με την εξαίρεση ειδών πρώτης ανάγκης, όπως τροφίμων και ιατρικών προμηθειών από τα μέτρα. Αν και οι στοχευμένες κυρώσεις συνέβαλαν στην αντιμετώπιση της άνευ διακρίσεων φύσης των αναγκαστικών μέτρων, οι εξαιρέσεις δεν τηρούνται πάντα. Με άλλα λόγια, οι στοχευμένες κυρώσεις δεν είναι πάντα στοχευμένες.

Για το λόγο αυτό, είναι απαραίτητη η διεξαγωγή μιας αξιολόγησης για το πώς θα ελαχιστοποιηθούν οι ανθρωπιστικές επιπτώσεις των στοχευμένων κυρώσεων, ιδίως εκείνων που εστιάζουν σε συγκεκριμένους εμπορικούς τομείς. Στην πραγματικότητα, εάν οι κυρώσεις βλάπτουν το γενικό πληθυσμό πέραν ενός

προκαθορισμένου ελάχιστου ορίου, δεν θα πρέπει να θεωρούνται στοχευμένες, ακόμη και αν επισημαίνονται ως τέτοιες.¹³⁶

Οι κυρώσεις στα πλαίσια της Ε.Ε.

Η Ε.Ε. έχει αποκτήσει ένα σημαντικό ρόλο στην παγκόσμια σκηνή τις τελευταίες δύο δεκαετίες και η πολιτική επιβολής κυρώσεων συνέβαλε σε αυτό. Οι θεσμικές ικανότητες της Ε.Ε. στην επιβολή περιοριστικών μέτρων έχουν εξελιχθεί από μια χαλαρή συνεργασία στην σφαίρα της εξωτερικής πολιτικής και πολιτικής ασφάλειας σε ένα σύνθετο και καλά αναπτυγμένο μηχανισμό που ρυθμίζει το πώς τα 28 κράτη-μέλη μπορούν να πάρουν δεσμευτικές αποφάσεις στον τομέα της ασφάλειας εντός του νομικού πλαισίου της Ε.Ε.¹³⁷

Η Ε.Ε. επιβάλλει σήμερα ένα ευρύ φάσμα περιοριστικών μέτρων στα οποία περιλαμβάνονται τα εξής:

- διπλωματικές κυρώσεις (απέλαση διπλωματών, διακοπή διπλωματικών σχέσεων, αναστολή επίσημων επισκέψεων)
- αναστολή της συνεργασίας με τρίτη χώρα
- αποχή από αθλητικές ή πολιτιστικές εκδηλώσεις
- εμπορικές κυρώσεις (γενικές ή ειδικές εμπορικές κυρώσεις, απαγορεύσεις πώλησης όπλων),
- χρηματοοικονομικές κυρώσεις (δέσμευση κεφαλαίων και οικονομικών πόρων, απαγόρευση χρηματοοικονομικών συναλλαγών, περιορισμοί εξαγωγικών πιστώσεων και επενδύσεων)
- απαγορεύσεις πτήσεων και
- περιορισμοί εισόδου

Τα μέτρα αυτά μπορεί να στρέφονται κατά κυβερνήσεων τρίτων χωρών ή μη κρατικών οργανώσεων/οντοτήτων και φυσικών προσώπων (όπως τρομοκρατικών ομάδων και τρομοκρατών). Σημειώνεται ότι οι αυτόνομες κυρώσεις της Ε.Ε. δεν επιβάλλονται σε φυσικά πρόσωπα ή οργανώσεις/οντότητες που δεν emπίπτουν στο

¹³⁶ *ibid* σελ. 4-5

¹³⁷ Giunelli F., (2013) How EU sanctions work: a new narrative, EU Institute for Security Studies, Chaillot Paper No 129, σελ. 9, διαθέσιμο στο http://www.iss.europa.eu/uploads/media/Chaillot_129.pdf (13-6-2015)

πλαίσιο της εξωτερικής πολιτικής. Η Ε.Ε. εφαρμόζει τα τελευταία χρόνια περιοριστικά μέτρα κυρίως υπό μορφή απαγόρευσης πώλησης όπλων, οικονομικών και χρηματοοικονομικών περιορισμών καθώς και περιορισμών εισόδου.¹³⁸

Η νομική βάση για την επιβολή κυρώσεων

Η νομική βάση για τις κυρώσεις από την Ε.Ε. προέρχεται από δύο πηγές: τον Χάρτη των Η.Ε. και τα άρθρα 30 και 31 της Συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση (Σ.Ε.Ε.). Οι κυρώσεις από τα Η.Ε. αποσκοπούν στην εφαρμογή των αποφάσεων του Συμβουλίου Ασφαλείας για τη διατήρηση ή την αποκατάσταση της διεθνούς ειρήνης και ασφάλειας. Τα μεμονωμένα κράτη-μέλη της Ε.Ε. δεσμεύονται νομικά να ακολουθούν τους κανόνες που ορίζονται στον Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών, αλλά και η Ε.Ε. ως οντότητα είναι επίσης υποχρεωμένη να εφαρμόζει τις αποφάσεις του Ο.Η.Ε. βάσει διμερούς συμφωνίας.¹³⁹

Η Σ.Ε.Ε. περιλαμβάνει τα περιοριστικά μέτρα ως ένα από τα πιθανά εργαλεία που μπορούν να χρησιμοποιηθούν για την επιδίωξη των στόχων της Κ.Ε.Π.Π.Α.¹⁴⁰ Υπάρχουν τρία εσωτερικά έγγραφα συναφή με την πολιτική περιοριστικών μέτρων της Ε.Ε.:

Το πρώτο ονομάζεται «Βασικές αρχές για τη Χρήση Περιοριστικών Μέτρων (Κυρώσεων)»¹⁴¹ και εγκρίθηκε τον Ιούνιο του 2004 από την Επιτροπή Πολιτικής και Ασφάλειας, μετά από αίτημα του Συμβουλίου να αναπτυχθεί ένα πλαίσιο πολιτικής για μια πιο αποτελεσματική χρήση των κυρώσεων. Οι «Βασικές Αρχές» αναφέρουν ότι η Ε.Ε. θα πρέπει να επιβάλει κυρώσεις σε συμφωνία με τον Ο.Η.Ε., αλλά και αυτόνομα όποτε κρίνεται «αναγκαίο» για την επίτευξη των στόχων της. Αυτό το

¹³⁸ http://ec.europa.eu/external_relations/cfsp/sanctions/index.htm

¹³⁹ Esfandiary D., (2013), Assessing the European Union's sanctions policy: Iran as a case study, Non - Proliferation Papers, No 34, σελ. 3, διαθέσιμο στο <http://www.sipri.org/research/disarmament/eu-consortium/publications/nonproliferation-paper-34>, 13-6-2015

¹⁴⁰ Το Συμβούλιο επιβάλλει κυρώσεις επίσης σύμφωνα με τους όρους της εταιρικής σχέσης μεταξύ των μελών της ομάδας των κρατών της Αφρικής, της Καραϊβικής και του Ειρηνικού, αφενός, και της Ευρωπαϊκής Κοινότητας (Συμφωνία του Κοτονού), η οποία επιτρέπει στην Ε.Ε. να αναστείλει την ανθρωπιστική βοήθεια που παρέχει και να αλλάξει τους όρους της συμφωνίας, όταν τα συμβαλλόμενα κράτη έχουν κακές επιδόσεις στα ανθρώπινα δικαιώματα [Κοτονού (δεύτερη αναθεώρηση), 2010, άρθρ. 96]

¹⁴¹ Συμβούλιο της Ε.Ε., Βασικές αρχές για τη χρήση περιοριστικών μέτρων, (κυρώσεων), διαθέσιμο στο <http://register.consilium.europa.eu/doc/srv?l=EL&f=ST%2010198%202004%20REV%201>, 7-8-2015

έγγραφο κάνει έκκληση για τη χρήση στοχευμένων κυρώσεων και το δεύτερο και το τρίτο έγγραφο εκδόθηκαν για την εκπλήρωση αυτού του στόχου.

Το δεύτερο έγγραφο ονομάζεται «Κατευθυντήριες Γραμμές για την Εφαρμογή και την Αξιολόγηση των Περιοριστικών Μέτρων (Κυρώσεων) στο πλαίσιο της Κοινής Εξωτερικής Πολιτικής και Ασφάλειας της Ε.Ε.»¹⁴² εγκρίθηκε το 2003, αναθεωρήθηκε το 2005, το 2009 και το 2012 και περιέχει ορισμούς και οδηγίες για τον σχεδιασμό και εφαρμογή περιοριστικών μέτρων, καθώς και σημαντικές πληροφορίες σχετικά με τους διαφορετικούς τύπους περιορισμών που μπορούν να επιβληθούν και για το πώς μπορεί να μετρηθεί η αποτελεσματικότητά τους.

Τέλος «Οι Βέλτιστες Πρακτικές της Ε.Ε. για την Αποτελεσματική Εφαρμογή των Περιοριστικών Μέτρων»¹⁴³ εγκρίθηκε το 2008 και περιέχει σχετικές πληροφορίες για το πώς θα προσδιοριστούν τα σωστά άτομα ή οντότητες και για τις διοικητικές διαδικασίες για το πάγωμα περιουσιακών στοιχείων και την απαγόρευση των προϊόντων, συμπεριλαμβανομένης της διαδικασίας σχετικά με τον τρόπο χορήγησης εξαιρέσεων και απαλλαγών από τα μέτρα.

Η επιβολή των κυρώσεων θεωρείται απόφαση εξωτερικής πολιτικής και ως εκ τούτου η Ε.Ε. μπορεί να τις υιοθετήσει για να επιτύχει ένα από τους στόχους που αναφέρονται στο άρθρο 21, παράγραφος 2 της Σ.Ε.Ε. και συγκεκριμένα για την προώθηση της *«δημοκρατίας, του κράτους δικαίου, της οικουμενικότητας και του αδιαίρετου των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και των θεμελιωδών ελευθεριών, του σεβασμού της ανθρώπινης αξιοπρέπειας, των αρχών της ισότητας και της αλληλεγγύης και του σεβασμού των αρχών του Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών και του διεθνούς δικαίου»*.¹⁴⁴

¹⁴² Συμβούλιο της Ε.Ε., Guidelines on implementation and evaluation of restrictive measures (sanctions) in the framework of the EU Common Foreign and Security Policy, διαθέσιμο στο <http://register.consilium.europa.eu/doc/srv?l=EN&f=ST%2011205%202012%20INIT>, 7-8-2015

¹⁴³ Συμβούλιο της Ε.Ε., Restrictive measures (Sanctions)-Update of the EU Best Practices for the effective implementation of restrictive measures, διαθέσιμο στο <http://register.consilium.europa.eu/doc/srv?l=EN&f=ST%208666%202008%20REV%201>, 7-8-2015

¹⁴⁴ Οι «Βασικές Αρχές» ασχολούνται επίσης με το θέμα αυτό και δηλώνουν ότι τα περιοριστικά μέτρα της Ε.Ε. θα πρέπει να υιοθετούνται για να στηρίξουν τις προσπάθειες για την καταπολέμηση της τρομοκρατίας και την πρόληψη της διάδοσης των όπλων μαζικής καταστροφής, καθώς και το σεβασμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, της δημοκρατίας, του κράτους δικαίου και της χρηστής διακυβέρνησης.

Οι «Κατευθυντήριες γραμμές» δηλώνουν επίσης ότι «τα περιοριστικά μέτρα δεν έχουν οικονομικό κίνητρο». Με ειδικότερους όρους και κοιτάζοντας την εμπειρία της Ε.Ε., τα περιοριστικά μέτρα έχουν υιοθετηθεί για τη στήριξη της δημοκρατίας και των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, τη διαχείριση των συγκρούσεων, για να εδραιωθεί και να στηριχτεί η δημοκρατική μετάβαση, για την καταπολέμηση της διάδοσης των όπλων μαζικής καταστροφής και την καταπολέμηση της τρομοκρατίας.¹⁴⁵

Η διαδικασία λήψης αποφάσεων

Η επιβολή κυρώσεων εμπίπτει στον τομέα της Κ.Ε.Π.Π.Α. και η σχετική διαδικασία διέπεται, όπως αναφέρθηκε παραπάνω από τα άρθρα 30 και 31 της Σ.Ε.Ε. Το δικαίωμα να αναλάβει πρωτοβουλία έγκειται σε κάθε κράτος μέλος και την Ύπατη Εκπρόσωπο της Ένωσης για Θέματα Εξωτερικής Πολιτικής και Πολιτικής Ασφάλειας, η οποία μπορεί να ενεργεί και με την υποστήριξη της Ευρωπαϊκής Επιτροπής.¹⁴⁶ Η πρόταση της κύρωσης, που συχνά ανακοινώνεται σε γενικές γραμμές στο Συμβούλιο Εξωτερικών Υποθέσεων, συζητείται με μεγαλύτερη λεπτομέρεια από την Επιτροπή Πολιτικής Ασφάλειας και αναλύεται από τις αρμόδιες γεωγραφικές ομάδες εργασίας του Συμβουλίου, όπου αντιπρόσωποι των κρατών μελών διαπραγματεύονται και αποφασίζουν με συναίνεση, ποιος θα πρέπει να αναγράφεται στην λίστα και με βάση ποια αιτιολογία.

Το τελευταίο στάδιο πριν από την έγκριση από την Επιτροπή των Μονίμων Αντιπροσώπων ΙΙ (COREPER ΙΙ) και το Συμβούλιο είναι η Ομάδα Εργασίας των Συμβούλων Εξωτερικών Σχέσεων (RELEX), όπου οι αντιπρόσωποι των κρατών μελών της Ε.Ε. διαπραγματεύονται τους ειδικούς και συγκεκριμένους όρους κάθε περιοριστικού μέτρου. Η Ευρωπαϊκή Υπηρεσία Εξωτερικής Δράσης συμμετέχει από νωρίς σε όλες αυτές τις διαδικασίες, κάνοντας προτάσεις σχετικά με τα ενδεδειγμένα

¹⁴⁵ Giumelli F. (2013), How EU sanctions work: a new narrative, EU Institute for Security Studies, Chaillot Paper No 129, σελ. 9-10, διαθέσιμο στο http://www.iss.europa.eu/uploads/media/Chaillot_129.pdf, 13-6-2015

¹⁴⁶ Ο Ύπατος Εκπρόσωπος σε θέματα Κ.Ε.Π.Π.Α. (μετά την αναθεώρηση της Λισαβόνας) κατέχει και τα αξιώματα του Προέδρου του Συμβουλίου Εξωτερικών Υποθέσεων και του Αντιπροέδρου της Επιτροπής. Είναι εισηγητής και εκτελεστής της εξωτερικής πολιτικής που αποφασίζει το Συμβούλιο. Η ιδιότητά του ως Αντιπροέδρου της Επιτροπής διευρύνει την αρμοδιότητά του στο σύνολο της εξωτερικής δράσης της Ένωσης, ενώ η ιδιότητά του ως Προέδρου του Συμβουλίου Εξωτερικών Υποθέσεων τον καθιστά συνδιαμορφωτή στο πεδίο αυτό. Έτσι διανοίγονται προοπτικές για μεγαλύτερη συνοχή και αποτελεσματικότητα της εξωτερικής δράσης της Ένωσης. [Στεφάνου Κ.Α., επικαιροποιημένη εισαγωγή στο σύγγραμμα με τίτλο Οι ευρωπαϊκές συνθήκες μετά την αναθεώρηση της Λισαβόνας, διαθέσιμο στο www.ecefil.eu (εκπαιδευτική υποστήριξη→εκπαιδευτικό υλικό)]

μέτρα, αυτούς τους οποίους πρέπει να στοχεύουν οι κυρώσεις και με την παρουσίαση προσχεδίων της νομικής βάσης, που θα αποτελέσουν αντικείμενο λεπτομερών διαπραγματεύσεων στην RELEX.

Το Συμβούλιο παίζει κεντρικό ρόλο στην διαδικασία, καθώς είναι το φόρουμ όπου λαμβάνονται οι αποφάσεις, ακόμη και όταν η εφαρμογή των οικονομικών και χρηματοπιστωτικών κυρώσεων επιβάλλει την άμεση συμμετοχή της Επιτροπής¹⁴⁷. Η Συνθήκη της Λισαβόνας ενίσχυσε ακόμη περισσότερο τον ρόλο του Συμβουλίου, το οποίο τώρα αναλαμβάνει την εκτελεστική εξουσία η οποία ασκείτο από την Επιτροπή. Στην πραγματικότητα, η Επιτροπή μπορεί να προτείνει μόνο ένα σχέδιο κανονισμού για την εφαρμογή των κυρώσεων το οποίο κατά την άποψή της, θα εξασφαλίσει την κοινή εφαρμογή των νέων μέτρων σε ολόκληρη την Ένωση, όμως στο τέλος το Συμβούλιο είναι αυτό που αποφασίζει και εγκρίνει τον κανονισμό.

Υπάρχουν διάφοροι τύποι στοχευμένων κυρώσεων που εμπίπτουν στον πρώην πρώτο και δεύτερο πυλώνα, όπως περιγράφονται στη Συνθήκη για τη Λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Σ.Λ.Ε.Ε.). Όταν το Συμβούλιο λαμβάνει απόφαση σχετικά με την Κ.Ε.Π.Π.Α. στο πλαίσιο του Κεφαλαίου 2, του τίτλου V της Σ.Ε.Ε., τόσο οι εμπορικές όσο και οι οικονομικές κυρώσεις απαιτούν κανονισμό Συμβουλίου σύμφωνα με το άρθρο 215 της Σ.Λ.Ε.Ε. (χρηματοπιστωτικές και οικονομικές σχέσεις) για να εφαρμοστούν. Στο πλαίσιο αυτής της διαδικασίας, το Κοινοβούλιο θα πρέπει να ενημερώνεται μόνο σχετικά με την απόφαση, αλλά το άρθρο 75 της Σ.Λ.Ε.Ε. προβλέπει μια εξαίρεση. Όταν η Ε.Ε. ενεργεί για να αποτρέψει και να καταπολεμήσει την τρομοκρατία και συναφείς δραστηριότητες, το Συμβούλιο και το Κοινοβούλιο πρέπει να εγκρίνουν έναν κανονισμό μέσω της συνήθους νομοθετικής διαδικασίας.

Οι κυρώσεις που εμπίπτουν στον πρώην δεύτερο πυλώνα και συγκεκριμένα η απαγόρευση ταξιδιών και το εμπάργκο όπλων δεν χρειάζονται περαιτέρω νομοθεσία από την Ε.Ε. πέρα από την απόφαση του Συμβουλίου (ως επί το πλείστον κοινές θέσεις πριν από τη Συνθήκη της Λισαβόνας, αποφάσεις Συμβουλίου από τον Δεκέμβριο του 2009 και έπειτα), με εξαίρεση τον κατάλογο συγκεκριμένων ειδών στα πλαίσια του εμπάργκο όπλων, όπως ειδών διπλής χρήσης, που μπορεί να καταρτίζεται από το Συμβούλιο με ad hoc ρυθμίσεις. Το εμπάργκο όπλων αποτελεί μια εξαιρετική

¹⁴⁷ Στις περιπτώσεις εκείνες που οι κυρώσεις επηρεάζουν τη λειτουργία της εσωτερικής αγοράς.

περίπτωση, λόγω της διάταξης για την εθνική ασφάλεια και αποτελεί μέρος των Συνθηκών από το 1957 (άρθρο 346 ΣΛΕ.Ε.).

Οι Κοινοί Κανόνες για τις εξαγωγές όπλων που εγκρίθηκαν από το Συμβούλιο το 2008 ρυθμίζουν αυστηρά υπό ποιους όρους μπορούν να πωληθούν όπλα,¹⁴⁸ αλλά η τελευταία λέξη σχετικά με την ερμηνεία και τη λήψη απόφασης για κάθε πώληση ανήκει στις εθνικές κυβερνήσεις. Η μετακίνηση ανθρώπων από και προς τις χώρες της Ε.Ε. στην πραγματικότητα ελέγχεται από τις εθνικές κυβερνήσεις, οι οποίες έχουν την ευθύνη για την παρακολούθηση των συνόρων και για να εξασφαλίζουν ότι οι αποφάσεις του Συμβουλίου των Υπουργών εφαρμόζονται δεόντως.¹⁴⁹

Ειδικότερα οι κυρώσεις στο Ιράν

Κυρώσεις Συμβουλίου Ασφαλείας των Ηνωμένων Εθνών

"Το Σ.Α. του Ο.Η.Ε.¹⁵⁰, παρά το γεγονός ότι μεταξύ των πέντε μόνιμων μελών του συγκαταλέγονται η Ομοσπονδία της Ρωσίας και η Κίνα, χώρες οι οποίες αποκτούν όλο και στενότερες σχέσεις με το Ιράν, έχει επιβάλει σε αυτό μια σειρά από κυρώσεις."¹⁵¹ "Αυτές επιβάλλονται σε περίπτωση που θεωρηθεί ότι κάποιος διεθνής δρών απειλεί την διεθνή ειρήνη και ασφάλεια. Έτσι, σύμφωνα με το Κεφάλαιο VII (άρθρα 39, 40 και 41), του Καταστατικού Χάρτη του Ο.Η.Ε., σε περίπτωση απειλής εναντίον της Ειρήνης, Διαταράξεως της Ειρήνης και Επιθετικών Πράξεων, το Συμβούλιο Ασφαλείας νομιμοποιείται να προβεί στην λήψη μέτρων, που δεν συνεπάγονται τη χρήση ένοπλης βίας.

Κατόπιν των εκθέσεων του Δ.Ο.Α.Ε. περί αδυναμίας του Ιράν να ανταποκριθεί στις απαιτήσεις του αλλά και της δήλωσης του Προέδρου του

¹⁴⁸ Κοινοί Κανόνες που διέπουν τον έλεγχο των εξαγωγών στρατιωτικής τεχνολογίας και εξοπλισμού, 2008/944/ΚΕΠΠΑ

¹⁴⁹ Giunelli F., (2013) How EU sanctions work: a new narrative, EU Institute for Security Studies, Chaillot Paper No 129, σελ. 10 - 12, διαθέσιμο στο http://www.iss.europa.eu/uploads/media/Chaillot_129.pdf, 13-6-2015

¹⁵⁰ Το Συμβούλιο Ασφαλείας του Ο.Η.Ε. αποτελείται από πέντε μόνιμα μέλη: Γαλλία, Κίνα, Ρωσική Ομοσπονδία, Ηνωμένο Βασίλειο και Ηνωμένες Πολιτείες και δέκα μη μόνιμα μέλη διετούς θητείας που εκλέγονται από τη Γενική Συνέλευση.

¹⁵¹ Βασιλάκη Α. (2014), Η ιρανική οικονομία τον 21^ο αιώνα στον συλλογικό τόμο: Ιράν: Πολιτική, Οικονομία, Διεθνείς και Περιφερειακές Σχέσεις, Ινστιτούτο Διεθνών Οικονομικών Σχέσεων, εκδόσεις Παπαζήση, σελ. 109

Συμβουλίου Ασφαλείας τον Μάρτιο του 2006 (S/PRST/2006/15) αναφορικά με το ίδιο θέμα, το Συμβούλιο Ασφαλείας εξέδωσε τα ακόλουθα ψηφίσματα:" ¹⁵²

- Ψήφισμα 1969, της 31ης Ιουλίου 2006
- Ψήφισμα 1737, της 27ης Δεκεμβρίου 2006 ¹⁵³
- Ψήφισμα 1747, της 24ης Μαρτίου 2007
- Ψήφισμα 1803, της 3ης Μαρτίου 2008 ¹⁵⁴
- Ψήφισμα 1835, της 27ης Σεπτεμβρίου 2008
- Ψήφισμα 1887, της 24^{ης} Σεπτεμβρίου 2009
- Ψήφισμα 1929, της 9ης Ιουνίου 2010
- Ψήφισμα 1984, της 9ης Ιουνίου 2011
- Ψήφισμα 2049, της 7ης Ιουνίου 2012 ¹⁵⁵
- Ψήφισμα 2105, της 5ης Ιουνίου 2013
- Ψήφισμα 2159, της 9ης Ιουνίου 2014

"Αξίζει, στο σημείο αυτό να γίνει μια μικρή αναφορά σε σχέση με την πλήρη ομοφωνία ή μη των ψηφισμάτων. Το πρώτο ψήφισμα 1969 (2006) εγκρίθηκε με 14 ψήφους υπέρ και μία κατά, του Κατάρ. Ο εκπρόσωπος του Κατάρ επεσήμανε ότι το συγκεκριμένο ψήφισμα, για εκείνη τη χρονική περίοδο, δεν εξυπηρετούσε ούτε την περιφερειακή ασφάλεια αλλά ούτε και την ενότητα του Συμβουλίου και σχεδόν κατηγορήσε το Συμβούλιο ότι ενήργησε με υπερβολική ταχύτητα. Τα επόμενα ψηφίσματα 1737 (2006) και 1747 (2007) εγκρίθηκαν ομόφωνα. Το ψήφισμα 1803 (2008) εγκρίθηκε με 14 ψήφους υπέρ και μία αποχή, της Ινδονησίας, ενώ το ψήφισμα 1835 εγκρίθηκε ομόφωνα με τον εκπρόσωπο της Ινδονησίας να δικαιολογεί ουσιαστικά την ψήφο του λέγοντας ότι εάν στο συγκεκριμένο ψήφισμα προσθέτονταν επιπλέον κυρώσεις θα είχε ψηφίσει κατά. Το ψήφισμα 1929 (2012) εγκρίθηκε με 12 ψήφους υπέρ και 2 κατά, της Τουρκίας και Βραζιλίας, και μία αποχή αυτή του Λιβάνου. Το συγκεκριμένο ψήφισμα καταψηφίστηκε από τις δύο χώρες, διότι λίγες

¹⁵² *ibid*, σελ. 110

¹⁵³ *ibid*, σελ. 111-112

¹⁵⁴ *ibid*, σελ. 112-113

¹⁵⁵ *ibid*, σελ. 114

ημέρες νωρίτερα στις 17 Μαΐου 2012, υπεγράφη Συμφωνία μεταξύ Τουρκίας, Βραζιλίας και Ιράν σύμφωνα με την οποία το Ιράν δεσμευόταν να στείλει στην Βραζιλία, μέσω Τουρκίας, περισσότερο από ένα τόνο εμπλουτισμένου ουρανίου σε μικρό ποσοστό, το οποίο η Βραζιλία θα μετέτρεπε σε πυρηνικό καύσιμο, που θα επέστρεφε στο Ιράν έτοιμο για χρήση μέσω Τουρκίας. Στην τοποθέτησή τους οι εκπρόσωποι των τριών αυτών χωρών έκαναν λόγο για υπονόμευση των διπλωματικών προσπαθειών, ενώ ο εκπρόσωπος του Λιβάνου τόνισε πως το καθεστώς των κυρώσεων αποτελεί μια οδυνηρή αποτυχία της διπλωματίας. Το επόμενο ψήφισμα εγκρίθηκε με 14 ψήφους υπέρ και μια αποχή, αυτή του Λιβάνου, εξηγώντας ότι η στάση του οφείλεται στην προηγούμενη θέση του 2010, ενώ το ψήφισμα του 2012 εγκρίθηκε ομόφωνα."¹⁵⁶

Κυρώσεις Ευρωπαϊκής Ένωσης και άλλων κρατών

"Στις 27 Φεβρουαρίου 2007 το Συμβούλιο της Ε.Ε., με την Κοινή Θέση του 2007/140/CFSP και τους κανονισμούς 423/2007, 618/2007 και 1110/2008 εναρμονίστηκε πλήρως με την απόφαση 1737 του Σ.Α. και θεώρησε ότι τα περιοριστικά μέτρα κατά του Ιράν είναι δεσμευτικά για όλα τα κράτη μέλη της Ε.Ε. έχοντας άμεση ισχύ. Με συναφείς κανονισμούς ακολούθησε πλήρως και όλες τις επόμενες αποφάσεις του Σ.Α.

Η πιο σημαντική, όμως απόφαση του Συμβουλίου της Ε.Ε., υιοθετήθηκε στις 23 Ιανουαρίου 2012,¹⁵⁷ στα πλαίσια της οποίας το άρθρο έντεκα, απαγορεύει του

¹⁵⁶ *ibid*, σελ. 114-115

¹⁵⁷ Με την υπογραφή των ευρέος φάσματος κυρώσεων κατά του Ιράν στα τέλη Ιανουαρίου, η Ευρωπαϊκή Ένωση στοιχημάτισε ότι οι σκληρές οικονομικές κυρώσεις θα ωθήσουν τελικά το Ιράν να συμμορφωθεί με τις διεθνείς υποχρεώσεις του, ειδικά ότι θα βάλει τέλος στις προσπάθειές του για τον εμπλουτισμό ουρανίου (σε επίπεδο που μπορεί να χρησιμοποιηθεί για πυρηνική βόμβα) και θα αποδεχθεί ένα επαληθεύσιμο καθεστώς επιθεώρησης στο πλαίσιο του Δ.Ο.Α.Ε. Αυτό ήταν πολύ μακριά από το πλαίσιο «κριτικού διαλόγου» που η Ευρωπαϊκή Ένωση ευνοούσε σε όλη τη δεκαετία του 1990, όταν είχε ως στόχο να εξομαλύνει τις σχέσεις της με την Τεχεράνη ως μέσο προώθησης της εσωτερικής μεταρρύθμισης και της ενδυνάμωσης των μετριοπαθών στο Ιράν. Ήταν, επίσης, μια απομάκρυνση από τη λεγόμενη διπλωματία της Ε.Ε.3 της τελευταίας δεκαετίας, σύμφωνα με την οποία η Γαλλία, η Γερμανία και το Ηνωμένο Βασίλειο φαινόταν να διαπραγματεύονται έναν συμβιβασμό με το Ιράν για το πυρηνικό του πρόγραμμα για λογαριασμό της ευρύτερης διεθνούς κοινότητας. Στο παρελθόν, ακόμη και όταν οι Βρυξέλλες έριξαν όλο το βάρος τους υποστηρίζοντας τις κυρώσεις του Ο.Η.Ε. -για παράδειγμα, τον Δεκέμβριο του 2006- Ευρωπαίοι αξιωματούχοι έσπευσαν να δώσουν συνέχεια με δηλώσεις τους τονίζοντας την προτίμησή τους υπέρ της διπλωματίας και της δέσμευσης. (Τον Ιανουάριο του 2007 αξιωματούχοι ζητούσαν μια «διαπραγματεύσιμη μακροπρόθεσμη λύση»). Αυτή τη φορά, όμως, η Ευρώπη φάνηκε πιο αποφασιστική. Ως Πρόεδρος του Ευρωπαϊκού

λοιπού την εισαγωγή, αγορά και μεταφορά ιρανικού αργού πετρελαίου, πετρελαϊκών και πετροχημικών προϊόντων, ενώ προβλέπει ότι οι ήδη υπάρχουσες συμβάσεις θα μπορούσαν να εκτελεστούν έως την 1^η Ιουλίου 2012. Το Συμβούλιο απαγόρευσε επίσης το εμπόριο σε χρυσό, πολύτιμα μέταλλα και διαμάντια. Συνεπακόλουθο της σκληρότερης στάσης της Ε.Ε. προς το Ιράν αποτέλεσε η διακοπή χρηματοοικονομικών υπηρεσιών πάσης φύσεως προς τις ιρανικές τράπεζες.¹⁵⁸

"Αυτό μεταφράστηκε και ως αποκλεισμός των ιρανικών τραπεζών από το σύστημα SWIFT¹⁵⁹ διακόπτοντας έτσι τις διεθνείς συναλλαγές τους, καθώς η συγκεκριμένη πλατφόρμα παρέχει την δυνατότητα σε πάνω από 10.000 χρηματοπιστωτικούς οργανισμούς από όλες τις χώρες να ανταλλάσσουν αξιόπιστες οικονομικές πληροφορίες.¹⁶⁰ Οι τελευταίες κυρώσεις της Ε.Ε., της 15^{ης} Οκτωβρίου 2012, απαγορεύουν την αγορά, εισαγωγή ή μεταφορά φυσικού αερίου από το Ιράν, την προμήθεια ή μεταφορά μετάλλων, όπως γραφίτη και χάλυβα και ουσιαστικά όλες τις δραστηριότητες που σχετίζονται με τους I.R.G.C., το Υπουργείο Ενέργειας, το Υπουργείο Πετρελαίου, την Εθνική Ιρανική Εταιρία Πετρελαίου και πλήθος άλλων φορέων.

Οι κυρώσεις της Ε.Ε., οι οποίες συνεχώς διευρύνονται και σκληραίνουν έχουν σημαντική επίπτωση στην ιρανική οικονομία. Η παύση των οικονομικών συναλλαγών και σχέσεων του Ιράν με τους χρηματοπιστωτικούς οργανισμούς της Ε.Ε. και των Η.Π.Α. μεταφράζεται, ουσιαστικά, σε διακοπή των οικονομικών τους σχέσεων με την χώρα αυτή, η οποία, επί πλέον, απώλεσε την δυνατότητα να συναλλάσσεται με το ευρώ και το δολάριο, τα πιο ισχυρά νομίσματα στον κόσμο."¹⁶¹ "Εάν θα μπορούσει τελικά το ιρανικό διεθνές εμπόριο να αντέξει αυτή την οικονομική απομόνωση είναι προς διερεύνηση.

Συμβουλίου, ο Herman Van Rompuy εξήγησε ότι «μεγαλύτερη πίεση στο Ιράν, περισσότερες κυρώσεις στο Ιράν» είναι η τωρινή επιλογή.

¹⁵⁸ *ibid*, σελ. 117

¹⁵⁹ Η SWIFT είναι συνεταιριστική εταιρία βελγικού δικαίου, ανήκει και ελέγχεται από τους μετόχους της και εποπτεύεται από τις κεντρικές τράπεζες των G10 (Βελγίου, Καναδά, Γαλλίας, Γερμανίας, Ιταλίας, Ιαπωνίας, Ολλανδίας, Ηνωμένου Βασιλείου, Ηνωμένων Πολιτειών, Ελβετίας, Σουηδίας) καθώς επίσης και από την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα.

¹⁶⁰ *ibid*, σελ. 118

¹⁶¹ *ibid*, σελ. 118

Πέρα από τις κυρώσεις των Ηνωμένων Πολιτειών, του Συμβουλίου Ασφαλείας του Ο.Η.Ε. και της Ε.Ε., αυτόνομες κυρώσεις προς το Ιράν έχουν επιβάλλει οι εξής χώρες: η Αυστραλία από τον Οκτώβριο του 2008, ο Καναδάς από τον Ιούλιο του 2010, ενώ στις 7 Σεπτεμβρίου 2012 ανακοινώθηκε το κλείσιμο της καναδικής πρεσβείας στο Ιράν και η ταυτόχρονη απέλαση των Ιρανών διπλωματών από τον Καναδά. Κυρώσεις στο Ιράν έχει επιβάλει και η Ελβετία, χωρίς όμως να υιοθετεί πλήρως το καθεστώς του εμπάργκο ιρανικού πετρελαίου, δεδομένου, ότι σύμφωνα με δημοσίευμα του τύπου, η Ελβετία επικαλείται λόγους εξωτερικής πολιτικής. Το Ηνωμένο Βασίλειο, ύστερα από σειρά επεισοδίων στη βρετανική πρεσβεία της Τεχεράνης, ανακοίνωσε στις 30 Νοεμβρίου 2011, δια του Υπουργού Εξωτερικών και Κοινοπολιτείας, William Hague, το κλείσιμο της πρεσβείας του στην Τεχεράνη και την ταυτόχρονη απέλαση των Ιρανών διπλωματών από το έδαφός του. Επίσης και η Ιρλανδία έχει κλείσει την πρεσβεία της στην Τεχεράνη από τις 23 Φεβρουαρίου 2012."¹⁶²

Ανθρωπιστικές επιπτώσεις των κυρώσεων ¹⁶³

Οι κυρώσεις που έχουν επιβληθεί στο Ιράν επηρεάζουν αρνητικά ολόκληρη την οικονομία, αλλά, λόγω των μεγάλων ανισοτήτων στην εγχώρια δομή εξουσίας, τα αποτελέσματά τους διαφέρουν από το ένα κοινωνικό τομέα στον άλλο με τους κρατικούς και (ημι)κρατικούς φορείς να ελέγχουν περίπου τα δύο τρίτα της ιρανικής οικονομίας. Σε γενικές γραμμές, οι οικονομικές οντότητες, που βρίσκονται κοντά στο κράτος έχουν τα μέσα για να αποκτήσουν πρόσβαση σε κρατικούς πόρους, με τους οποίους μπορούν σε ορισμένο βαθμό να καλύψουν τις υψηλότερες λειτουργικές δαπάνες που προκύπτουν από τις κυρώσεις. Εναλλακτικά, οι φορείς αυτοί μπορούν να παρακάμψουν τις κυρώσεις με τη χρήση "μαύρων καναλιών", κυρίως για την εισαγωγή εμπορευμάτων, όπως μπορεί να διαπιστώσει π.χ. κανείς στην περίπτωση του I.R.G.C. Το I.R.G.C. έχει εξελιχθεί σε έναν επεκτατικό κοινωνικό, πολιτικό και οικονομικό όμιλο ετερογενών δραστηριοτήτων, που πιστεύεται ότι διαθέτει απaráμιλλη οικονομική και πολιτική δύναμη στη σημερινή Ισλαμική Δημοκρατία. Η

¹⁶² *ibid*, σελ. 119-120

¹⁶³ Gordon, J. (2013) Crippling Iran: The U.N. Security Council and the Tactic of Deliberate Ambiguity, Symposium Article, Georgetown Journal of International Law, vol. 44 issue 3, σελ. 1002-1004

επιβολή "έξυπνων κυρώσεων" στόχευε το I.R.G.C. και την θέση του στην ιρανική εξουσία, αλλά η ανάλυση των επιπτώσεων των κυρώσεων, αποκαλύπτει ότι η οικονομική δύναμη του I.R.G.C. στην πραγματικότητα αυξήθηκε στον απόηχο των κυρώσεων. Με μεγάλο μέρος του διεθνούς εμπορίου με το Ιράν να έχει κριθεί παράνομο μέσω κυρώσεων και τους οικονομικούς φορείς αποκομμένους από την εισαγωγή εμπορευμάτων, το I.R.G.C. και η οικονομική του αυτοκρατορία μπόρεσαν να επωφεληθούν. Ο έλεγχος τουλάχιστον 60 λιμανιών του Περσικού Κόλπου και μιας σειράς ανεπίσημων αεροδρομίων, καθώς και η παρουσία του στα σύνορα του Ιράν, επέτρεψαν στο I.R.G.C. να μονοπωλήσει το μεγαλύτερο μέρος των εισαγωγών και να αυξήσει τα κέρδη του από την αύξηση του διασυνοριακού λαθρεμπορίου. Κατά συνέπεια, το I.R.G.C. ως (ημι)κρατική οντότητα είχε τη δυνατότητα να επεκτείνει την οικονομική κυριαρχία του έναντι της αστικής οικονομίας, η οποία δεν έχει τα ίδια προνόμια. Επιπλέον, με το μεγαλύτερο μέρος της ιρανικής οικονομίας να είναι τμήμα, πλέον, της οικονομικής αυτοκρατορίας του I.R.G.C., η στόχευση των επιχειρήσεων του I.R.G.C. τελικά επηρεάζει τα εκατομμύρια των πολιτών που συνδέονται με τους συγκεκριμένους ευρείας κλίμακας τομείς.¹⁶⁴

Διαπιστώνεται, λοιπόν, ότι οι κυρώσεις που έχουν επιβληθεί στο Ιράν έχουν σημαντικές επιπτώσεις στον γενικό πληθυσμό, συμπεριλαμβανομένης της κλιμάκωσης του πληθωρισμού, της αύξησης του κόστους βασικών προϊόντων και της ενέργειας, της αύξησης του ποσοστού ανεργίας και της έλλειψης απαραίτητων ειδών, συμπεριλαμβανομένων των φαρμάκων.

Επιπλέον, δεδομένου ότι οι κυρώσεις έχουν επεκταθεί στις τραπεζικές συναλλαγές, πολλές ξένες τράπεζες έχουν σταματήσει συνολικά την επιχειρηματική δραστηριότητα με το Ιράν, γεγονός που κατέστησε πολύ δύσκολη για τους Ιρανοί την μεταφορά χρημάτων και την πρόσβαση των ιδιωτικών επιχειρήσεων σε πίστωση. Τον Ιούλιο του 2011, σύμφωνα, με αναφορές,¹⁶⁵ οι έμποροι δυσκολεύονταν να βρουν χρηματοδότηση για το εμπόριο, την ασφάλιση και τη ναυτιλία, με το κόστος να είναι αυξημένο κατά περίπου 40%, όταν και εάν ολοκληρώνονταν τελικά η συναλλαγή, ενώ και οι πτωχεύσεις έχουν αυξηθεί σημαντικά.

¹⁶⁴ Fathollah - Nejad A. (2014), Why sanctions against Iran are counterproductive: conflict resolution and state-society relations, *International Journal*, Vol. 69 issue 3, σελ. 54

¹⁶⁵ Gordon, J. (2013) Crippling Iran: The U.N. Security Council and the Tactic of Deliberate Ambiguity, *Symposium Article*, *Georgetown Journal of International Law*, vol. 44 issue 3, σελ. 1002

Οι εργαζόμενοι έχουν πληγεί, επίσης, σκληρά.¹⁶⁶ Παρά την έλλειψη μελετών σχετικά με τον αντίκτυπο των κυρώσεων για την εργασία στο Ιράν, μπορεί κανείς να σκεφτεί μια σειρά από τρόπους με τους οποίους οι κυρώσεις επηρεάζουν αρνητικά τους Ιρανούς εργαζομένους. Κατ' αρχάς, οι ιρανικές επιχειρήσεις και τα εργοστάσια που εξαρτώνται από την εισαγωγή πρώτων υλών για τη διατήρηση των δραστηριοτήτων τους, αλλά δεν μπορούν πλέον να το πράξουν λόγω των κυρώσεων, προκειμένου να μειώσουν το κόστος τους αναγκάζονται να καταφύγουν στην περικοπή μισθών, απολύσεων ή ακόμα και να κλείσουν εντελώς. Επιπλέον, οι κυρώσεις και η κρίση στην εγχώρια παραγωγή ανοίγουν το δρόμο για την περιστολή των δικαιωμάτων και των παροχών των εργαζομένων.¹⁶⁷

Οι νέοι μεταξύ 15 και 29 ετών, οι οποίοι αποτελούν το 35% του πληθυσμού στο Ιράν, υποφέρουν δυσανάλογα από τις κυρώσεις, καθώς αντιπροσωπεύουν το 70% του γενικού ποσοστού ανεργίας.¹⁶⁸ Αντιμετωπίζοντας την επιδείνωση των προοπτικών απασχόλησης λόγω των επιπτώσεων των κυρώσεων στην οικονομία, οι μαθητές βρίσκουν μπροστά τους επιπλέον εμπόδια. Οι κυρώσεις επηρεάζουν επίσης την ικανότητα Ιρανών φοιτητών να ξεκινήσουν μεταπτυχιακές σπουδές στη Δύση, ακόμη και όταν γίνονται δεκτοί από τα πανεπιστήμια, δεδομένου ότι οι κυρώσεις έχουν διακόψει την πρόσβασή τους στις θεωρήσεις και κατέστησαν σχεδόν αδύνατη την χρήση των τραπεζικών καναλιών για την πληρωμή των διδάκτρων. Επίσης, ιρανοί φοιτητές και ακαδημαϊκοί γενικά, απαγορεύεται να έχουν πρόσβαση σε επιστημονικά περιοδικά στο διαδίκτυο και πολλοί Ιρανοί, ακόμη και αυτοί που είναι απλώς ιρανικής καταγωγής, έχουν αποκλεισθεί από πολλά ακαδημαϊκά προγράμματα σε Η.Π.Α. και ευρωπαϊκά πανεπιστήμια. Οι εν λόγω διακρίσεις, καθοδηγούμενες από τις κυρώσεις, καθώς και τα όρια που επιβάλλονται σχετικά με την κινητικότητα

¹⁶⁶ Τον Μάιο του 2012, η ανεργία εκτιμήθηκε να είναι περίπου 20%, και ήταν κοντά στο 30% για άτομα κάτω των τριάντα ετών.

¹⁶⁷ Fathollah - Nejad A. (2014), Why sanctions against Iran are counterproductive: conflict resolution and state-society relations, *International Journal*, Vol. 69 issue 3, σελ. 59

¹⁶⁸ Salehi-Isfahani D. (2010), Iran's Youth, The Unintended Victims of Sanctions, Working Paper, The Dubai Initiative, Belfer Center for Science and International Affairs, John, F. Kennedy School of Government, Harvard University, σελ. 1, διαθέσιμο στο http://belfercenter.hks.harvard.edu/files/Salehi-Isfahani_DI-Policy-Brief_Iran-Youth.pdf, 7-8-2015

Ιρανών φοιτητών, επηρεάζει αρνητικά το έργο της αλληλεγγύης με τον έξω κόσμο, όταν πρόκειται για αστικές δραστηριότητες.¹⁶⁹

Οι κυρώσεις φαίνεται επίσης να επηρεάζουν και τις ανθρωπιστικές επιχειρήσεις στη χώρα. Ακόμη και εταιρείες που έχουν λάβει την απαιτούμενη άδεια για την εισαγωγή τροφίμων και φαρμάκων αντιμετωπίζουν δυσκολίες στην εξεύρεση τραπεζών σε τρίτες χώρες για την διεκπεραίωση των συναλλαγών. Λόγω των προβλημάτων στις πληρωμές, αρκετές ιατρικές εταιρείες έχουν σταματήσει να εξάγουν φάρμακα στο Ιράν, οδηγώντας σε έλλειψη σκευασμάτων που χρησιμοποιούνται στη θεραπεία ποικίλων ασθενειών. Φάρμακα για χρόνιες ασθένειες, όπως το άσθμα, η σκλήρυνση κατά πλάκας και ο καρκίνος δεν είναι πλέον προσιτά και μερικές φορές δεν μπορούν να βρεθούν, ακόμα και σε πολύ υψηλές τιμές.

Απέχοντας πολύ από την στόχευση του ιρανικού καθεστώτος και του στρατού, οι κυρώσεις έχουν καταλήξει να βλάπτουν την αντιπολίτευση, όπως επίσης τις γυναίκες και άλλες ευπαθείς ομάδες. Ενώ οι γυναίκες φέρουν το μεγαλύτερο βάρος για την εξασφάλιση της ευημερίας των οικογενειών τους, είναι ταυτόχρονα οι οικονομικά πιο ευάλωτες. Δυσκολεύονται περισσότερο να βρουν εργασία, είναι μεταξύ των πρώτων που απολύονται και απολαμβάνουν λιγότερη προστασία στο χώρο εργασίας. Καθώς φέρουν την κύρια ευθύνη για τη λειτουργία των νοικοκυριών τους, αντιμετωπίζουν αυξημένα φορτία στρες προσπαθώντας να θρέψουν τις οικογένειές τους, να βρουν την αναγκαία φαρμακευτική αγωγή και να αγοράσουν τα απαραίτητα αγαθά με ένα δυσθεώρητα υψηλό επίπεδο πληθωρισμού.

Άλλωστε οι γυναίκες γενικά, και το κίνημα των γυναικών ιδίως, ιστορικά ήταν ευαίσθητες στο θέμα των κυρώσεων και έχει αποδειχθεί ότι πλήττονται δυσανάλογα από αυτές. Όπως έχουν επισημάνει διάφοροι μελετητές-ακτιβιστές, η αύξηση της ανεργίας, ως αποτέλεσμα των κυρώσεων, είναι πιθανό να τροφοδοτεί οπισθοδρομικές συντηρητικές κοινωνικές πολιτικές, οι οποίες στοχεύουν στη διατήρηση του παραδοσιακού κοινωνικού καθεστώτος. Ως αποτέλεσμα της εξωτερικής απειλής πολέμου προωθούνται πατριαρχικές δομές και υποσκάπτεται ο αγώνας για τα δικαιώματα των γυναικών. Έτσι το γόνιμο έδαφος για τις μελλοντικές γενιές των

¹⁶⁹ Fathollah - Nejad A. (2014), Why sanctions against Iran are counterproductive: conflict resolution and state-society relations, International Journal, Vol. 69 issue 3, σελ. 58

ακτιβιστών υπέρ των δικαιωμάτων των γυναικών, θα μπορούσε να αποστραγγιστεί όταν τα κορίτσια σχολικής ηλικίας αντιμετωπίζουν τον κίνδυνο οι οικονομικές πιέσεις να αναγκάσουν τις οικογένειες να επιλέξουν την σχολική εκπαίδευση μόνο για τα αγόρια, γεγονός που μπορεί να οδηγήσει σε μειωμένα ποσοστά αλφαριθμητισμού μεταξύ των κοριτσιών στο εγγύς μέλλον. Ως εκ τούτου, οι κυρώσεις μπορεί να χρησιμεύσουν ως πολιτική πλατφόρμα επί της οποίας συντηρητικοί πολιτικοί, θα μπορούν να περιθωριοποιήσουν τις γυναίκες στον τομέα της εκπαίδευσης και της απασχόλησης.¹⁷⁰

Οι κυρώσεις, τέλος, έχουν προκαλέσει μεγαλύτερη καταπίεση από το καθεστώς, μειώνοντας το περιθώριο διαφωνίας και δημοκρατικής αντιπολίτευσης. Το Διεθνές Δίκτυο Δράσης της Κοινωνίας των Πολιτών σημείωσε ότι «οι κυρώσεις και η απειλή του πολέμου έχουν επιτρέψει στο κράτος να επικαλεστεί «κατάσταση έκτακτης ανάγκης» και με τον τρόπο αυτό να καταστείλει τις κριτικές και τις φωνές διαφωνίας.

Αποτελεσματικότητα κυρώσεων

Η χρήση της πολιτικής κυρώσεων από την Ε.Ε. αποτελεί κάτι πολύ παραπάνω από απλή επίδειξη προθέσεων ή ήπιας ισχύος. Οι κυρώσεις μάλιστα κατά του Ιράν έχουν ουσιαστικές συνέπειες και σημαντικό αντίκτυπο στην οικονομία του. Ο χρόνος και η προσπάθεια που επενδύθηκαν για την επιβολή τέτοιου είδους κυρώσεων δείχνουν ότι αυτός είναι ένας τομέας, μέσω του οποίου η Ε.Ε. έχει προσπαθήσει να αξιοποιήσει το τεράστιο οικονομικό δυναμικό της σε διεθνές επίπεδο.

Ωστόσο, το μεγαλύτερο ερώτημα είναι αν η πολιτική λειτουργεί. Η αξιολόγηση της αποτελεσματικότητας των κυρώσεων της Ε.Ε. μπορεί να γίνει μόνο για κάθε περίπτωση χωριστά και αποτελεί ένα μνημειώδες έργο. Και δεδομένου ότι είναι δύσκολο να ελεγχθεί η επίδραση ποικίλων παραγόντων, η αξιολόγηση της συνεισφοράς των κυρώσεων στην επίτευξη ενός συγκεκριμένου αποτελέσματος είναι εγγενώς προβληματική.¹⁷¹

Επίσης δεν μπορεί να παραβλεφθεί ότι μια συνέπεια της επιβολής στοχευμένων κυρώσεων είναι ότι τα θιγόμενα άτομα θα αναζητήσουν την προστασία

¹⁷⁰ *ibid*, σελ. 57

¹⁷¹ Lehne S. (2012), The role of sanctions in EU Foreign Policy, Carnegie Europe, διαθέσιμο στο <http://carnegieeurope.eu/publications/?fa=50378>, 13-6-2015

που τους παρέχει η εσωτερική έννομη τάξη. Η Ε.Ε. δεν αποτελεί εξαίρεση και η τάση αυτή τέθηκε σε κίνηση, όταν άτομα, τα ονόματα των οποίων μπήκαν σε τρομοκρατικές λίστες, άρχισαν να προσφεύγουν στο Πρωτοδικείο (Γενικό Δικαστήριο μετά την έναρξη ισχύος της Συνθήκης της Λισαβόνας) και στο Δικαστήριο των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων υποστηρίζοντας ότι τα δικαιώματά τους για δίκαιη δίκη είχαν παραβιαστεί.¹⁷²

Μήπως λοιπόν όλα τα παραπάνω σημαίνουν ότι η Ε.Ε. θα πρέπει να εγκαταλείψει μια τέτοια συγκεκριμένη πολιτική; Μάλλον όχι. Όχι μόνο μπορούν να εκλείψουν τα περισσότερα από τα ελαττώματα της τακτικής αυτής μέσω μιας συνεκτικότερης πολιτικής σχεδιασμού και εποπτείας, αλλά δεν υπάρχει σχεδόν τίποτα που θα μπορούσε να αντικαταστήσει τις κυρώσεις. Είναι το μοναδικό μέσο των Βρυξελλών που δεν περιλαμβάνει στρατιωτική δράση και οι Βρυξέλλες, ευτυχώς, δεν εμπλέκονται σε πολεμικές επιχειρήσεις.¹⁷³ Ωστόσο, κάποιες απλές αρχές θα πρέπει να ληφθούν υπόψη στην πολιτική κυρώσεων της Ένωσης:

Οι στόχοι πρέπει να είναι περιορισμένοι και επιτεύξιμοι: Οι κυρώσεις αναμένεται ότι θα είναι πιο αποτελεσματικές όταν ο στόχος τους είναι περιορισμένος (για παράδειγμα απελευθέρωση κρατουμένων ή παραδοχή παραπτωμάτων του παρελθόντος) και επιτεύξιμος από τα καθεστάτα στα οποία επιβάλλονται, χωρίς θεμελιώδη πολιτικά τραύματα. Όσο ο στόχος των κυρώσεων γίνεται ευρύτερος και πιο απαιτητικός τόσο πιο δύσκολο είναι να επιτευχθεί και γίνεται ακόμη πιο δύσκολο επίσης, δεδομένου του εύρους των παραγόντων που επηρεάζουν το τελικό αποτέλεσμα, να αξιολογηθεί ο αντίκτυπος των κυρώσεων.

Οι στόχοι πρέπει να είναι ρεαλιστικοί: Η Ε.Ε. θα πρέπει επίσης να λειτουργήσει ρεαλιστικά σχετικά με την ικανότητά της να επιβάλλει κυρώσεις και για το τι μπορούν αυτές να επιτύχουν. Θα πρέπει να αναγνωρίσει ότι ορισμένα κράτη-μέλη θα υποφέρουν περισσότερο από άλλα από την επιβολή των κυρώσεων και, επομένως, θα προσπαθήσουν να τις αποφύγουν ή να επιτρέψουν στις εταιρείες τους να το πράξουν. Είναι καλύτερα να εισαγάγει ένα διαφοροποιημένο καθεστώς

¹⁷² Η υπόθεση Kadi η οποία ξεκίνησε το 2005 και ολοκληρώθηκε το 2008, ήταν η πρώτη από μια σειρά αποφάσεων στις οποίες το Δικαστήριο έκρινε ότι η Ε.Ε. είχε παραβιάσει την Συνθήκη, ακόμη και αν το Συμβούλιο είχε απλώς εφαρμόσει ψήφισμα του Ο.Η.Ε.

¹⁷³ Gebert K. (2013) Sanctions: a useful but flawed alternative to war, διαθέσιμο στο http://www.ecfr.eu/article/commentary_sanctions_a_useful_but_flawed_alternative_to_war, 7-6-2015

επιβολής κυρώσεων από το να δει τα θιγόμενα κράτη-μέλη να υπονομεύονται στο εσωτερικό τους από την αρχή. Η Ε.Ε. θα πρέπει επίσης να αναγνωρίσει ότι υπάρχουν ορισμένες συμπεριφορές οι οποίες, ενώ είναι ηθικά και πολιτικά αξιόμεμπτες, δεν είναι ιδιαίτερος δεκτικές σε τροποποίηση απλά μέσω της επιβολής οικονομικών κυρώσεων. Σε τέτοιες περιπτώσεις, οι πολιτικές κυρώσεις θα πρέπει να είναι αρκετές.

Χαλάρωση ή αναστολή των κυρώσεων ως ανταμοιβή για τη συμμόρφωση: Ακόμη και όταν είναι δυνατόν να τροποποιηθεί η συμπεριφορά ενός καθεστώτος μέσω της επιβολής κυρώσεων, η απειλή της εισαγωγής περισσότερων κυρώσεων φαίνεται να είναι αισθητά λιγότερο αποτελεσματική από την υπόσχεση της μείωσης ή αναστολής των υφιστάμενων. Έτσι, αν και μπορεί να είναι πολιτικά πιο εύκολο για την Ε.Ε. να αρχίσει με κάτι μικρό, μια σταδιακή αύξηση των κυρώσεων είναι απίθανο να είναι αποτελεσματική. Είναι καλύτερα να ξεκινήσει με ένα μάλλον βαρύ πακέτο κυρώσεων και να χαλαρώσει ή τις αναστείλει στην συνέχεια, αν το καθεστώς συμμορφώνεται με απτούς τρόπους στις απαιτήσεις της. Η Ε.Ε. πρέπει, συνεπώς, να είναι ξεκάθαρη σχετικά με το τι αναμένει από το καθεστώς.

Μετάδοση του μηνύματος: Είναι τέλος εξίσου σημαντικό η Ε.Ε. να επικοινωνεί με το κοινό και ειδικότερα με την αντιπολίτευση (εάν είναι αξιόπιστη) στη χώρα-στόχο. Ειδικότερα, θα πρέπει να ενημερώνει το κοινό για τους λόγους και την φύση των κυρώσεων και των όρων που τις συνοδεύουν. Οι κυρώσεις και η απειλή επιβολής τους αποτελούν την βάση της διπλωματίας: Εάν δεν κάνεις αυτό, τότε εμείς δεν θα κάνουμε εκείνο.

Αλλά ακόμη και τέτοιες κυρώσεις πρέπει να παρακολουθούνται, να αξιολογούνται οι επιδράσεις τους και να βγαίνουν διδάγματα. Η έλλειψη αυτών των δεδομένων, τόσο σε επίπεδο κρατών-μελών όσο και σε επίπεδο Ε.Ε., δυστυχώς καθιστά σχεδόν αδύνατη, αυτή τη στιγμή, την εκτίμηση της αποτελεσματικότητας της ευρωπαϊκής πολιτικής κυρώσεων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΕΜΠΤΟ

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ - ΚΡΙΤΙΚΗ

Εισαγωγή

Οι διαπραγματεύσεις με το Ιράν στο πυρηνικό ζήτημα πρέπει να θεωρηθούν ως μια διαδικασία, με δείκτες και στόχους, όπως κάθε άλλη διαπραγμάτευση υψηλού ρίσκου και σημασίας. Ένα διπλωματικό επίτευγμα δεν θα έρθει γρήγορα ή εύκολα, δεδομένης της έλλειψης εμπιστοσύνης μεταξύ των μερών. Θα υπάρξουν κρίσεις και παλινδρομήσεις. Αυτό δεν αποτελεί δικαιολογία για απόσυρση από τις συνομιλίες. Αντιθέτως, τέτοια ζητήματα θα πρέπει να αντιμετωπίζονται άμεσα. Απούσας μιας διπλωματικής λύσης δύο είναι οι πιθανές εκβάσεις: ένα στρατιωτικό πλήγμα κατά του Ιράν από τις Ηνωμένες Πολιτείες, κυρίως, και τους συμμάχους της ή η δημιουργία ενός πυρηνικού όπλου από το Ιράν. Και τα δύο θα έχουν απρόβλεπτες και ενδεχομένως καταστρεπτικές συνέπειες.¹⁷⁴

Τελικά διαπραγματεύσεις από αναγκαιότητα; Σύγχρονοι λόγοι για τις διαπραγματεύσεις

Ένας βασικός λόγος για την εμπλοκή των Ε3 τον Οκτώβριο του 2003 ήταν ο ευρωπαϊκός φόβος ότι "η αυξανόμενη ένταση μεταξύ του Ιράν και των Η.Π.Α. θα μπορούσε να εξελιχθεί σε στρατιωτική κρίση". Με τον πόλεμο στο Ιράκ εν εξελίξει και την πολεμοχαρή ρητορική των Η.Π.Α. απέναντι στο Ιράν, τα ευρωπαϊκά κράτη φοβόνταν ένα νέο πόλεμο στη Μέση Ανατολή και είδαν τις συνομιλίες με το Ιράν ως ένα τρόπο για να αποφευχθεί ένα τέτοιο σενάριο. Ένας δεύτερος λόγος για την εμπλοκή της Ε.Ε.3 ήταν η εμφάνιση στην Ε.Ε. μιας στρατηγικής αναφορικά με την διασπορά των όπλων μαζικής καταστροφής, που την οδήγησαν να αναλάβει δράση για το ιρανικό θέμα. Η δυνητική ικανότητα των ιρανών για διάδοση των πυρηνικών όπλων αποτελούσε πρόκληση για την φιλόδοξη εξωτερική πολιτική της Ε.Ε.¹⁷⁵

Το να μην προσπαθήσει να σταματήσει το Ιράν θα μπορούσε να υπονομεύσει την αναδυόμενη στρατηγική της Ε.Ε. περί μη διάδοσης πυρηνικών όπλων και να αμαυρώσει την φήμη της. Μιλώντας σχετικά με το γιατί η Ε.Ε.3 ασχολήθηκε με το Ιράν το 2003, η Annalisa Giannella, εκπρόσωπος του Solana, δήλωσε ότι η Ε.Ε. δεν θα μπορούσε να είναι αδιάφορη απέναντι στο ιρανικό πυρηνικό ζήτημα, καθώς το

¹⁷⁴ Parasiliti A. (2012), Closing the Deal with Iran, *Survival: Global Politics and Strategy*, Vol. 54 issue 4, σελ. 33

¹⁷⁵ Bergenäs J. (2010), The European Union's Evolving Engagement With Iran, *The Nonproliferation Review*, Vol. 17 issue 3, σελ. 503

Ιράν είναι γείτονας και κανένας λογικός παράγοντας δεν θα μπορούσε να επιτρέψει την ανάπτυξη προγράμματος πυρηνικών όπλων.¹⁷⁶

Οι απόρρητες εγκαταστάσεις και η δήλωση του Δ.Ο.Α.Ε. ότι το Ιράν δεν συμμορφωνόταν με τις υποχρεώσεις της Ν.Ρ.Τ., απειλούσαν επίσης έναν άλλο ακρογωνιαίο λίθο της στρατηγικής της Ε.Ε. στο θέμα, σύμφωνα με τον οποίο η Ν.Ρ.Τ. θα έπρεπε να διατηρηθεί στην ολότητά της. Εν μέσω της αποχώρησης της Βόρειας Κορέας στις αρχές του 2003 από την Ν.Ρ.Τ., οι ιρανικές εξελίξεις ήταν ιδιαίτερα ανησυχητικές για την Ευρώπη, διότι η μη συμμόρφωση του Ιράν (και πιθανώς απόσυρση) θα αμφισβητούσε ακόμη περισσότερο τη νομιμότητα και την αξιοπιστία της Συνθήκης. Η Ευρώπη φοβόταν επίσης, ότι ένα πυρηνικό Ιράν θα μπορούσε να θέσει σε κίνηση ένα περιφερειακό ντόμινο πυρηνικών όπλων. Η απόκτηση πυρηνικών όπλων από το Ιράν θα μπορούσε επίσης να έχει πολλές αρνητικές οικονομικές και αμυντικές επιπτώσεις στην ασφάλεια της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Τρίτον, η ενασχόληση με το Ιράν ήταν μια ευκαιρία για τα ευρωπαϊκά κράτη να ξεκινήσουν την διαδικασία επούλωσης, μετά την διάσταση απόψεων για την υπό αμερικανική ηγεσία εισβολή στο Ιράκ.

Τέταρτον, η συνεργασία της Ε.Ε. με το Ιράν έγινε αντιληπτή στην Ευρώπη ως ένα σημαντικό βήμα προς το να γίνει μια παγκόσμια δύναμη. Για το σκοπό αυτό, η ενασχόληση με μεγάλες δυνάμεις σε άλλες περιοχές -φιλικές ή εχθρικές- για σημαντικά θέματα παγκόσμιας ασφάλειας θα μπορούσε να βοηθήσει στην προβολή της εικόνας της Ε.Ε. ως μιας περιφερειακής οργάνωσης με παγκόσμια εμβέλεια.¹⁷⁷

Τα επιτεύγματα της Ε.Ε.

Ένα πρώτο σημαντικό επίτευγμα των Ευρωπαίων ήταν ότι, το 2003, γέμισαν ένα επικίνδυνο διπλωματικό κενό που θα μπορούσε να παρασύρει την περιοχή του Κόλπου σε μια δίνη αστάθειας. Όταν, στα τέλη του χειμώνα του 2003, ο Δ.Ο.Α.Ε. επιβεβαίωσε ότι το Ιράν εργαζόταν κρυφά για χρόνια στον εμπλουτισμό ουρανίου -μια εξαιρετικά ευαίσθητη διαδικασία, η οποία μπορούσε να χρησιμεύσει τόσο για πολιτικούς όσο και στρατιωτικούς σκοπούς- δεν υπήρχε κάποιος μηχανισμός διαχείρισης κρίσεων. Η επιμονή του Ιράν στο «δικαίωμά» του για εμπλουτισμό ουρανίου στο πλαίσιο της Ν.Ρ.Τ. έκανε ελάχιστα για να καθησυχάσει τις ανησυχίες

¹⁷⁶ *ibid*, σελ. 504

¹⁷⁷ *ibid*, σελ. 504

του Ισραήλ και των Η.Π.Α. Η κυβέρνηση του Bush μάλιστα κάλεσε το Ιράν να αναφερθεί στο Συμβούλιο Ασφαλείας.¹⁷⁸ Ήταν σε αυτή την κρίσιμη συγκυρία που η Ε3 παρενέβη. Η πρωτοβουλία της μείωσε τον κίνδυνο της κλιμάκωσης και δημιούργησε ένα πλαίσιο για τη διαχείριση των συγκρούσεων που έχει αντέξει μέχρι σήμερα.

Παρά το γεγονός ότι η απόφαση των Ιρανών να συμμετάσχουν στις συνομιλίες με τους Ευρωπαίους πιθανότατα καθοδηγήθηκε από την ελπίδα μείωσης της πίεσης των Η.Π.Α., η δράση της Ε.Ε.3, έριξε μια σκιά παρανομίας στα πυρηνικά σχέδια του Ιράν, αναγκάζοντας την Τεχεράνη να προσαρμοστεί και να παραμείνει στη Συνθήκη, υποκείμενη σε πιο παρεμβατικές επιθεωρήσεις του Δ.Ο.Α.Ε., στο πλαίσιο της συμφωνίας διασφάλισης. Αν και το επίπεδο διαφάνειας στο Ιράν απείχε μακράν του ιδανικού, ο Οργανισμός μπόρεσε να δώσει περισσότερες λεπτομέρειες σχετικά με την πρόοδο του πυρηνικού προγράμματος τουλάχιστον έως τον Φεβρουάριο του 2006, όταν το Ιράν επανέλαβε τον εμπλουτισμό ουρανίου οδηγώντας την νεοσυσταθείσα ομάδα της Ε.Ε.3+3 να το παραπέμψει στο Συμβούλιο Ασφαλείας. Το πιο σημαντικό, οι ενδιάμεσες συμφωνίες Ε.Ε.3-Ιράν πάγωσαν τον εμπλουτισμό ουρανίου για περίπου δύο χρόνια. Κοιτάζοντας πίσω, αυτό ήταν ένα αξιοσημείωτο επίτευγμα, καθώς, πλέον, αναμένεται από το Ιράν να διατηρήσει μια περιορισμένη ικανότητα εμπλουτισμού ακόμη και μετά από μια πιθανή τελική συμφωνία με την Ε.Ε.3.

Ένα άλλο ευρωπαϊκό επίτευγμα ήταν ότι οι καθοδηγούμενες από την Ε.Ε.3 συνομιλίες αν και ανεπιτυχείς, δημιούργησαν τις προϋποθέσεις για να βρεθεί κοινό έδαφος στο Συμβούλιο Ασφαλείας. Οι Ευρωπαίοι δημιούργησαν μια πλατφόρμα στην οποία οι Η.Π.Α., η Ρωσία και η Κίνα θα μπορούσαν να συντονίσουν την δράση τους και να συμφωνήσουν σε κοινές πολιτικές. Η ετοιμότητα για χρήση του εργαλείου των κυρώσεων ικανοποιούσε τους πιο επιθετικούς Αμερικανούς και η επιμονή προσέγγισης των Ιρανών ικανοποιούσε περισσότερο τους πιο μετριοπαθείς

¹⁷⁸ Το Συμβούλιο ήταν σε αναστάτωση, μετά το ρήγμα που είχε προκληθεί στο εσωτερικό του σχετικά με την αμερικανική εισβολή στο Ιράκ. Ο πρόεδρος Bush είχε δείξει μια μάλλον πολεμοχαρή στάση έναντι του Ιράν, συμπεριλαμβάνοντας το στον «άξονα του κακού» μαζί με το Ιράκ και τη Βόρεια Κορέα και η πιθανότητα η καταστροφή στο Ιράκ να μεταφερθεί σε ακόμη υψηλότερο βαθμό στο Ιράν δεν φαινόταν μακρινή.

(dovish)¹⁷⁹ Ρώσους και Κινέζους. Η επέκταση της Ε.Ε.3 σε Ε.Ε.3+3 ήταν το αποκορύφωμα αυτής της λεπτής διαδικασίας εξισορρόπησης. Η πορεία πολιτικής που κληροδότησε η Ε.Ε.3 στην Ε.Ε.3+3 συνδύασε πιθανές ανταμοιβές με μια σταδιακή προσφυγή σε αναγκαστικά μέτρα. Συναίνεση για την επιβολή κυρώσεων στο πλαίσιο του Συμβουλίου Ασφαλείας επιτεύχθηκε μόνο αφού το Ιράν απέτυχε να συμμορφωθεί με μια σειρά από αιτήματα τα οποία οι έξι δυνάμεις είχαν συνοδεύσει με ένα πακέτο κινήτρων. Η Ε.Ε.3+3 μπορούσε έτσι να υποστηρίξει ότι όλες οι άλλες επιλογές είχαν δοκιμαστεί. Η ακρίβεια αυτής της υπόθεσης αμφισβητείται, αλλά δεν υπάρχει αμφιβολία ότι η βήμα προς βήμα προσέγγιση είχε καθοριστικό ρόλο στη δημιουργία και εμπέδωση της διεθνούς συναίνεσης επί του θέματος.

Στους Ευρωπαίους θα πρέπει ιδιαίτερα να πιστωθεί η παροχή διεξόδου στις Η.Π.Α. από την πολιτική της μη εμπλοκής απέναντι στο Ιράν. Από το 1979, η αμερικανική πολιτική έναντι του Ιράν κυμάνθηκε μεταξύ ασαφών προσδοκιών για αναγκαστική αλλαγή του καθεστώτος του Ιράν και της στείρας συνέχισης του μονομερούς περιορισμού. Η δράση της Ε.Ε.3 σχετικά με το Ιράν διευκόλυνε σε μεγάλο βαθμό μια αλλαγή στην πολιτική των Η.Π.Α. που τελικά είχε ως αποτέλεσμα την επανάληψη των υψηλού επιπέδου επαφών μεταξύ Η.Π.Α. και Ιράν. Η ιστορική αλληλουχία των γεγονότων παρέχει στοιχεία που να υποστηρίζουν αυτή την άποψη. Το 2003, οι Η.Π.Α. καταδίκασαν ανοικτά την πρωτοβουλία της Ε3, με το σκεπτικό ότι οι συνομιλίες θα νομιμοποιήσουν ένα αδίστακτο καθεστώς, αλλά από τις αρχές του 2005 είχαν ήδη μετριάσει την θέση τους. Η διοίκηση Bush αισθάνθηκε άνετα με την ένταξη στην Ε.Ε.3+3 το 2006, επειδή θα μπορούσε να χρησιμοποιεί το εν λόγω πλαίσιο για να επηρεάσει τις πολιτικές του Ιράν, χωρίς να χρειάζεται να μιλήσει απευθείας με τους Ιρανούς. Αναμφίβολα, η αλλαγή πολιτικής ήταν κίνηση στρατηγικής, δεδομένου ότι η ιρακινή εξέγερση είχε στραγγίσει τους πόρους των Η.Π.Α. και είχε περιορίσει αυστηρά τις επιλογές πολιτικής τους όσον αφορά το Ιράν. Επιπλέον ο κύβος είχε ριφθεί: το διαπραγματευτικό πλαίσιο Ε.Ε.3+3 μπόρεσε να νομιμοποιήσει τις υψηλού επιπέδου επαφές Η.Π.Α.-Ιράν χωρίς ιδεολογικές και γεωπολιτικές προκαταλήψεις. Υπό την έννοια αυτή, η απόφαση του Obama να

¹⁷⁹ Οι δημοσιογράφοι χρησιμοποιούν τον όρο dovish για να περιγράψουν τους πολιτικούς ή κυβερνήσεις που είναι υπέρ της χρήσης ειρηνικών και διπλωματικών μέσων για την επίτευξη ενός σκοπού, παρά τη χρήση δύναμης και βίας.

επιτρέψει τις άμεσες συνομιλίες Η.Π.Α.-Ιράν, αρχικά στο πλαίσιο Ε.Ε.3+3 και, στη συνέχεια, σε διμερές επίπεδο, ήταν περισσότερο μια συνέχιση της πορείας του προκατόχου του παρά μια απόκλιση από αυτήν.¹⁸⁰

Αυτή η σύντομη επισκόπηση δείχνει ότι ο ρόλος της Ευρώπης στην πυρηνική αντιπαράθεση με το Ιράν ήταν ιδιαίτερα σημαντικός. Αναλαμβάνοντας την πρωτοβουλία το 2003-04, οι Ευρωπαίοι δημιούργησαν ένα πλαίσιο για τη διαχείριση κρίσεων, το οποίο λειτούργησε ως εργαλείο αποκλιμάκωσης, δημιουργίας συναίνεσης και ως ένα μέσο για την άσκηση πίεσης στο Ιράν. Παρ' όλα αυτά, τα επιτεύγματα της Ευρώπης είχαν περισσότερο διαδικαστική παρά ουσιαστική φύση, γεγονός που μας βοηθάει να κατανοήσουμε καλύτερα τις αδυναμίες της.¹⁸¹

Τα ελλείμματα της Ευρώπης

Η δράση της Ε.Ε.3 στο ιρανικό πυρηνικό ζήτημα πάντα υπέφερε από μια διαρθρωτική ανισορροπία μεταξύ συμφερόντων και βραχυπρόθεσμων στόχων. Η Ευρώπη έχει πολλαπλά συμφέροντα που διακυβεύονται: ένα κανονιστικό ενδιαφέρον για τη διατήρηση του διεθνούς καθεστώτος μη διάδοσης των πυρηνικών όπλων στο επίκεντρο της Ν.Ρ.Τ., ένα οικονομικό ενδιαφέρον για την προστασία και, ενδεχομένως, την επέκταση του εμπορίου και των ενεργειακών σχέσεων με το Ιράν, και ένα στρατηγικό συμφέρον για την πρόληψη μιας ανεξέλεγκτης κρίσης στον Κόλπο. Το πρόβλημα είναι ότι η Ευρώπη δεν είχε και δεν έχει τα μέσα να προωθήσει τα συμφέροντα αυτά από μόνη της. Την περίοδο 2003-05, οι διαπραγματευτές της Ε.Ε.3 γνώριζαν πολύ καλά ότι οι δυνατότητες πειθούς και εξαναγκασμού ήταν περιορισμένες και δεν είχαν τον απαραίτητο βαθμό νομιμοποίησης για να αντιμετωπίσουν το Ιράν, εάν οι συνομιλίες αποτύγχαναν. Χωρίς τη συμμετοχή των Η.Π.Α., η διαδικασία αυτή δεν θα ήταν βιώσιμη και χωρίς την ανάμειξη του Συμβουλίου Ασφαλείας του Ο.Η.Ε., η αντιπαράθεση θα ήταν ελάχιστα νομιμοποιημένη. Ως αποτέλεσμα, η επικέντρωση της Ε.Ε.3 στον βραχυπρόθεσμο στόχο να φέρει τις Η.Π.Α. στο τραπέζι των συνομιλιών, με την συμμετοχή της Ρωσίας και της Κίνας ήταν μια σοφή στρατηγική επιλογή.

¹⁸⁰ Alcaro R. & Tabrizi A. B. (2014), Europe and Iran's Nuclear Issue: The Labours and Sorrows of a Supporting Actor, *The International Spectator: Italian Journal of International Affairs*, Vol. 49 issue 3, σελ. 16

¹⁸¹ *ibid*, σελ. 17

Υπό το πρίσμα αυτό, η επέκταση της Ε.Ε.3 σε Ε.Ε.3+3 ήταν αναμφισβήτητα μια αξιοσημείωτη επιτυχία. Όταν ο Obama ανέλαβε τα καθήκοντά του, οι Ευρωπαίοι βρήκαν κάποιον στον Λευκό Οίκο πρόθυμο να εμπλακεί άμεσα με τους Ιρανούς (όπως υποστήριζαν επί χρόνια). Και αφού οι Ιρανοί ψηφοφόροι επέλεξαν τον πραγματιστή Rouhani να διαδεχτεί το σκληρό-πυρηνικό Ahmadi-Nejad ως προέδρο, η ευθυγράμμιση ολοκληρώθηκε και το πλαίσιο για μια διαπραγμάτευση επί μιας τελικής συνολικής συμφωνίας τέθηκε. Οι Ευρωπαίοι μπορούν να συγχαίρουν τους εαυτούς τους για το γεγονός ότι κατέβαλαν κάθε δυνατή προσπάθεια για να επιφέρουν αυτό το αποτέλεσμα. Αλλά μπορούν πραγματικά;

Ως συνήθως, η εικόνα είναι πιο σύνθετη. Στο διάστημα που παρήλθε από την έναρξη της Ε.Ε.3+3, οι Ευρωπαίοι σταδιακά έδωσαν την πρωτοβουλία στους Αμερικανούς. Εν μέρει, αυτή ήταν η αναπόφευκτη συνέπεια της πλήρους υιοθέτησης από τον Obama της διττής προσέγγισης, η οποία είχε δραματικές επιπτώσεις στην ευρωπαϊκή πολιτική. Οι Ευρωπαίοι υποστήριζαν τα ανοίγματα του Obama στο Ιράν, αλλά ταυτόχρονα συμμορφώθηκαν και με τα αιτήματά του για επέκταση των κυρώσεων, ενόψει της θεωρούμενης απροθυμίας του Ιράν να ανταποκριθεί σε αυτά τα ανοίγματα. Αυτό επιβεβαιώνεται από το γεγονός ότι οι χώρες της Ε.Ε. συμφώνησαν να επεκτείνουν το καθεστώς κυρώσεων πέραν της αυστηρής εντολής του Συμβουλίου Ασφαλείας, αφού το Ιράν υπαναχώρησε από την συμφωνία οικοδόμησης εμπιστοσύνης με τη μεσολάβηση της κυβέρνησης Obama το φθινόπωρο του 2009 και προχώρησε σε εμπλουτισμό ουρανίου. Οι Ευρωπαίοι ήλπιζαν ότι η συνδυασμένη δύναμη πυρός Ε.Ε.-Η.Π.Α. θα κάνει τους Ιρανούς να ξανασκεφτούν τα πλεονεκτήματα της εμπλοκής. Την ίδια στιγμή ήλπιζαν ότι οι εξοντωτικές κυρώσεις θα αποτελέσουν ένα ισχυρό μήνυμα προς το Ισραήλ για την δέσμευση της Ε.Ε.3+3 να σταματήσει τις πυρηνικές φιλοδοξίες του Ιράν, αποθαρρύνοντας το Τελ Αβίβ από μια επίθεση στο Ιράν, μια δυνατότητα που φαινόταν ρεαλιστική, αν και εξαρτώταν από την υποστήριξη των Η.Π.Α., το 2010. Οι Ευρωπαίοι δικαιολογημένα αισθάνθηκαν δικαιωμένοι από την απόφαση του Rouhani να συμμετάσχει εκ νέου σε συνομιλίες με την Ε.Ε.3+3 με στόχο μια ολοκληρωμένη τελική συμφωνία.¹⁸²

Αυτή η έλλειψη συντονισμού και δυναμισμού εκ μέρους της Ευρώπης εξηγείται από την απουσία στρατηγικού διαλόγου στις Βρυξέλλες σχετικά με τις

¹⁸² *ibid*, σελ. 18

σχέσεις Ε.Ε.-Ιράν. Αυτό μεταφράζεται σε έλλειψη πρωτοβουλίας και ανικανότητας χάραξης αυτόνομης δράσης που να αντικατοπτρίζει τα συμφέροντα της Ευρώπης. Ο κίνδυνος είναι ότι οι Ευρωπαίοι θα μείνουν με μια μειωμένη ικανότητα να υπερασπίζονται τα συμφέροντά τους αποσοβώντας τον κίνδυνο μιας στρατιωτικής κλιμάκωσης στην περιοχή και την διαχείριση των σχέσεών τους με το Ιράν. Αν συμβεί αυτό, θα πρέπει να συντονιστούν με τις Η.Π.Α. για μια πιθανή επέκταση του καθεστώτος κυρώσεων, προσπαθώντας να διατηρήσουν την ενότητα της Ε.Ε.3+3 και να κρατήσουν ταυτόχρονα ανοικτούς τους διάυλους επικοινωνίας. Αυτό σίγουρα δεν είναι εύκολο να επιτευχθεί όταν δεν υπάρχει εκ των προτέρων σχεδιασμός. Αυτή η αδυναμία των χωρών της Ε.Ε. να διατηρούν την ικανότητα πρωτοβουλίας σχετική με, αλλά και διακριτή, από την πολιτική των Η.Π.Α. έχει πολλές αιτίες: μια ενστικτώδη τάση να υποκύπτουν στις Η.Π.Α., την περιορισμένη αποτελεσματικότητα των ενδοκοινοτικών μηχανισμών συντονισμού, την έλλειψη ειδικευμένου προσωπικού. Το πιο σημαντικό είναι, ωστόσο, ο διακυβερνητικός χαρακτήρας της μηχανής εξωτερικής πολιτικής της Ε.Ε., η οποία καθιστά τη στρατηγική σκέψη μια εθνική παρά ενωσιακή άσκηση. Λόγω αυτής της έλλειψης κοινής στρατηγικής σκέψης, τα αξιόλογα επιτεύγματα της Ευρώπης σχετικά με το Ιράν δεν μεταφράστηκαν σε μια πραγματική και διαρκή ικανότητα αυτόνομης πρωτοβουλίας.

Αποτελεί τελικά η Ε.Ε. έναν διεθνή δρώντα;

Από την ανάπτυξη της εξωτερικής διάστασης των δράσεων της Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας, μαίνεται η συζήτηση σχετικά με τον ρόλο της Ε.Ε. στην παγκόσμια σκηνή. Κάποιοι καταλήγουν ότι είναι αδύναμη και αναποτελεσματική, αποτελώντας τίποτα περισσότερο από τον ελάχιστο κοινό παρονομαστή των συστατικών μερών της. Άλλοι υποστηρίζουν ότι παίζει καθοριστικό ρόλο σε πολλούς τομείς πολιτικής, και ότι έχει αναπτύξει μια ταυτότητα ως «πολιτική» ή «κανονιστική» δύναμη.¹⁸³

Αυτό που μπορεί, πάντως, να διαπιστωθεί είναι ότι κατά την ανάπτυξη, επέκταση και διατήρηση των πολιτικών της έναντι του Ιράν, και ανταποκρινόμενη

¹⁸³ Dr Lynne Dryburgh (2008) *The EU as a Global Actor? EU Policy Towards Iran*, *European Security*, Vol. 17 issue 2-3, σελ. 266, [Για «κανονιστική ισχύ» βλ. Manners I., (2002) *Normative Power Europe: A Contradiction in Terms?* *Journal of Common Market Studies*, Vol. 40, σελ. 235-258]

στις εξελίξεις και τις συναντήσεις για θέματα που σχετίζονται με το Ιράν, η Ε.Ε. άρθρωσε τις δικές της αντιλήψεις και "έκτισε" έννοιες και αντιλήψεις για το ρόλο της. Επιδίωξε συνεπείς και συγκεκριμένες πολιτικές, με βάση την προτίμησή της για δέσμευση και διάλογο και προσαρμόστηκε στην μεταβαλλόμενη κατάσταση στο Ιράν. Η Ε.Ε. διατήρησε επίσης συνεπή εστίαση σε συγκεκριμένα ζητήματα στο πλαίσιο των πολιτικών της, πιέζοντας για βελτιώσεις στα ανθρώπινα δικαιώματα, τις πολιτικές ελευθερίες, την ανάπτυξη του πυρηνικού προγράμματος του Ιράν καθώς και άλλα θέματα ανησυχίας για την Ένωση. Σε κάθε μία από αυτές τις περιοχές, η Ένωση είχε συγκεκριμένες προσδοκίες, συντηρώντας την πιθανότητα βελτίωσης των σχέσεων και στενότερης συνεργασίας σε αντάλλαγμα για την επιβεβαίωση των εν λόγω προσδοκιών.

Η Ένωση χρησιμοποίησε τον διπλωματικό και διοικητικό μηχανισμό της, «παρατάσσοντας» την Ε3, την Προεδρία και τον Ύπατο Εκπρόσωπο. Επιπλέον, αξιοποίησε τους πόρους των κρατών-μελών, συμπεριλαμβανομένων των Πρεσβειών, ως μέσο για την υλοποίηση της πολιτικής της και ανέπτυξε το διπλωματικό πλαίσιο του κριτικού, περιεκτικού διαλόγου για τα ανθρώπινα δικαιώματα και την διαδικασία της Ε.Ε.3. Επιπλέον, το πλήρες φάσμα των διπλωματικών, οικονομικών και πολιτικών αν και όχι στρατιωτικών πόρων και μέσων πολιτικής αξιοποιήθηκαν στις σχέσεις της Ε.Ε. με το Ιράν με τις δηλώσεις, τα διαβήματα, την οικονομική συνεργασία και τις οικονομικές και πολιτικές κυρώσεις να χρησιμοποιούνται σε διάφορες χρονικές στιγμές. Ίσως το πιο σημαντικό για τον ρόλο της Ένωσης, είναι η αναγνώριση τόσο από τα κράτη-μέλη όσο και από άλλους φορείς του ρόλου και της θέσης της. Τα κράτη-μέλη έχουν αναπτύξει μια συνήθεια συνεργασίας για ζητήματα που σχετίζονται με το Ιράν και ακόμη και η διαδικασία της Ε.Ε.3 αναμφισβήτητα δεν θα είχε συμβεί χωρίς τη συνεργασία που αναπτύχθηκε στο παρελθόν μεταξύ των κρατών-μελών.

Είναι επίσης αξιοσημείωτο ότι η Ε3 βασίστηκε στους πόρους της Ε.Ε. ως μέσου για να πεισθεί το Ιράν να αναστείλει την ανάπτυξη του πυρηνικού προγράμματός του, αποδεικνύοντας ότι η ικανότητα να προσφέρουν και η ελκυστικότητα των εθνικών πόρων αυτών των χωρών έχει μειωθεί σημαντικά στο πλαίσιο της δράσης της Ε.Ε. Το ίδιο το Ιράν, μέσω της συμμετοχής του στον κριτικό, τον ολοκληρωμένο και άλλους διαλόγους, έδειξε την αποδοχή του ρόλου της Ε.Ε.,

όπως επίσης και οι άλλοι μεγάλοι παίκτες σε αυτόν τον τομέα πολιτικής, με την Ρ5 να επιτρέπει στην Ε.Ε. να διαπραγματευθεί με το Ιράν για λογαριασμό της στον τομέα των πυρηνικών.¹⁸⁴

"Η Ευρώπη πρέπει, τώρα, να χρησιμοποιήσει το Κοινό Σχέδιο Δράσης που διακήρυξε μαζί με το Ιράν ως καταλύτη για να τερματίσει μια δεκαετία αντιπαράθεσης με την Τεχεράνη και να υποστηρίξει το διάλογο επιπέδου σχετικά με τους στόχους της περιφερειακής ασφαλείας.

Παρά τα χρόνια κυρώσεων, οι ικανότητες και η επιρροή του Ιράν στην περιοχή έχουν αυξηθεί σε δύναμη και η Ευρώπη πρέπει να αξιοποιήσει το ρόλο της Τεχεράνης με τρόπους που είναι πιο εποικοδομητικοί για τα ευρωπαϊκά συμφέροντα. Οι Ευρωπαίοι θα πρέπει να καθορίσουν τις τυπικές και πολιτικές δομές που απαιτούνται για την εμβάθυνση και τελικά την εξομάλυνση των σχέσεων με το Ιράν, συμπεριλαμβανομένων:

- Της εντατικοποίησης της περιφερειακής διπλωματίας επίλυσης προβλημάτων: Η Ευρώπη πρέπει να επιταχύνει τη δράση της με τους περιφερειακούς παράγοντες, συμπεριλαμβανομένου του Ιράν, με στόχο την αποκλιμάκωση και την επίλυση διενέξεων, σχετικά με τη Συρία, την Υεμένη και άλλα πολλά. Αυτό θα πρέπει να είναι σε υψηλό επίπεδο και υψηλής έντασης με επικεφαλής την Ύπατη Εκπρόσωπο της Ε.Ε. και τα κράτη μέλη της Ε3 με σημαντικά συμφέροντα και επιρροή στην περιοχή.
- Της αναβίωσης μιας πλατφόρμας για την εμπλοκή Ε.Ε.-Ιράν: Το να προχωρήσει στον σχηματισμό μιας νέας ομάδας της Ε.Ε. που θα εστιάσει στο Ιράν, η οποία θα είναι βασισμένη στην Υπηρεσία Εξωτερικής Δράσης, καθώς και στην εγκατάσταση μιας μόνιμης αποστολής στην Τεχεράνη το συντομότερο δυνατόν. Η Ύπατη Εκπρόσωπος της Ε.Ε. πρέπει να προτείνει στον Υπουργό Εξωτερικών του Ιράν μια διερευνητική διαδικασία για μια αμοιβαία συμφωνημένη ημερήσια διάταξη που να ενσωματώνει την πολύπλευρη εμπλοκή. Η ομάδα εστίασης στο Ιράν θα πρέπει να διαβουλεύεται με ομολόγους στην Τεχεράνη και σε όλα τα κράτη μέλη για να αναπτύξει αυτήν την ατζέντα.

¹⁸⁴ *ibid*, σελ. 267-268

- Των πρόωρων κινήσεων στο οικονομικό μέτωπο: η Ευρώπη θα πρέπει να αρχίσει οικονομικές συζητήσεις με το Ιράν, συμπεριλαμβανομένης της διαπραγμάτευσης ενός μνημονίου κατανόησης υπό την καθοδήγηση της Ε.Ε. για την ενεργειακή συνεργασία με το Ιράν, το συντομότερο δυνατό και, σε επίπεδο κράτους μέλους, μια ιδιωτική πρωτοβουλία υποστήριξης της προσφοράς για την ένταξη του Ιράν στον ΠΟΕ.
- Του προγραμματισμού εξελιγμένων ασκήσεων για την περιφερειακή αρχιτεκτονική ασφαλείας, με τους ομολόγους τους στις Η.Π.Α. και στη Ρωσία, σχετικά με το πώς μπορούν να συμβάλουν και να υποστηρίξουν φορείς στη Μέση Ανατολή στον σχεδιασμό μιας αρχιτεκτονικής ασφαλείας.

Οι ανταμοιβές για την εμπλοκή θα μπορούσαν να είναι σημαντικές και για τις δύο πλευρές. Δουλεύοντας μαζί και όχι σε αντίθεση με την Τεχεράνη, η Ε.Ε. και τα κράτη-μέλη της θα είναι σε καλύτερη θέση να ενθαρρύνουν και να προωθήσουν την αποκλιμάκωση της έντασης στην περιοχή.

Η ιρανική ηγεσία έχει αναγνωρίσει ότι, προκειμένου να επωφεληθεί από τις παγκόσμιες οικονομικές αγορές και να ενισχύσει την εγχώρια νομιμότητά της, θα πρέπει να επανενταχθεί στη διεθνή πολιτική σκηνή και να απαλλάξει το Ιράν από το καθεστώς του παρία. Ενώ η διεύρυνση των οικονομικών σχέσεων είναι απίθανο να μεταβάλει την συμπεριφορά του Ιράν στην περιοχή από μόνη της, η Ε.Ε. θα μπορούσε εύλογα να εισαγάγει την προσδοκία ότι το Ιράν θα πρέπει να επανακαθορίσει τους περιφερειακούς του υπολογισμούς σε αντάλλαγμα για μια τέτοια επανένταξη, βάζοντας τα θεμέλια για μια ισχυρή και αμοιβαία επωφελή συνεργασία."¹⁸⁵

¹⁸⁵ Geranmayeh E. (2015) Διάλογος με το Ιράν: Μια ευρωπαϊκή ημερήσια διάταξη, European Council on Foreign Relations, διαθέσιμο στο <http://www.capital.gr/ecfr-eu/3044410/dialogos-me-to-iran-mia-europaiki-imerisia-diataxi>, 6-8-2015

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ:

- Αθανασιάδης Δ. (2006), Διεθνής Επιχειρηματική Δραστηριότητα στις Χώρες του Περσικού Κόλπου, διπλωματική εργασία, Τμήμα MBA Πανεπιστημίου Μακεδονίας
- Κεφάλια Β. και Τσαρδανίδης Χ. (επιμ.) (2014), Ιράν: Πολιτική, Οικονομία, Διεθνείς και Περιφερειακές Σχέσεις (συλλογικός τόμος), Ινστιτούτο Διεθνών Οικονομικών Σχέσεων, εκδόσεις Παπαζήση
- Κωστόπουλος Ε. (2008), Οι κυρώσεις ως εργαλείο πολιτικής της Ευρωπαϊκής Ένωσης, διαθέσιμο στο <http://proeuro.gr/articles.php?artid=2904&lang=1&catpid=1>
- Ματακιάς Α. (2014), Λεξικό εννοιών, Εκδόσεις Πελεκάνος
- Μήλεση Δ. (2012), Το νομικό και θεσμικό πλαίσιο επιβολής περιοριστικών μέτρων από την Ευρωπαϊκή Ένωση, διπλωματική εργασία, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Σχολή Νομικών, Οικονομικών και Πολιτικών Επιστημών, Τμήμα Νομικής, Τομέας Διεθνών Σπουδών
- Οικονόμου Π. (2015), Η συμφωνία για τα πυρηνικά του Ιράν Οι ενδεχόμενες αντιδράσεις στην ευρύτερη περιοχή μας, διαθέσιμο στο <http://foreignaffairs.gr/articles/70244/pantelis-oikonomoy/i-symfonia-gia-ta-pyrinika-toy-iran> (14-4-2015)
- Στεφάνου Κ.Α., επικαιροποιημένη εισαγωγή στο σύγγραμμα με τίτλο Οι ευρωπαϊκές συνθήκες μετά την αναθεώρηση της Λισσαβόνας, διαθέσιμο στο www.ecefil.eu (εκπαιδευτική υποστήριξη→εκπαιδευτικό υλικό)

ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΗ:

- Αλομπέιντ Ά. (2013), Η Ιρανική Πυρηνική Συμφωνία (Διαστάσεις και Συνέπειες), Κέντρο Μεσογειακών, Μεσανατολικών και Ισλαμικών Σπουδών, Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου, www.cemmis.edu.gr
- Abtahi H. (2014), Joint Plan of Action on Iran's Nuclear Program, *International Legal Materials*, Vol. 53 No. 4, σελ. 732-738
- Adebahr C. (2015), What the Iran Deal Means for Europe, διαθέσιμο στο http://carnegieeurope.eu/strategieurope/?fa=60713&mkt_tok=3RkMMJWWf

F9wsRoguanMZKXonjHpfsX57%2BUswq6ylMI%2F0ER3fOvrPUfGjI4ERc
NrI%2BSLDwEYgJlv6SgFSrnAMBwzLgFWHi%3D (7-8-2015)

- Alcaro R. & Tabrizi A. B. (2014), Europe and Iran's Nuclear Issue: The Labours and Sorrows of a Supporting Actor, *The International Spectator: Italian Journal of International Affairs*, Vol. 49 issue 3, σελ. 14-20
- Bahgat G. (2010), Iran's Role in Europe's Energy Security: An Assessment, *Iranian Studies*, Vol. 43 issue 3, σελ. 333-347
- Bansal A. (2012), Iran: Its Strategic Importance, *Strategic Analysis*, Vol. 36 issue 6, σελ. 848-858
- Bassiri A. (2013), Rouhani: Η αυγή μιας νέας εποχής στο Ιράν; διαθέσιμο στο <http://www.capital.gr/newsTheme.asp?id=1849487> (27-1-2015)
- Bassiri A. (2013), Περιμένοντας το νέο πρόεδρο του Ιράν, διαθέσιμο στο <http://www.capital.gr/newsTheme.asp?id=1811416> (27-1-2015)
- Bassiri A. (2013), Προκλήσεις εν όψει για τα πυρηνικά του Ιράν, διαθέσιμο στο <http://www.capital.gr/newsTheme.asp?id=1748903> (27-1-2015)
- Bergenäs J. (2010), The European Union's Evolving Engagement With Iran, *The Nonproliferation Review*, Vol. 17 issue 3, σελ. 491-512
- Bilefsky D. (2006), Europe to Offer Iran Conditional Incentives, *New York Times*, διαθέσιμο στο <http://www.nytimes.com/2006/05/16/world/middleeast/16iran.html>, (6-8-2015)
- Butler D. (2013), Iran hit by drug shortage, *Nature International weekly journal of science*, διαθέσιμο στο <http://www.nature.com.ezproxy3.lib.le.ac.uk/news/iran-hit-by-drug-shortage-1.14292>, (13-6-2015)
- Crail P. and Sugrue M. (2010), Global Sanctions on Iran Intensify, *Arms Control Today*, Vol. 40, No. 7, σελ. 27-31
- Druláková R. et al (2010), Assessing the effectiveness of EU sanctions policy, *Central European Journal of International and Security Studies*, Vol 4 Issue 1

- Dr Dryburgh L. (2008), The EU as a Global Actor? EU Policy Towards Iran, *European Security*, Vol. 17 issue 2-3, σελ. 253-271
- Dr Dryburgh L. (2008), The EU as a Global Actor? EU Policy Towards Iran, *European Security*, Vol. 17 issue 2-3, σελ. 253-271
- Dupont Pierre-Emmanuel (2012), Countermeasures and Collective Security: The Case of the EU Sanctions Against Iran, *Journal of Conflict & Security Law*, Oxford University Press, Vol. 17 No. 3, σελ. 301–336
- Esfandiary D. (2013), Assessing the European Union's sanctions policy: Iran as a case study, *Non - Proliferation Papers*, No 34, διαθέσιμο στο <http://www.sipri.org/research/disarmament/eu-consortium/publications/nonproliferation-paper-34> (13-6-2015)
- Farrar-Wellman A. (2010), European Union-Iran Relations, διαθέσιμο στο <http://www.irantracker.org/foreign-relations/european-union-iran-relations> (14-4-2015)
- Fathollah-Nejad A. (2014), Why sanctions against Iran are counterproductive: conflict resolution and state-society relations, *International Journal*, Vol. 69 issue 3, σελ. 48-65
- Finkle J. (2013), Researchers Say Stuxnet Was Deployed Against Iran in 2007, *Reuters*, διαθέσιμο στο <http://www.reuters.com/article/2013/02/26/us-cyberwar-stuxnet-idUSBRE91P0PP20130226> (5-8-2015)
- Ganji A. (2013), Ποιος είναι ο Αλί Χαμενεΐ; Η κοσμοθεωρία τού Ανώτατου Ηγέτη τού Ιράν, *Foreign Affairs, The Hellenic Edition*, διαθέσιμο στο <http://foreignaffairs.gr/articles/69588/akbar-ganji/poios-einai-o-ali-xamenei> (14-4-2015)
- Gebert K. (2013), Sanctions: a useful but flawed alternative to war, διαθέσιμο στο: http://ecfr.eu/content/entry/commentary_sanctions_a_useful_but_flawed_alternative_to_war (7-6-2015)
- Gebert K. (2013), Shooting in the dark? EU sanctions policies, *ECFR No 71*, διαθέσιμο στο http://www.ecfr.eu/page/-/ECFR71_SANCTIONS_BRIEF_AW.pdf (13-6-2015)

- Geranmayeh E. (2013), Third time lucky in Geneva, European Council on Foreign Relations διαθέσιμο στο http://www.ecfr.eu/article/commentary_third_time_lucky_in_geneva227 (14-4-2015)
- Geranmayeh E. (2014), Iran nuclear talks extension: Not ideal, but not defeat, European Council on Foreign Relations, διαθέσιμο στο http://www.ecfr.eu/article/commentary_iran_nuclear_talks_extension_not_ideal_but_not_defeat362 (14-4-2015)
- Geranmayeh E. (2014), Prospects for the Iranian nuclear talks Commentary, European Council on Foreign Relations, διαθέσιμο στο http://www.ecfr.eu/article/commentary_prospects_for_the_Iranian_nuclear_talks349 (14-4-2015)
- Geranmayeh E. (2014), Nuclear talks with Iran – no summer lull for negotiators, European Council on Foreign Relations διαθέσιμο στο http://www.ecfr.eu/article/commentary_nuclear_talks_with_iran_no_summer_lull_for_negotiators291 (14-4-2015)
- Geranmayeh E. (2015), Διάλογος με το Ιράν: Μια ευρωπαϊκή ημερήσια διάταξη, European Council on Foreign Relations, διαθέσιμο στο <http://www.capital.gr/ecfr-eu/3044410/dialogos-me-to-iran-mia-europaiki-imerisia-diataxi> (6-8-2015)
- Gergorin Jean-Louis (2009), Iran: Breaking the Deadlock, Survival: Global Politics and Strategy, Vol. 51 issue 3, σελ. 19-25
- Giumelli F. (2010), New Analytical Categories for Assessing EU Sanctions, The International Spectator: Italian Journal of International Affairs, Vol 45 Issue 3
- Giumelli F. (2010), Bringing effectiveness into the debate: a guideline to evaluating the success of EU targeted sanctions, CEJISS, Vol 4, Issue 1, διαθέσιμο στο <http://www.cejiss.org/issue-detail/bringing-effectiveness-into-the-debate-a-guideline-to-evaluating-the-success-of-eu-targeted-sanctions> (13-6-2015)
- Giumelli F. (2011), Coercing, constraining and signalling Explaining UN and EU sanctions after the cold war, ECPR Press
- Giumelli F. (2013), How EU sanctions work: a new narrative, EU Institute for Security Studies, Chaillot Paper No 129, διαθέσιμο στο http://www.iss.europa.eu/uploads/media/Chaillot_129.pdf (13-6-2015)

- Gordon J. (2013), Crippling Iran: The U.N. Security Council and the Tactic of Deliberate Ambiguity, Symposium Article, Georgetown Journal of International Law, vol. 44 issue 3, σελ. 973-1006
- Jaseb H. (2011), Iranian nuclear scientist killed in Tehran: report, Reuters, διαθέσιμο στο <http://ca.reuters.com/article/topNews/idCATRE76M1WI20110723?pageNumber%042&virtualBrandChannel%040>, (5-8-2015)
- Joshi S. (2014), Iran and the Geneva Agreement, The RUSI Journal, vol. 159 issue 1, σελ. 58-66
- Kaussler B. (2008), European Union Constructive Engagement with Iran (2000–2004): An Exercise in Conditional Human Rights Diplomacy, Iranian Studies, Vol. 41 issue 3, σελ. 269-295
- Kaussler B. (2012), From Engagement to Containment: EU–Iran Relations and the Nuclear Programme, 1992–2011, Journal of Balkan and Near Eastern Studies, 14:1, σελ. 53-76
- Keridis D. (2012), US Foreign Policy: Continuity and Change in an Increasingly Complex World στον συλλογικό τόμο International Politics in Times of Change (Nikos Tzifakis ed), (The Konstantinos Karamanlis Institute for Democracy Series on European and International Affairs, Centre for European Studies Publications) Springer Berlin Heidelberg, σελ. 17-32
- Kile S. (2013), Χρειάζεται ολοκληρωμένη προσέγγιση για το Ιράν; διαθέσιμο στο <http://www.capital.gr/newsTheme.asp?id=1906037> (27-1-2015)
- Lehne S. (2012), The role of sanctions in EU Foreign Policy, Carnegie Europe, διαθέσιμο στο: <http://carnegieeurope.eu/publications/?fa=50378> (13-6-2015)
- Maloney S. (2013), Γιατί ο Rouhani κέρδισε – και γιατί ο Χαμενεΐ το επέτρεψε Η εποχή του Ahmadi-Nejadφτάνει σε ένα ευοίωνο τέλος, διαθέσιμο στο <http://foreignaffairs.gr/articles/69366/suzanne-maloney/giati-o-royxani-kerdise-%E2%80%93-kai-giati-o-xamenei-to-epetrepse> (14-4-2015)
- Manners I. (2002), Normative Power Europe: A Contradiction in Terms?. Journal of Common Market Studies, Vol. 40, σελ.. 235-258

- Miller R. (2012), Οι αντιπαραγωγικές κυρώσεις της ΕΕ κατά του Ιράν Η περίπτωση της οπισθοχώρησης..., διαθέσιμο στο <http://foreignaffairs.gr/articles/68678/rory-miller/oi-antiparagogikes-kyroseis-tis-ee-kata-toy-iran> (14-4-2015)
- Moran M. & Hobbs C. (2012), The Iranian nuclear dilemma: light at the end of the tunnel?, *Defense & Security Analysis*, Vol. 28 issue 3, σελ. 202-212
- Moret E. (2014), Humanitarian impacts of economic sanctions on Iran and Syria, *European Security*, σελ. 1- 21
- Nye S. J. (1990), The Changing Nature of World Power, *Political Science Quarterly* Vol. 105, no. 2, σελ. 177-192
- Onderco M. (2015), Money can't buy you love: the European Union member states and Iranian nuclear programme 2002–2009, *European Security*, Vol. 24 issue 1, σελ. 56-76
- Pande S. (2011), The Iran-Pakistan-India Pipeline, in K. Warikoo (ed.), *Central Asia and South Asia: Energy Cooperation and Transport Linkages*, Pentagon Press, κεφ. 11
- Parasiliti A. (2012), Closing the Deal with Iran, *Survival: Global Politics and Strategy*, Vol. 54 issue 4, σελ. 33-41
- Patterson R. (2013), EU Sanctions on Iran: The European Political Context, *Middle East Policy Council, Journal Essay, Volume XX, No 1*, σελ. 135 – 146
- Pinto Maria do Céu (2001), Sanctioning Iran: US-European disputes over policy towards Iran, *The International Spectator: Italian Journal of International Affairs*, Vol. 36 issue 2, σελ. 101-110
- Portela C. (2013), Sanctions and the balance of competences, διαθέσιμο στο https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/224432/evidence-clara-portela.pdf
- Portela C. (2014), The EU's Use of 'Targeted' Sanctions Evaluating effectiveness, *CEPS*, No. 391, διαθέσιμο στο http://aei.pitt.edu/50141/1/WD391_Portela_EU_Targeted_Sanctions.pdf (13-6-2015)
- Posch W. (2007), The European Union and Iran: What Next?, *The International Spectator: Italian Journal of International Affairs*, Vol. 42 issue 4, σελ. 537-543

- Posch W. (2015), Iran and the European Union, διαθέσιμο στο <http://iranprimer.usip.org/sites/iranprimer.usip.org/files/Iran%20and%20the%20European%20Union.pdf> (13-6-2015)
- Rauf T. and Kelley R. (2014), Nuclear Verification in Iran, διαθέσιμο στο https://www.armscontrol.org/act/2014_09/Features/Nuclear-Verification-in-Iran (18-6-2015)
- Rundle C. (2000), The Impact of US and EU Policy on Iran, Whitehall Papers, Vol. 51 issue1, σελ. 32-36
- Salehi-Isfahani D. (2010), Iran's Youth, The Unintended Victims of Sanctions, Working Paper, The Dubai Initiative, Belfer Center for Science and International Affairs, John, F. Keneddy School of Governement, Harvard University, διαθέσιμο στο http://belfercenter.hks.harvard.edu/files/Salehi-Isfahani_DI-Policy-Brief_Iran-Youth.pdf (7-8-2015)
- Samore G. (2013), Πυρηνικά δίκαια και άδικα, Γιατί ένας νομικός όρος μπλόκαρε τις διαπραγματεύσεις με το Ιράν, διαθέσιμο στο <http://foreignaffairs.gr/articles/69583/gary-samore/pyrinika-dikaia-kai-adika> (14-4-2015)
- Santini R-H (2010), European Union discourses and practices on the Iranian nuclear programme, European Security, 19:3, σελ. 467-489
- Sauer T. (2007), Coercive diplomacy by the EU: the Iranian nuclear weapons crisis, Third World Quarterly, Vol. 28 isuse 3, σελ. 613-633
- Dr. Sauer T. (2008), Struggling on the World Scene: An Overambitious EU versus a Committed Iran, European Security, Vol. 17 issue 2-3, σελ. 273-293
- Solana, J. (2004), Statement on the agreement of Iran's nuclear programme. Council of the European Union, διαθέσιμο στο <http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cmsUpload/IRAN%20-%20Statement%20Solana%20-%20nuclear%20programme.pdf> (6-8-2015)
- Straw J. (2004), UK diplomatic relations with Iran [Online]. Edited transcript of Radio 4 interview, διαθέσιμο στο http://www.fco.gov.uk/resources/en/news/2004/07/fco_nit_040704_strawiran (6-8-2015)

- Taylor B. (2009), Chapter Three: Sanctioning Iran, The Adelphi Papers, Vol. 49 issue 411, σελ. 59-100
- Vines A. (2012), The effectiveness of UN and EU sanctions: lessons for the twenty-first century, International Affairs, Vol. 88 issue 4, διαθέσιμο στο http://www.chathamhouse.org/sites/default/files/public/International%20Affairs/2012/88_4/88_4vines.pdf

ΙΣΤΟΣΕΛΙΔΕΣ

- <http://eeas.europa.eu>
- <http://ec.europa.eu>
- <http://www.unric.org>
- <http://www.world-nuclear.org>
- <https://www.iaea.org>
- <http://www.nti.org>
- <http://www.consilium.europa.eu>
- <http://www.euronews.net>
- <http://news.bbc.co.uk>
- <http://www.nytimes.com>
- <http://www.reuters.com>
- <http://www.fco.gov.uk>
- <http://www.newsit.gr>
- <http://carnegieeurope.eu>